

Medlemmar av "Föreningen för svensk undervisningshistoria" erhålla "Årsböcker i svensk undervisningshistoria" mot medlemsavgiften: 5 kronor pr år samt 35 öres porto pr årgång jämte eventuellt erforderlig postförskottsavgift (25 öre). Medlemskap och böcker kunna förvärfvas genom hänvändelse till *Lektor B. Rud. Hall, Lund*. Vid valet av ämne för en volym tages hänsyn till anslagsgivandes önskemål.

- Årg. I (1921): 1. *B. Rud. Hall*, Om Sveriges första läroverksstadga. Rör. reformationstidens skola och skolfrågor. 156 sidor. Kr. 3:—.
 2. *G. A. Frykholm* m. fl., Ur Fryksände, Upplands-Lena, Skultuna, Snavlunda och Vålinge skolhistoria. 78 sidor. Kr. 2:—.
 3. *J. Karlsson, G. F. Lagerström, D. Nyström, J. C. Sandgren*, Självbiografier av lärare I—IV. 75 sid. Kr. 1:50.
 4. Sveriges allmänna läroverksstadgar I—III: 1561, 1611 och 1649 års skolordningar i avtryck och översättning. 191 sid. Kr. 3:50.
- Årg. II (1922): 5. Johannes Rudbeckii akademiska högtidstal översatta. 156 sid. Kr. 3:—.
 6. Lankasterskolor (i Dala-Husby, Huskvarna, Valleberga, Göteborg, Hamrånge, Åsheda, Wallby o. s. v.). 187 sidor. Kr. 3:—.
 7. Sveriges allmänna läroverksstadgar IV—VI: 1693, 1724 och 1807 års skolordningar. 124 sidor. Kr. 3:—.
- Årg. III (1923): 8. Folkundervisning i Garpenberg, Levede, Strömsholm, Tådene, V. Vingåker, Västerhaninge, Västerljung. 187 s. Kr. 3:—.
 9. Sveriges allmänna läroverksstadgar VII: 1820. 117 sidor. Kr. 3:—.
 10. Till Rudbeckii karakteristik. Urkunder; kommentar. 96 sidor. Kr. 3:—.
- Årg. IV (1924): 11. Sveriges allmänna läroverksstadgar. VIII, IX: 1856 och 1859 års stadgar för elementarläroverken. 125 sidor. Pris 3 kronor.
 12. Ur Husby-Rekarne, Kroppa, N. Björke, Älvdalens, Silleruds, Odensjö, Tådene och Garpenbergs skolhistoria. 156 sidor. Kr. 3:—.
 13. Sveriges allmänna folkskolestadgar 1842—1921. 124 sidor. Kr. 3:—.
- Årg. V (1925): 14. Ur Växjö stifts folkundervisningshistoria 1795—1865. 190 sidor. Kr. 3:—.
 15. *K. F. Karlson, K. Thunander*, Minnen från Örebro, Ny- och Jönköpings läroverk samt Uppsala universitet. 99 sidor. Kr. 3:—.
 16. Ur Malmöhus läns folkundervisningshistoria. 100 sidor. Kr. 3:—.
- Årg. VI (1926): 17. Erasmi Gyldene Bok, Matthiæ adelsskoleböcker. 108 sidor. Kr. 3:—.
 18. *Agardh, Fryxell* m. fl., Enhetskoletankar. 156 s. Kr. 3:—.
 19. *B. Rud. Hall*, Acta till folkdisciplinerings hist. I. 156 s. Kr. 3:—.
- Årg. VII (1927): 20. *Oskar I, Geijer* m. fl., Enhetskoletankar. 140 s. Kr. 3:—.
 21. *B. Rud. Hall*, Acta till folkdisciplinerings hist. II. 157 s. Kr. 3:—.
 22. Sveriges allm. läroverksstadgar. X: 1878 års stadgar. Bilaga: 1820 års Anvisningar. 150 s. Kr. 3:—.
- Årg. VIII (1928): 23. *B. Rud. Hall*, Rudbeckii kyrkodisciplin m. förebilder I. 208 s. Kr. 3:—.
 24. Askersunds goss- och flickläroverk. Acta till 1817. 128 s. Kr. 3:—.
 25. Eneroths pedagogik. Valda uttalanden. Med biografi. 128 s. Kr. 3:—.
- Årg. IX (1929): 26. Askersunds goss- och flickläroverk. Acta 1817—1859. 128 s. Kr. 3:—.
 27. Folkpedagogiska stiftsstatuter. I: Tyskl., Balt., Finl. 144 s. Kr. 3:—.
 28. Om Lunds och Visby folkskoleseminarier. 144 s. Kr. 3:—.

PRIS 3 KRONOR

Ur Lunds och Visby folkskoleseminariers historia

av

Mauritz Malmström

m. fl.

ÅRSBÖCKER I SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[1929] BOKSERIE MED UNDERSTÖD AV [ÅRG. IX]
FÖRENINGEN FÖR SVENSK UNDERVISNINGSHISTORIA
[Serievolym 28] UTGIVEN AV B. RUD. HALL [Årsvolym 3]

Ur Lunds och Visby folk- skoleseminariers historia

Elevminnen, avtryck och undersökningar

av

Mauritz Malmström

m. fl.

I DISTRIBUTION: C. W. K. GLEERUPS BOKFÖRLAG, LUND

FÖRORD.

I anslutning till Lunds folkskoleseminarii 90-årsjubileum utkommer föreliggande bidrag till dess historia. Vid ett tillfälle som detta samt då Stockholms statliga folkskolläraryrkesseminarium år 1930 fyller 100 år, skulle det varit på sin plats, att samtliga svenska folkskoleseminariers historia nu föreläge avfattad eller åtminstone seminarietankens utveckling t. o. m. år 1842 blivit skildrad. Också var det meningen att drag ur sistnämnda utveckling skulle i föreliggande bok återgivas av en bland mina f. d. lärjungar, men trots allt har varken dessa "drag" eller en teckning av rektor Wåhlins tid blivit slutligt färdiga tills tryckningen måste ske. Såsom två av mina elever i Uppsala skrevo dess seminarii historia (i Årsredogörelsen 1917; särtryck), så ha två från Lund lämnat några bidrag här rörande dess seminarii verksamhet intill 1863.

Följa så personliga minnen: först dagboksblad från höstterminen 1846, sedan en nu aldrig lärares minnen från tiden 1870—1873, sist två nu medelåldriges nedteckningar om seminariet vid sekelskiftet. De två sistnämnda äro i några avsnitt i väsentliga stycken lika. Det kunde då synas onödigt att trycka bådas opus, även om det ena är ganska kortfattat. Men det är just på grund av överensstämmelsen, som endera upptagits vid den andres sida. En vetenskapsman har nämligen yttrat, att f. d. elevers nedtecknade skolminnen äro idel lögn(!). (Att han utgivit andras minst sagt färgade levnadsminnen, är naturligtvis en sak för sig.) — Den ene av de två har avfattat sin skildring såsom ett slags redogörelse för en skoldag. Detsamma föreslog jag den andre att skriva, men några detaljer av den andres skildring fick han alldeles icke. Dock är ju likheten i sak i stort sett påtaglig och slående. Detta borde väl vara jäv nog emot vetenskapsmannens dom. Och därför ha båda skildringarna avtryckts. För övrigt ha ett mycket stort antal f. d. elever muntligen skildrat sina seminarieminnen, och dessa ha i sak visat sig vara lika de här anförda.

Från år 1843 finnas läroanstaltens examenskataloger bevarade i dess arkiv. Följande förteckning kan ha sitt intresse såsom den första bevarade listan å lärjungar, den enda från tiden 1829—1842. Den fanns ibland läraren M. Nilssons papper, som jag räddat tack vare handelsläraren I. Åstrands bemedling och som till större delen avtryckts i Årsböcker nr 16: Ur Malmöhus läns folkundervisningshistoria.

Skollärare Elever vid Seminarium sommarterminen 1840.

1 MNilsson från Solberga	17 Josephsson	Nevitshög
2 Åkerman „ Norrhviddinge	18 C. A. Möller	Hyby
3 Per Jönsson „ Komsta	19. Nordqvist	Tranås
4 O. Larsson „ Sjöstorp	20 Martin Fondahn	Skegrie
5 O. Åradsson „ Östraby	21 Lars Jönsson	Hjerup
6. N. Norlin „ v Karaby	22 Bengt Persson	Orås.
7 O. Pålsson „ Saxtorp	23 Jöns Hansson	Brunslöf
8 Per Larsson „ Kabbarp	24 Jöns Håkansson	Westerstad
9. Ola Hansson „ dito	25 Lindqvist	Köpinge
10 N. Nordberg Djurslöf	26 Lans	ibm
11. B. Persson Örkened v G H.	27. Anders Nilsson	Simlinge
12 Bengt Persson Klagstorp	28 Jöns Lindqvist	Hörby
13. Anders Månsson Klagstorp	29. Ola Johansson	Anderslöf
14. Anders Persson Mellangrifvie	30 Jöns Nilsson	Eskilstorp
15. Sven Persson Keglinge	31 Jöns Larsson	ö. Werlinge
16 Pål Persson Gessie	32 Fojjer	

Seminiariets avgångsskrivningar ha dess rektorer med prisvärd omsorgsfullhet bevarat. — Lunds seminaristförenings protokollsbok finnes i S. A. F:s arkiv (ditlämnad 1889).

Kungl. brev 1842 ²⁵/₁₀₀ om Lunds skolmästareseminarium i avseende å Filénska fonden och seminarie-rayonens utsträckande till att omfatta även Blekinge är avtryckt i Lunds domkapitels cirkulär n:o 397. Bilder av rektorerna Wingren och Wåhlin samt lankasterskolan finnas i Lunds seminarium. Om fattigdomen för eleverna vid seminariet och om mathämtning åt studenterna jfr Folkhögskolans julbok 1923 s. 93 respektive Under Lunda-gårds kronor I s. 122 och Nicolovius i Skånska Posten 1856. I samlverket När vi gingo i Lunds katedralskola skildras Wåhlin s. (61) 72, 78, N. Lundborg s. 89—91, 201. Ax. Hj. Lindquist s. 179. Uppgifter om lärare vid seminariet eller skildringar därifrån givas i J. E. RIETZ Skånska skolväsendets historia (1848); P. PAULSSON Historik öfver Folkundervisningen s. 166 o. f.; En folkskollärare [E. KRISTENSSON] Vår seminarieundervisning (Ljus serie); ANDERS KUHLSEN [A. LINDSKOG] En folkskollärare, N. LINDHOLM (Kåseberga) Ett läsår (dels i Sv. allm. folkskollärareförenings arkiv från 1907, dels tryckt i ett arbete om Skåne av N. Hörlén); HJ. LUNDGREN Människor som jag träffat [rektor Wåhlin]; J. E. SÖDERLUND strödda anteckningar i sagda arkiv från 1893 samt [av O. LINDSKOG] i Sydsv. Dagbl. ³/₁₀ 1923. Under rubriken Göteborgskt berättas om ritmästaren Lindqvists mångberömda kvickhet i Sv. D. ¹/₁₀ 1929, och i samma tidning ¹⁴/₁₀ 1927 står under det svarta korset biografi och bild av musikdirektör N. P. Norlind. I seminariets årsredogörelse 1920 finnes av rektor Ch. Swanborg en kortfattad historik över seminariet; så även i Sydsv. Dagbl. och Lunds Dagblad ¹¹/₁₂ 1929 samt Svensk Läraretidning och Folkskollärarnas Tidning n:o 51 år 1929 (sedan seminariets 90-års jubileum firats den 10 dec.).

Efter det vi sålunda skärskådat en av våra allra äldsta och mest frekventerade lärarentbildningsanstaltens verksamhet under jämt två mans-åldrar, ges här till sist ett avtryck, som illustrerar andan och undervisningen (eller åtminstone avskrivandet) vid landets allra minsta och mest kortlivade lärareskola. Denna, nämligen Visby seminarium, upprättades samtidigt med de övriga statliga i stiftstäderna och fick därvid, 1843, till föreståndare matematiklektorn och f. d. apologisten vid läroverket i staden fil. mag. Herman Johan Carl Cramér (född i Visby ¹¹/₁₁ 1808, död ²⁷/₃ 1880). Han verkade där 14 år och var därunder mestadels även rektor vid läroverket. Sistnämnda chefskap lämnade han 1872 efter 35 års rektorat; från lektoratet erhöll han avsked 1879 efter mer än 47-årig läraretjänstgöring. Han utgav bl. a. två smärre skrifter i översättning: 1) Skolan i Weissenfels jemte Plan för Folkskolor; 2) Skollärareseminariet i Weissenfels (1840; Visby, resp. Sthlm). Originalen hade ingått i norske rektorn F. M. Bugges reseberättelse rörande Harnisch' institut i Weissenfels i Sachsen (och omnämns i OTTO ANDERSEN Realisme sid. 148). Om Cramér jfr O. W. LEMKE Wisby stifts herdaminne, Örebro 1868. Ur nämnda översättningar är emellertid icke den framställning i pedagogik hämtad, som Visbyseminariets lärjungar tydligtvis fingo skriva av hemma och som här — jämte ett tal — avtryckes. Vissa uppenbara avskrivningsfel ha rättats, av vilka några synas ha tillkommit genom en kamrats hörfel vid en första, tidigare avskrivning i klassen och de övriga bristerna senare tillkommit vid kopiering i hemmet efter delvis otidligt skrivet exemplar. Ett par särskilt korrumperade ställen ha här uteslutits. Kvarlämnade "fel" i stavning och kommatering må illustrera en sådan elevs ståndpunkt, som endast i obetydligaste mån varit i tillfälle gå i skola.

Om det nämnda högtidstalet jfr här sid. 143 not. 1.

Enligt kungl. kungörelse ²⁷/₁₀₀ 1864 fingo ej nya elever vinna inträde vid Visby seminarium f. o. m. höstterminen s. å.

Den elev, som med sin utmärkta handstil gjort ifrågavarande avskrifter, var född i Hejnum å Gottland 1832 ⁶/₁₀ — kyrkboken har felaktigt ⁶/₁₀ — och utexaminerades från seminariet ¹⁹/₁₂ 1851. Han blev vik. folkskollärare i Fleringe och ordinarie d:o i Halls församling (båda å norra Gottland), där han tjänstgjorde till avskedstagandet 1889. Avled i Visby 1905. — Den f. d. lärjunge vid Visby seminarium, som levde längst, dog ej förr än i febr. 1930 89-årig. Det var f. d. folkskolläraren J. P. Björkander i Väte, Gottland. Han uppgives ha varit den förste slöjdläraren på ön. Examinerad i Visby 1865. — Tidevarv gå i graven. Vad göra vi för att uppteckna de få kvarlevande representanternas levnadsminnen?

Sveriges allmänna folkskollärareförening har genom ekonomiskt bidrag understött utgivandet av denna volym och Årsböcker n:o 26, för vilket härmed framföres ett hjärtligt tack.

R. Hall.

Bidrag till Lunds seminarii historia 1838—1863

av

Georg Nilsson och Henning Rogland
seminarielever.

INLEDNING

om

Filéenska donationen.

Bröderna Jonas och Paul Filéen uppgivas ha tillhört en släkt, som härstammade från Sonhult i Färgaryds socken i Småland. En medlem av släkten, handlanden Göran Filenius, var bosatt i Ystad. I sitt äktenskap med Maria Ernesta Brinck hade han fyra söner, Jonas, Edvard, Peter och David, samt en dotter.

Paul Edvard Filéen föddes i Ystad den 16 december 1749. Han fick en i förhållande till föräldrarnas ekonomiska ställning god uppfostran. Efter studietidens slut trädde han i statens tjänst, blev kunglig sekter på extra stat och tjänsteman i kommerskollegium. Så småningom avancerade han till en så blygsam post som en vice aktuarius. År 1823 avgick han med pension, varvid han erhöll titeln kommerseråd. Han dog år 1829. — Under hela tjänstemannatiden hade hans ekonomiska ställning varit mindre god. Den knappa lönen hade tvungit honom att söka varjehanda små extraförtjänster. Så blev han i stånd att draga sig fram med nöd och näppe.

Vid 73 års ålder blev han i ett slag en rik man. Därför hade han sin äldre bror, Jonas, att tacka.

Jonas Filéen var något av en äventyrare. Han lyckades på något sätt komma i kontakt med de i Umeå bosatta Lambertska arvingarna samt tillvann sig deras fulla förtroende. Han försågs med fullmakter, som tilläto honom att i England och Holland uppbära en del av det väldiga arvet, Lambertska miljarden, och reste. — Samtidigt som Jonas Filéen i dessa länder uppbar en del av förmögenheten, fick han reda på, att till arvet även hörde vidsträckta plantager i Guyana i Sydamerika. Äventyraren inom honom vaknade; han reste till Guyana, bosatte sig där i Deme-

rara och återvände aldrig till Sverige. Han levde ännu omkring femtio år och förvärvade under denna tid än vidsträcktare plantager. Två av hans yngre bröder, Peter och David, reste till honom för att hjälpa till vid skötseln av plantagera; bägge dogo före Jonas¹⁾.

Jonas Filéen avled den 27 mars 1822 på egendomen Vreeden Hoop invid Georgestown. I sitt år 1784 upprättade testamente hade Jonas Filéen insatt sin mor eller — i händelse av hennes fränfille — sina tre bröder som arvtagare. År 1822 var hans mor död och av syskonkretsen fanns blott en kvar, Paul Edvard. Arvet tillföll alltså honom ensam.

Den 7 september 1822, innan Paul Edvard ännu kände storleken av det arv, som väntade honom, upprättade han sitt testamente. Inledningsorden till testamentet ge oss en vacker bild av Paul Edvard Filéen²⁾.

De testamentariska bestämmelserna förnyades i ännu ett testamente av den 28 september s. å.

Testamentet förordnade bl. a., att en fjärdedel av Paul Edvard Filéens kvarlätenskap skulle användas för allmännyttiga ändamål. Denna fjärdedel skulle i sin tur uppdelas i sex lotter, alla bärande Jonas och Paul Edvard Filéens namn. En av dessa lotter skulle användas för särskilda nyttiga inrättningar i Skåne, företrädesvis i Ystad, testators födelsestad. Den skulle kallas »Jonas och Paul Filéens donerade kapitalfond till nyttiga inrättningar i Skåne». Avkastningen av de olika donationerna skulle utdelas årligen på Jonas Filéens födelsedag, den 28 februari.

Den förut obemärkte tjänstemannen var under sina sista år

¹⁾ Om förvecklingarna Jonas Filéen—Lambertska arvet berättar Olof Högberg utförligt i sin bok "Lambertska milliarden".

²⁾ "Den förändring uti lyckans yttre omständigheter som för mig inträffat på mina gamla dagar, genom de betydliga Egodelar min i listiden kära Broder Jonas wid sin dödliga afgang i Demerary efterlemnad och som mig nu tillfalla, betraktar jag mera såsom en Nädig profning af en Allwis Försyn, huruwida jag må förstå att dermed umgås till min egen tillfredsställelse uti ett godt samwetes vittnesbörd, samt till mitt kära Fäderneslands och mina medmenniskors gagn, än att jag för min egen person, till omedelbart bruk och nyttjande skulle deraf ämna hämta någon stor fördel. Mitt lugn är mig dyrbart på mina gamla dagar, mitt yttre lefnadsskick will jag obetydligt förändra, mitt yttre umgänge hittills och mina gamla wänner skola för mig blifwa hwad de varit, men min korta återstående lefnadstid och mina sista krafter skolla med samma glada sinne som jag bar lyckans widrigare skiften nu egnas åt en werksamhet som har till föremål att i min ringa mån befordra allmän nytta och derigenom njuta tillfredsställelsen af en samwetsgrann och omsorgsfull utdelning utaf de Hofwor, som Försynen behagat lemna i mina händer."

en »offentlig» man. Hans så hastigt påkomna rikedom satte folkfantasien i rörelse, och C. F. Dahlgren skrev sin kända dikt om Filén som titta i kikarn och blekna.

Men de som förvaltade arvet, skodde sig otillbörligt på Filéens bekostnad. Inte mindre än 300,019 riksdaler banko, i nuvarande mynt cirka 450,000 kronor, hade stannat hos mellanhänderna. De av Jonas Filéen till 300,000 pund sterling värderade egendomarna inbragte genom oklok försäljning och på grund av osäker äganderätt till vissa plantager endast 80,000 pund.

Sedan arvet i sin helhet utbetalts år 1836 och de till nyttiga inrättningar i Skåne donerade medlen, uppgående till 10,033 rdr. 44 sk. 4 r. b:co, blivit disponibla, infortrade regeringen Lunds domkapitels utlåttande angående användningen av de Filéenska donationsmedlen¹⁾. I det yttrande, som domkapitlet avgav på Kungl. Maj:ts begäran, framhölls, att de donerade medlen knappast skulle göra någon nytta, om de fördelades mellan landskapets mer än 200 pastorat. I stället föreslogs, att man skulle inrätta ett seminarium för medlen. Detta förslag vann Kungl. Maj:ts bifall²⁾.

Följande år bifölls domkapitlets i Lund anhållan att få inrätta ett seminarium i Lund³⁾. Kostnaderna för anläggning och underhåll samt stipendier åt behövande elever skulle bestridas av fonden. Samtidigt förordnades, att en årligen återkommande kollekt skulle upptagas i landskapets kyrkor och tilläggas fonden. En dylik kollekt upptogs ända t. o. m. år 1887.

Fonden var ända fram till år 1868 förd på samma konto som seminariet i domkapitlets räkenskaper under namnet »Lunds Folkskolelärareseminarium och Filéenska fonden». När detta konto vid 1868 års ingång delades i »Lunds Folkskollärareseminarii avlönings- och anslagsmedel» och »Filéenska fonden», utgjorde fonden endast 866 kr. 24 öre. Under de föregående åren hade nämligen medel tagits ur den, bl. a. för seminariebygget år 1863 och för uppehållande av verksamheten vid seminariet. Under de år, som följde, fick fonden endast vidkännas smärre avbränningar för sjukvård åt medellösa elever. I övrigt har fonden varit orörd. Den utgjorde den 30 juni 1926 60,510 kronor 72 öre.

På förslag av seminariets nuvarande rektor, Ch. Swanborg, beslöt Kungl. Maj:t år 1926⁴⁾, att, sedan tio procent av årliga ränteavkastningen lagts till kapitalet, återstoden skall utdelas såsom stipendier åt behövande elever vid Lunds Folkskoleseminarium. Första utdelningen ur fonden ägde rum 28/2 1927.

¹⁾ Kungligt brev av den 27 februari 1836 till Lunds domkapitel.

²⁾ Kungligt brev av den 28 juni 1836 till Lunds domkapitel.

³⁾ Kungligt brev av den 11 augusti 1837 till Lunds domkapitel.

⁴⁾ Kungligt brev av den 30 december 1926.

Seminariets verksamhet 1839—1842.

Den 8 januari 1839 slog seminariet upp sina portar. Till sammans med Allmänna barnskolan inrymdes det i en stor sal å nedre botten av rådman Sjöströms efter den tidens förhållanden stora tvåvåningshus, som låg vid det numera försvunna Lilla Torg. Huset, som sedan revs på 1880-talet, låg strax söder om nuvarande universitetsbyggnaden, på den plats, där nu professor Sven Nilssons byst står. Byggnaden är även litteraturhistoriskt bekant (Härbärgets). I husets andra våning hade ett par årtionden tidigare Tegnér och några av hans vänner vid akademien samlats om eftermiddagarna hos docenten Magnus Bolmeer. Sverges äldsta nuvarande bokhandel, den Lundbladiska boklådan (nu benämnd A.-B. Ph. Lindstedts Universitetsbokhandel), som grundades år 1783, inrymdes ock under några år i denna fastighet. Den lokal, som seminariet flyttade in i, disponerades sedan år 1827 av Allmänna barnskolan, lankasterskolan. Seminariets förening med denna gjorde utrymmet ännu mera otillräckligt.

Kungl. Maj:t fastställde ej något reglemente särskilt för Lunds seminarium. Såsom ett slags stadga tjänade några av domkapitlet i ett cirkulär meddelade föreskrifter¹⁾, instruktion för läraren vid barnskolan av år 1833 samt reglemente för allmänna barnskolan från år 1832.

Till föreståndare för seminariet hade redan året före öppnandet utsetts magister Per Eklund²⁾. Läraren vid Allmänna barn-

¹⁾ Lunds domkapitels cirkulär av den 9 januari 1839.

²⁾ Eklund, som var son av bonden Per Persson och Pernilla Bengtsdotter, föddes i Eslöv den 30 april 1811. Efter skolgång i Malmö avlade han studentexamen år 1829 och blev 1838 filosofie magister. I nov. s. å. blev E. utsedd till seminarieföreståndare. 1841 prästvigd blev han 1848 kyrkoherde i Igelösa. 1853 befordrades han till prost och avled den 24 september 1853.

skolan, f. d. löjtnanten J. L. Österling behöll sin befattning som ledare av seminariets »övningsskola». Såsom sånglärare anställdes domkyrkokantorn N. Möller och såsom lärare i trädgårdsskötsel akademiträdgårdsmästaren C. L. Siemers. Enligt forna elevers vittnesbörd var föreståndaren, magister Eklund, mycket omtyckt av sina lärjungar; han var en folklig man med goda kunskaper och ett humant sätt att undervisa.

Undervisningsämnen vid seminariet voro katekes, biblisk historia, svensk historia, geografi, aritmetik, välskrivning, rättskrivning, linearteckning och trädgårdsskötsel. I dessa ämnen jämte »undervisningsgåvor» erhöil man betyg. Dessutom fick man lära växelundervisningsmetoden, men man fick ännu intet betyg för skicklighet i denna. De som aspirerade på högsta betyg (berömlig) måste noggrant ha läst Bergqvists förklaring över Luthers lilla katekes samt praktiskt övat sig att kateketisera. Vidare måste de kunna Hübners bibliska historia, Hartmans geografi, Fryxells svenska språklära samt hava förtjänstfullt genomgått någon större räknebok, Almqvists rättstavningslära, Chiewitz handbok i linearteckning och Siemers föreläsningar i trädgårdsskötsel; så ock äga en god handstil.

Två gånger i veckan brukade den skicklige kateketen, professorn i teologi, Bengt Jakobsson Bergqvist av purt intresse för saken kateketisera med skolbarnen och eleverna vid seminariet. Metodik och pedagogik lärde man genom undervisningsövningar i barnskolan, någon lärobok i dessa ämnen användes ej. Seminaristerna ledde skolan en eller flera dagar i närvaro av läraren vid barnskolan. Lärjungarna skulle vidare anställa förhör med varandra i seminariets undervisningsämnen. Den pedagogiska förmåga, de därvid utvecklade och uppvisade, kom till synes i betyget för »undervisningsgåvor».

En som vårterminen 1841 genomgick Lunds seminarium, omtalar¹⁾, att den undervisning, som seminaristerna erhöilo, var ytterst obetydlig. Lärotiden räckte en à två terminer, av vilka det gick fyra på året. Dessutom upptogs en avsevärd tid av arbetet som monitör i övningsskolan. Fristunderna användes till självstu-

¹⁾ P. Paulsson, som i sin "Historik öfver Folkundervisningen i Sverige" ger en längre skildring av seminariet under dessa första år.

dium. Två veckor förflöto från terminens början, innan någon fråga gavs seminaristerna. Först sedan en av eleverna hotat resa hem, om ej undervisning meddelades, skedde en ändring. I fortsättningen upptogs så en stund före barnskolans början om morgnarna och en stund efter dess slut om eftermiddagarna av undervisning åt seminaristerna. För denna undervisning fordrade föreståndaren ersättning. Man gjorde alltså klokt i att inhämta erforderliga kunskaper, innan man började vid seminariet. Betyget från detta blev då ett intyg om att man ägde de kunskaper, som voro erforderliga för att få verka som folkskollärare.

Vid varje kvartals slut anställde föreståndaren examen. De seminarister, som trodde sig vara beredda att genomgå examen, anmälde sig till tentamen någon tid dessförinnan. Denna leddes av föreståndaren. Vid examen närvaro biskopen och domprosten. Den förre bestämde betygen och fördelade, på föreståndarens förslag, stipendierna. Bland de skickliga erhöilo fattiga lärjungar 10 rdr och ej fattiga 5 rdr. Betygen, som undertecknades av domprosten och föreståndaren, löstes vanligen med ett belopp från 3 till 15 rdr rgs — efter gottfinnande. Vid seminariet fanns redan då en nykterhetsförening, och den som tillhörde denna fick detta omnämnt i betyget.

Vid de nio avgångsexamina, som höllos t. o. m. år 1842, utexaminerades sammanlagt 160 skolmästare.

Domkapitlet sade sig med intresse ha följt undervisningen vid seminariet i de terminsberättelser, som avgåvos av föreståndaren. Det är ju också helt naturligt. Lunds seminarium var en skapelse av domkapitlet. Ansvar för det låg hos domkapitlet.

Ganska märkligt är att se hurusom seminariets verksamhet uppmärksammas i vidare kretsar. Härom vittnar en uppskattande artikel i »Lunds Weckoblad» vid mitten av år 1839¹⁾. Också var

¹⁾ Ur "Lunds Weckoblad" onsdagen den 5 juni 1839: "För en hvar som nitälskar för vårt uppwxande släctes sanna bildning måste det vara tillfredsställande att se med hwilken drift och framgång Lunds Allmänna Barnskola skötes. Genom dess förening med det nyiligen inrättade Skolmästare-Seminarium, har den ej blott blifwit försedd med en driftig och skicklig föreståndare i Herr Magister P. Eklund, utan äfwen med duglige moniteurer i de från landsförsamlingarne inkomne Skollärare. Ej blott för dem, som sjelfwa hafwa barn som behöfwa begagna denna skola, utan för alla som älska upplysning, har man trott sig böra fästa uppmärksamhet

behovet av lärare trängande och betydelsefull var seminariets verksamhet. Det fanns ju inga andra fullständigare lärarebildningsanstalter än Växelundervisningssällskapets normalskola i huvudstaden och seminariet i Lund¹). Först 1842 beslöt staten inrätta seminarier.

Åren 1843—1863.

Året 1843 inleder ett nytt tidsavsnitt i seminariets historia, en period, vars andra gränspunkt kan sättas vid året 1863. Bägge dessa år omorganiserar seminariet, samtidigt som det flyttar in i nya lokaler.

§ 5 i 1842 års folkskolestadga innehöll vårt första seminarie-reglemente. Detta föreskrev undervisning i flera ämnen än dittills. Sålunda ökades undervisningsämnena vid seminariet med allmän historia, naturlära, metodik och pedagogik, kyrkosång och gymnastik. Dessutom började man nu i betygen införa vitsord över kunskap om växelundervisningsmetoden. Nyordningen vid seminariet skedde i huvudsak efter ett av föreståndaren utarbetat detaljerat förslag²). Rektor framhöll särskilt, att det vore lämpligare att ha två än fyra terminer per läsår. Under den första terminen skulle seminaristerna undervisas, under den andra undervisa.

Samma år, 1843, inflyttade seminariet i nya lokaler vid Bredgatan. Det hus, i vilket inflyttning skedde, var donerat åt Allmänna barnskolan, Lancasterskolan, av teologie professor Anders

härpå med önskan att de sjelfwe genom besök i Skolan måtte förwissa sig härom. Icke endast Lunds Stadsförsamling winner genom denna inrättning, utan det som är mycket mer, Stiftet blifwer försedt med duglige lärare i alla des församlingar, ett behof som länge varit kändt, men som nu synes blifwa afhulpit... är det en pligt att äfwen erkänna det allmännas förbindelse till Stiftsstyrelsen, genom hwars driftiga verksamhet det äsyftade ädla ändamålet så snart hunnit realiseras.“

¹) En lärarebildningsanstalt i Växjö från 1825 omnämnes av Tegnér vid prästmötet 1836. Den var inrättad av en släkting till honom, men varje detaljkännedom om institutionen saknas, enär acta äro förstörda.

R. H.

²) Detta förslag återfinnes i Lunds domkapitels protokoll för den 1 mars 1843.

Hylander och hans maka. Den skänkta byggnaden (som nu är nedriven sedan 1923) låg omedelbart väster om nuvarande Laurentiiskolan. I huset inrymdes även bostad åt föreståndaren. Utrymmet var ej särdeles stort. Enligt uppgift var den sal, i vilken såväl seminarister som skolbarn undervisades, endast 29 alnar lång och 16 alnar bred.

Tillströmningen av elever var stor, större än vid något annat seminarium. I medeltal utgingo 50 lärare varje år under denna tjuogoårsperiod. Men många av dem, som åren närmast efter folkskolestadgans tillkomst avlade examen, voro sådana, som under åren 1839—1842 genomgått seminarium. De voro tvungna att avlägga examen än en gång för att motsvara de krav, som ställdes på en folkskollärare. Det fordrades ej lång studietid: 1843 anmälde föreståndaren till domkapitlet, att det bland eleverna ej fanns någon, som vistats ett år vid seminariet.

Det ökade antalet elever — ett år i slutet av 1840-talet voro de nära 100 — gjorde det nödvändigt att år 1847 anställa en biträdande lärare. Prästmannen Johan Elof Quiding utsågs härtil¹).

Sedan magister Eklund år 1848 befordrats till kyrkoherde, utnämndes Quiding till seminariets föreståndare. Han stannade på denna post till år 1864, jämt så länge att han fick glädjen se seminariet inflytta i större, tidsenligare lokaler.

Det goda förhållande, som rått mellan lärare och elever under den förste föreståndarens regim, fortsattes även under Quidings tid. Han nedlade ett pliktroget arbete som föreståndare. Då mer än nu berodde ett seminariums kvalitet på den som stod i spetsen. Sådan föreståndaren var, sådant blev seminariet. Ännu mer än den undervisning som rektorn meddelade, verkade Quidings personlighet, plikttröhet och ihärdighet på de blivande folkfost-rarna. I sitt förhållande till eleverna var han mild, fördragande och hjälpsam. Märkte han, att någon lärjunge var modstulen, in-

¹) Q., som var av en gammal prästsläkt, var född i Nätraby i Blekinge 1818, avlade studentexamen 1838, prästvigdes 1843 och blev samma år amanuens vid Lunds domkapitel. Den 10 juni 1848 utnämndes han till seminarieföreståndare och tillträdde befattningen följande år. År 1861 blev han folkskoleinspektör över Malmöhus län. År 1864 utnämndes han till kyrkoherde i Billeberga. Nio år senare blev han kontraktsprost inom Rönneberga kontrakt. Han dog år 1892.

göt han nytt mod hos honom med några ord: »Icke böra vi miss-trösta; icke böra vi tröttna; nog kunna vi genom ihärdig flit vinna vårt mål».

Skall man med några ord söka fånga det för denna tid vä-sentliga, kan man säga, att andan vid seminariet var bättre än undervisningen. Det innebär intet förklenande omdöme om den senare men ett starkt beröm åt den anda, som präglade förhål-landet mellan lärare och elever¹⁾.

¹⁾ Ur "Framåt" (Malmö; Red. J. B. WESTENIUS) 29/7. 1871 må citeras följande ur uppsatsen *Folkskollära- och lärarebildningen*.

De första läroanstalter av detta slag [seminarier] hade blott en enda lärare.

Lunds seminarium hade till föreståndare en *Johannestyp*, mild, älsklig, fördragande och seende allt med kärlekens öga [Elof Quiding]. Med kunskaperna gick det så gott som det kunde. Föreståndaren nästan överflödade av kärlek till eleverna, vilka han betraktade såsom sina barn. Han skulle så gärna velat giva dem alla högsta betyget och han gjorde vad han kunde i den vägen. Många av dem, som lämnade seminarium vid den tiden, hava dock genom kraft och självstudium bringat sig upp till skickliga lärare, vilka med lust och fröjd verka för ljus och bildning bland de unga, och redan vunnit erkännande av sina medmänniskor. Kärlek föder genkärlek och Lunds stifts äldre skollärare ha sin lärares bild inristad i deras hjärtan, där den aldrig förbleknar.

I numret d. 5 aug. 1871 förekommer en insändare under sign. —hl— med bemötande av flera påståenden i den förra artikeln: — "De fel och skröpligheter, som möjligen vidläda en del af stiftets äldre folkskollärare, kunna således icke alla härleda sig från den tid hr. Q. förestod seminarie-undervisningen".

Efter Quiding förordnades till chef C. L. Wåhlin, en kraftnatur, som senare blev rektor vid Malmö läroverk och fick till efterträdare P. Wingren. De bådas verksamhet och samtida vid seminariet beröras här sid. 30 o. f.

[Dagboksanteckningar 1846¹⁾.]

Augusti — 1846 — 15. Vi ankommo till Lund med god hälsa kl. 6 ef. m. samma afton ankom H. M. Enkedrottningen till staden, och då var der mycket roligt att se på; hela staden var illuminerad med ljus. —

» — 22. Denna veckan så har det icke varit någon riktig ordning utan vi hafva läsit litet här och något der. M. Skref vi i Skolan. Tis. Vi skulle lemna in profskrifter läste litet uti Psalmbok o. s. v. O. Skrifva efter diktamen. samt Börja sång. hos Direktör N Möller. Tors. Läxor uti Sv. Historia författa bref. Hoss Trädgårdsm. Ziemers Skulle vi börja att läsa. Fr. Läxor uti Geografi läste något deruti Räkna litet, Exerade med taf-lorna. Den dagen var Nils skuklig L. Efter diktamen. Catekes Bib. Historia. vi Skulle äfvenledes uti denna veckan göra bekant-skap med hvarjehanda ämnen. —

» — 30. Nu börjades det rätta nyåret för oss, nu skulle vi läsa b. Historie, Catekes, Sv. Hist., Sång, Tjärgårdsbok, allting efter Schema. — Nu blef der valdt 28 st. till Monitorer, hvari-bland äfven vi blefvo dertill förordnade. Di tre förste dagarna i veckan fick vi icke hvarken läsa läxor eller annat utan fingo endast monitera för gossarna. Di andre tre dagarna skulle vi lik-väl vara iskolan men fingo då öfva oss uti Räkning och — skrifning. Di tre sista dagarna var magister Eklund skjuk. Jag var äfven skuklig med hufvud värk och hosta Några dagar. —

Jag känner alls ingen ledsnad efter hemmet, utan bara jag har hälsan så går det väl för sig. Men penningar stryker Som strå för Eld. redan har 15 Rd^r gått. till för mig under denna lilla tiden. —

¹⁾ Avtryck efter originalet, som finnes hos författarens dotter Fru Augusta Hjerthén, Tånga (Vålinge), *Rögle*. En i avseende på stavningen delvis ändrad avskrift, gjord av läraren Ernst Thysell, finnes å Lunds se-minarii arkiv. Jfr notiser här vid anteckningarnas slut.

September 1846 Lund — 5 —

måndag och Tisdag var jag Skuk —

Onsdag läste och räknade vi —

Torsdag Wälskrifning. —

Fredag: B. Hist. Catekes. Geografi —

Vi köpte ett £ R bröd —

Lördag Hemskolan. Diktamen.

eft. m. —

Skrifva bref m. m. —

besågo kyrkogården. —

Sept. — *Söndag*. — Pastoren kom hit. Domprosten predika Högmässan. —

måndag ingen nyhet annat än vanligt Hela veckan varit på seminarium.

Onsdag skrifva efter ämne. —

Torsdag besåg jag en springare från Berlin som sprang 7 gånger genom staden, eller en Svensk mil på 32 minuter. —

Söndagen den 13 predika Humbla. Efter middagagen marscherade 1 afdelning af Jönköpings regemente genom staden till malmö! vi besågo äfven den s. k. kraftkyrkan. Samt om aftonen samma springare som om Torsdagen, och äfvenledes sprang han på 1 alnslånga träben så fort att han sprang $\frac{1}{4}$ mil på 12 min.

måndag 14 Sept. i dag äro vi åter monitörer. *Tisdag 15* mycken tillförsel i Staden i anledning af malmö marknader. —

Onsdag 16 Sept. ingenting annat än det vanliga. —

Lördag den 19. Sept. Stor tillförsel af sill. Vi voro uti Räddningsinstitutet i Råby, besågo dess Skola med orgelverk. Carta öfver Skåne i stor Skala. samt flera andra inrättningar. En Ekorre i en bur uti trädgården. Wi besågo Råby Brunssal samt dess inrättningar. —

Ett Lass med Dalklockor voro äfven uti staden. —

Söndag den 20. Sept. Vi voro uti Klosterkyrkan i dag der är en helig Prest, han predika ganska bra. klockaren var duktig till att sjunga. —

Måndag den 21. Sept. I dag blefvo vi duktigt åhörda uti skolan. —

Tisdag. ingenting af synnerlig vigt annat än att vi köpte sill. —

Härbärget, Seminarielokal 1839—1843.

Seminarieriet 1843—1863 (Lankasterskolan vid Bredgatan).

Seminariet 1863—1918.

Det nuvarande seminariet.

Onsdag den 23. Sept. I dag börjas marknaden. Vi köpte 2 £6 bröd, äfven köpte vi i dag Hvardera en Dalklocka. Den var för mycket godt pris Nemlg. 6 Rdr. på marknaden var hela mårtens torg fullt med kreatur och Stora torg med Hästar. —

Torsdag den 24 Sept. Vi voro på Postkontoret och sågo efter bref. Länte S. Messan att skrifva af. Vi blefvo fria från onsdags middag och hela veckan —

I går ok i dag har här varit hästmarknad och en orimligt stor trafik af folk.

Fredag den 25 Sept. I dag så är hela stortorget uppfyllt af handverkarebodas och västgöthar i hundradevis. —

Så stor marknad har jag alldrig bevisat här är så muntert att vara dessa dagar här. men det är ej annat än di ohyggelige Slättboarna som här är. jag köpte en Psalmbok i dag. marknaden gynnas af godt väder.

Lördag den 26 Sept. I dag skrider marknaden till slut; men här är ännu i dag ganska mycket folk, utaf marknadssökande. Nu är det intet roligt med marknad längre, utan tvert om ganska ledsamt i dag tycker jag: det är mycket bättre att vara i Skolan dagligen än gå sådan och drifva. — Hela stadens förråd af Hvetebröd är utsålt. Rågen kostade på marknaden Femton Rgs. 1 £ smör kostar 24 a 26 s. — men vi köpte i dag för 18 s. £. Bröd 1 Rdr. £6.

Söndag den 27 Sept. I dag predika i högmessan Pastor Stenhoff, och såsom Särdeles märkvärdigt vill jag anföra att han till Ingångsspråk hade samma ord som när han predika i välinge. Neml. om sädeskorntet som faller i jorden m. m.

Om väderleken får jag skrifva att den har alltsedan vi kommo hit varit torr, för det mesta klart. någon gång litet mulet, utom engång i förra veckan, regnade det litet samt litet i dag. Dödligheten gör stora framsteg här uti staden, och dagligen dör här någon. Hvarje söndag begrafves här 3 till 6. personer. I dag var uti domkyrkan en ganska högtidlig fest, en stor begrafning efter en mamsell Borg. och kyrkan var alldeles uppfyllt af folk, och likprosessionen bestod af flera Hundrade Prester och. Borgare.

måndag den 28 Sept. Började i dag att läsa i Cirklar på Seminarium. I dag har vädret varit halfklart med litet rusk i e. m.

Tisdag den 29 Sept. Vackert väder hela dagen. Vi blefvo

fri ifrån Skolan i efter middag för magistern skulle resa bort. Voro på Gymnastik der Harald blef af Löjt. utkörd för oanständighet. Vi smakade på vår spikkesill, den var bra. —

Onsdag den 30 Sept. Vackert väder hela dagen men det var ändå kyligt något. magistern var borta äfven i dag, så att vi voro intet på seminarium i dag. — Vi köpte 1 tjog sill för 18 styfver. Nu är här så svårt om potäter att man kan intet få en kappe potäter för något pris. Här är mycken sjukdom i staden många Skolemästare äro sjuka.

Torsdag den 1 Oct. — I dag mulet väder. Förmiddagen voro vi nära fria ty magistern hade många göromål. Dessa dagar är här så mycket flyttande i staden allastädes. Brödpriset har stigit till 1 — 4 s. Ɔ. —

Fredag den 2 Oct. förmiddagen klart väder vi voro i Skolan. På efter middagen gingo vi hem det var mycket varmt väder. Vi gingo till Landsrona, vi blefvo mycket trötta.

Lördag den 3 Oct. Wi gingo hem, under mycket tröttande steg. Det var ruskigt väder, vi kommo hem kl. 5 1/2 ef. m. —

Söndag den 4 Oct. Vi voro hemma hela dagen och hälsade på bekanta och vänner. —

Måndag den 5 Oct. äfven voro vi i hemmet. hela dagen. —

Tisdag äfven hemma. —

Onsdag den 7 Oct. Vi reste till Lund kl. 2 på morgonen. och kommo till Lund kl. 4 1/2 e. m. — Pål Jöns Sven han Skjutade oss. Det var både ruskigt väder, och vackert väder. —

Torsdag den 8. Oct. Vi voro i Skolan f. m. men på eft. m. reste magistern till sin sjuke bror vi blefvo fri om eft. m. Om eftermiddagen flyttade Harald från oss, till stor glädje ty nu kunna kunna vara ifred. Om aftonen regnade det och åskade ganska allvarsamt. —

Fredag den 9 Oct. I dag är det åter ganska vackert väder; men gatorna äro ganska smutsiga och osunda. Wi blefvo i dag ordinerade till att vara monitörer i anseende till de som skola undergå Examen di skulle skriva efter ämne. Jag blef uti första sandbänken. Magistern var borta äfven i dag. —

Lördag. den 10 Oct. I dag sluppo vi att vara monitörer. Läste uti Methodik. Om etm. m. skref jag Österlings defination. Det var mulet väder i dag. Samt mot aftonen regn.

Söndag den 11 Oct. f. m. regnigt väder Samt middagstiden och eft. m. Solsken och klart väder. Högmessan predika Humbla. Wi fingo Caffé om morgonen, Soppa till middag Caffé om ef. m. Knut var full om qvällen. —

Måndag den 12 Oct. om morgonen var det mycket dimmigt väder, uppåt dagen klart. Stark Blåst. Wi blefvo uti monitörsklassen i dag men jag blef utaf de ledige monitörerna. I dag kom Österling på mig med sin inskrifning och jag måste betala honom 1 Rdr Rgs. —

Tisdag den 13 Oct. Mulet väder med blåst. Wi räknade om f. m. Harald Nilsson han blef uppkallad till magistern för han hade hållit träta med en bonddräng på gatan. eft. m. var jag hoss Trä. g. m. samt Gymnastiken vädret var äfven mulet. Samt mot aftonen starkt oväder med Storm och regn. —

Onsdag den 14 Oct. f. m. klart och vackert väder. Magistern han frågade mig om något angående Österling, och sade att man intet borde gifva honom något ty han hade 150 Rdr om året för undervisningen. Eft. m. mulet och ruskigt väder jag var till Gyllenkrok och såg en lefvande, tam trana, hon var Blå och röd på hufvudet. —

Torsdag den 15 Oct. mulet väder på f. m. I dag blef jag monitörer. På seminarium blefvo di fri; ty magistern han reste bort ty hans broder var död, och han blef borte hela dagen. Brödet är dyrt. neml. 3 s. för Ɔdet, på torget är godt om gäss, di kosta 6 s. Ɔ. —

Torsdag den 15 Oct. Wi lefva ännu på det bröd vi fingo hemma. Wi betalade halfa hushyran i dag med 2 Rdr Rgs. på eft. m. var det lungt och ganska tungt och kallt och mildt väder. —

Fredag den 16 Oct. f. m. Wackert klart solskens väder. Jag var mönitör i dag. ef. m. Mulet väder med blåst. om qvällen voro vi hoss Paulsson han sade att han den 21 Oct. skulle tala öfver och försvara sina 5 Theser, samt att han skulle predika här uti Domkyrkan om söndag. —

Och att han varit borte hvarje söndag hela tiden och predikat på landet, han hade redan ölagt 215 Rdr. —

Lördag den 17 Oct. f. m. mulet och mycket tjockt väder, eft. m. klart. klockan 2 gingo vi till Myntkabinettet. som är beläget uti tredje våningen af Academien hvarigenom vi kommo

upp genom en svingeltrappa uti Observatorium och sedan in i myntkabinettet. der var Alla sorters mynt som varit i Sverge under alla regenters tid. der var alla sorters utländska mynt. af guld silfver och koppar, äfvensom alla sorters medaljer som varit ock ännu äro uti Sverige. Der var silfvermynt som voro af 4 eller 5 tums bredd ock $\frac{1}{2}$ tums tjocklek samt koppar penningar af 1 alns bredd och längd. —

Kl. 3 gingo vi till Zoologiska Museum der var uti förstugan 1 dofhort och dess Hind. 1 Lejinna samt 3^{ne} fiskar af 4 alnars Längd och öfver en half alns tjocklek af särskildta slag. Samt uti första rummet var alla sorters större fiskar hvaribland en af 5 aln. längd och 1 alns tjocklek. Der var Så många sorters Skälhundar ock en som var en 5 aln lång och öfver en och $\frac{1}{2}$ aln tjock, der var en Elg mycket stor som en stor ox; vargar, Hundar af särskilta slag. Sköldpaddor, krokodiler m. m. Uti andra rummet var en utsäglig mängd med alla sorters fisk som voro uti sprit på flaskor, Ormar af alla de värsta sorter som finnes, di voro på flaskor. samt en som hängde på väggen som var åtminstone 6 al. lång. alla sorters di vackraste sorter Snäckor, grodor; alla sorters amfibier uti glasburkar med sprit. 3 rummet der var djur af mindre sort såsom räfvar, harar, Filfrasar, Ekorrar, råttor, möss, både hvita och svarta, apor af alla slag, Samt sedan foglar uti 3^{je}, 4de 5te rummen, som för sin myckenhet i ikke af mig till Tusendedelen kunna beskrivas; ty der var flera tusende uti hvarje rum, ända ifrån loftet till golfvet var der alldeles fullt di voro uti Skåp med glasörrar före, di Voro alldeles som lefvande di sutto på qvisten di små med utsträckta vingar.

Der var foglar utaf alla slag ända ifrån den store Strutsen som hafver ben som en häst, ända till di små honingsfoglarna som mera likna insekter än foglar. som med sina guldglänsande fjädrar förnöja åskådarens öga, Papgojor af alla sina Slag, di största roffoglar, sjöfoglar simfoglar, vadfoglar, klättrare, och sångfoglar uti tusendevis. Pelikaner, storkar, Svanar och änder, höns, och alla andre sorter mer än jag kantänka.

N. B. uti första rumet var äfven en Brun Björn Rådjur och hjortar med mera.

Wi kommo intet in men vi kunde se in uti anatomi salen

der var Skellätter af menniskor och djur deribland af en ox som var mycket stor och hade horn af $1\frac{1}{2}$ alns längd och 5 tums tjocklek m. m. —

Wi köpte 1 £^{te} bröd i dag det kosta 1—8 samt 3^{ne} £^{te} fint bröd a $4\frac{1}{2}$ s. £^{det}.

Söndag den 18 Oct. Wi köpte oss hvardera sin kopp Caffé, samt vi fingo Soppa till middag men vi släppte Potatis till. Det var stark och mycket stötande Bläst hela dagen.

Wi voro i kyrkan kl. 8 der var då Comunion då Adjunkt Humbla skriftade. Wi voro äfven uti aftonsången, då magister Heurlin predikade. —

Måndag den 19 oct. f. m. War det Mycket dimmigt väder; men likväl ganska lungt. Jag war monitör äfven i f. m. men på eft. m. blef jag fri. I dag var magister Eklund åter borta men i hans ställe var en Magister Qviding. — Han var mycket, noga, och till och med för noga ty han var allt för vidlyftig. — Han hade glasögon och en ganska stor näsa. Nu få wi erfara att magister Eklund han har knappt sin like i den vägen. —

Tisdag den 20 Oct. Mulet och tjockt väder på f. m. äfven i dag var Qviding hoss oss i stället för magistern. Han är alldeles för widlyftig uti sin förklaring. Nej tacka vill jag Eklund han är den som kan görat både tydligt och enkelt i alla delar. eft. m. Trägmäst. kom intet, wi voro på Gymnastik, som vi varit fri för i öfver åtta dagar. mulet och fint väder. —

Onsdag den 21 Oct. f. m. klart väder och lungt. Wi fingo kaffe i dag. Qviding var äfven i dag han var mycket noga med diktamens skrifning han sade intet skiljeteknen, eft. m. mulet väder vi köpte litet Rågbollar. Här var 3 begrafningar i dag.

Torsdag den 22 Oct. Hela dagen var det ett ganska regnigt väder och i synnerhet eft. m. regnade det ganska stort. Qviding var äfven i dag. Nu börjar han blifva mera van och det går bättre. — gatorna äro utomordentligt fula och Smutsiga. —

Fredag den 23 Oct. I dag kallt, klart och blåsande väder. Qviding äfven i dag. Wi köpte 1 £^{te} bröd. det kosta 1 Rdr 8 s. £^{te}. Sill kostar 1 Rdr valen. Potatis kosta åtta Skilling kappen. Det börjar att lida mot vintren. Och Qvällarna börja blifva Långa. — Driicka och bröd det är den vanliga middagsportionen med en spekkesill till förrätt. Ljusen kryper ihop ganska

fort om vi eljest vore någre djerfva nattvakare; men det kan jag just icke säga, ty kl. åtta äro wi i säng nära nog hvarje qväll, och vi låta merendels dagens ljus upp lysa oss innan wi stiga upp. —

Lördag den 24 Oct. Mulet och kallt väder, men emot aftonen och sedan om natten Regnväder. I dag så var magister Eklund åter till stor glädje hoss oss. Om middag sade han ifrån att alla som vilje eller under denna termin taga Examen skulle anmäla dem innan måndag. hvarvid han gjorde ett litet tal om att man icke borde för fort gå ifrån mästaren ty derigenom kunne man göra sig till en onyttig skollärare. Jag var äfven i dag på Zoologiska Museum och besåg dess märkvärdigheter. I dag till qväll fingo vi kokt potatis. —

Söndag den 25 October. Mulet och kallt väder. wi köpte oss Caffé i dag; regn på f. m. I dag predika Pastor JP Paulsson uti Högmessan, han predika så att der ingen Prest har predikat så tydligt, högt och redigt sin vi kommo till Lund. han hade till ingångsspråk Pauli Ep. Ebbreer. 4:1 vers. — *Så låt oss nu frukta, att wi icke försumma det löfte*, m. m. — Eft. m. var det äfven mulet väder.

Måndag den 26 Oct. Kallt ock klart väder om f. m. om middag sade wi till magistren om wi fingo resa hem den 5 November? hvarpå han svarade att det vore intet ändamålsenligt. Wi fingo bref från hemmet i dag. eft. m. mulet och kallt Eklund han Tentera i Sv. Hist. och Gografi. —

Tisdag den 27 Oct. Mulet ock mycket dimmigt väder. Wi fingo stadfästelse på att vi fingo resa hem — om aftonen skrefvo wi bref hem — det var mycket sjerneklart om aftonen.

Onsdag den 28 Oct. Mycket kallt väder och klart om f. m. det hade frusit om natten. eft. m. mulet wi voro uti Historiska Museum och besågo dess fornlemningar af Wapen ock kläder, skor ock alla sorters annat smått såsom kädjor, knifvar, Runstenar, Runkäppar och alla sorters Sigill. Wi köpte böcker och paper på boklådan. —

Torsdag den 29 Oct. Mulet och kallt väder hela dagen, Morskan var borte och tvätta och der blef intet kölnat i kakelugnen, det var så kallt, att wi fröso så att wi riktigt voro som hundar uti sin winterkoja. Nu frågade i dag magistern efter

Grammatiken. Wi hafva läst ut Gamla Testamentets Bibliska Historia. — Och hemskolan. samt Metodiken nära. —

Fredag den 30 Oct. Mulet, kallt och tort väder. Wi voro fri hela dagen ty mag. Eklund var borte. Wi voro intet på Gymnastik ty Nybläus var sjuk. —

Lördag den 31. Oct. I dag voro wi på Seminarium och läste i Metodik och hemskola, samt skrefvo efter diktamen Wi köpte 1 £ \bar{u} bröd det kosta 1 Rdr 12 S. Sill är här till 1—24 £ \bar{u} . —

Söndag den 1 Nov. Kallt väder och mulet. Jag war hoss bokbindaren efter mina böcker. I dag predika Prosten Ahréen från Allerum uti högmessan. —

Måndag den 2 Nov. I dag mulet och fint väder. I dag blefvo wi afskilda, och fingo wara på skolan, det blefvo ganska tråkigt om wi skulle wara der; ty wi skulle wara der från kl. 8—11 fm. oh från kl. 1—4 eft. middagen. Klockan 5 gingo wi till Missions predikan som hölls uti domkyrkan af Doctor Thomanter, ty det är i dag Di firar sin årssammankomst. Der är äfven missionspredikan hvarje Månad eller första Måndagen uti hvarje månad. —

I afton war der stor högtidlighet — der war 3 ne Ljus-kronor hvardera af 48 Ljus. på Altaret war 7 Ljus och på Predikstolen 5 Ljus, der war 16 Ljus på hvardera sidan af stolarna. 16 Ljus på orgelläktaren. Högtidligheten börjades med afsjungande af Ps. 69. Hvarefter tal hölls öfver Ap. Gern. 13:42—51. — Derefter afsjungs Ps. 139. —

Tisdag den 3 Nov. Mulet och icke mycket kallt väder. I dag blefvo wi äfven monitörer ty nu hädan efter skall wi gå der och träka uti skolan. — Wi få hvarken gå till trädgårdsmästare eller annat ty wi skola wara uti skolan kl. 1. hvarje efter m. Wi hafva fått Kål till middag uti 3 ne dagar, wi fingo kokt potatis till qväll. — Potatis kostar 4 Rdr tunnan. Höstens gula löf prasslar under fötterna när wi gå genom lundagård och föreningen ty dess härliga, löfrika träd hafva mistat sina blader, snart inträder winterns mörka och dystra för främlingar uti denna ort ganska dyra tid. —

Lund är en treflig stad och för studerande ganska treflig; men jag för min del will hellre wara uti det för mig mera

fridsamma Wälinge, och af dess nöjen och sorger mig mera tröstande och mera lugnad ser.

Onsdag den 4. Nov.

Wälinge den 16 Nov. 1846.

Sven Palmqvist ¹⁾.

¹⁾ Först må ges några personalnotiser rörande dagbokens författare, hämtade ur "Förteckning öfver utexaminerade Folkskollärare-elever" vid Lunds seminarium 1843—1857. Sven Jönsson (Palmquist) var född 1828 ^{20/1} i Välinge och hade där sitt hemvist; han erhöll vid examen ^{17/6} 1847 betyget hedrande i uppförande; berömlig i flit och trädgårdsskötsel; med beröm godkänd i kristendomen, bibliska historien, svensk rättskrivning och grammatik, svenska och allmänna historien, geografin, räknekonsten och [insigt] i växelundervisningsmetoden; med nöje godkänd i innanläsning och deklamation, geometri och linearteckning samt i metodik och pedagogik; godkänd i välskrivning [originalbetyget har där med särdeles beröm godkänd], i kyrkosångens teori, gymnastik och ("vid prof läsning i allmänna Barnskolan") i katekisering; någorlunda godkänd i naturlära samt försvarlig i kyrkosångens praktik. [I originalbetyget äro dock de båda betygen i kyrkosång omkastade.] Det är ett bland de bättre betyg som gavs åt de 67 lärarkandidaterna; "Knappt försvarlig," är ett ej sällsynt vitsord; sådant (jämte "oklandradt" i uppförande) hade exempelvis den Harald Nilsson förf. klagar på. Nils (Jönsson Wennerberg), som var "skuklig" [22 aug.], var Sven J:s bror och utexaminerades samma dag med ungefär samma vitsord som Sven J. Om bröderna Jönsson jfr ERNST THYSELL "Från flydda dagar i Välinge" II s. 62 resp. III s. 125.

Så må följa några observanda rörande sakuppgifterna i dagboken, ordnade efter data. De prästerliga notiserna äro mestadels hämtade ur Cavallins herdaminne.

^{22/8}. F. d. akademiträdgårdsmästaren C. L. Siemers, född i Hamburg 1798, dog i Lund 1878. Hade 1841 utgivit teser för erhållande av tyska språkmästarbefattningen vid universitetet.

^{9/9} ^{16/10} ^{25/10}. Pastorn var tydligtvis klockare-prästen Jeppa Paulsson från författarens hemsocken. Han blev sedan kyrkoherde i Everöd. Domprosten var Henrik Reuterdahl, den blivande biskopen, ärkebiskopen, ecklesiastikministern, ledamoten av Svenska akademien. Han undertecknade förf:s lärarebetyg vid sidan av Seminariiföreståndaren P. Eklund.

^{18/9}, ^{11/10}. Victor Humbla, född 1812, domkyrkoadjunkt 1841, andre stadskomminister 1850.

^{19/9}, ^{14/10}. Hovmarskalken och överste-kammarjunkaren A. G. Gyllenkrok hade 1838 efter mönster från Das Rauhe Haus i Hamburg grundat det nära Lund belägna Råby räddningsinstitut för sedligt försummad ungdom. Ekorren och tranan hade många i sällskap i den zoologiska (och botaniska) trädgården, och en stor del av slottet upptogs av ett zoologiskt museum-

G. understödde flera naturvetenskapsmän; deras från främmande världsdelar hembragta samlingar äro donerade till zoologiska institutionen i Lund. Han var en kultur-man enligt Olof Eneroths terminologi; lantbruk, park- och trädgårdssodling var naturförsköningskonst och det i innerligaste samhörighet med lantmannaklassens höjande och skolväsendets förbättrande. Å sitt stamgods Björnstorp anlade G. en lankasterskola för ett 80-tal barn. Efter honom bär Gyllenkroks allé i Lund sitt namn. Jfr O. EKELIN Råby Räddningsinstitut 1838—1928. Lund 1928.

^{20/9}. Den "helige" som predikade i St Peters kloster, torde varit dess dåvarande kyrkoherde Hans Fredrik Cedergren. Han var en bland Schartaus lärjungar, sålunda en av dem som dåtilldags kallades helige, enligt vad docenten H. PLEIJEL meddelat mig.

^{27/9}. Pastor Stenhoff, osäkert vilken det var av de då levande präster med detta namn, som upptagas i Cavallins herdaminne. Mamsell Borg torde tillhört den ännu levande släkt, som anlade Borgs fabriker i Lund.

^{29/9} "Löjt." = läraren i allmänna barnskolan (övningsskolan) J. L. Österling, som nämnes ^{12/10}, ^{14/10}. Han nämnes i Västerstads folkskoleacta å Landsarkivet i Lund såsom den där givit socknens folkskollärare [Widgren?] betyget berömlig. Wieselgrens prostberättelse 1836 ^{17/8}.

^{29/9}, ^{8/10}, ^{13/10}. Harald tydligen = H. Nilsson.

^{11/10}. "Knut" fick troligen ej folkskollärareexamen.

^{17/10}, ^{24/10}, ^{28/10}. Myntkabinetet, Historiska museet (från 1805) och Observatoriet lågo i dåvarande universitetsbyggnaden = nuvarande universitetsseminariehuset i Lundagård. Zoologiska museet var inrymt i den byggnad i Lundagård, där nu Historiska museet finnes. Huset hade nyss blivt färdigt (1845). Jfr härom ELOF TEGNER Lunds universitet 1872—1887.

^{18/10}. Samuel Heurlin, son till växjöbiskopen, amanuens i universitetsbiblioteket, slutligen kyrkoherde i Kvidinge.

^{19/10}. Mag. Johan Elof Quiding, prostson från Nättraby, född 1818, student 1838, fil. kand. 1841, amanuens i domkapitlet 1843, föreståndare för Skolmästareseminarium i Lund 1848.

^{28/10}, ^{29/10}, ^{31/10}. "Wi köpte böcker". Författarens uppgift om sin boksamling (i samma volym som seminarieminnena) lyder som följer. [Det sedan överstrukna har här satts inom klammer.] Siffrorna beteckna tydligtvis Riksdaler riksmünt och skilling. "Priset på Böcker köpta i Lund. Zeigbergks Räknebok 1: 36. Lundgrens Bibl. Historia. 1: 24. Almquists Rättstaf.Lära. : 24. Bandet dertill : 18. 2 Häfte af Läs. f. Folket. : 24. 2 d:o af Munters dagbok. : 24. Ekelunds S. Historia. 1: 18. Evangeli Bok. : 36. Stilar på Räkneboken : 6 [= 7: 18] Uti Helsingborg [köpta böcker?]. Hemskolan 1.2 Cursen 1: 24. Almquists katekes. : 36. Wings Geografi. : 12. Bäckströms Atlas. 2: 12 [Filéns Gramatik : 24:] Oldbergs Pedagogik, 2: — Läsning för folket : 24."

De icke överstrukna läroböckerna utom Almquists rättskrivningslära äro å baksidan av det nu i anteckningsboken förvarade originalbetyget antecknade såsom den kurs, varå betygen voro givna. Dit hörde även

Fryxells Svenska Grammatik, Bredows Sammandrag af Allmänna Verldshistorien, Lagerhamns Linearteckning i förening med Geometri, Hartmans Naturlära, Siemers Trädgårdsskötsel och Möllers Sånglära. Med Almqvists Katekes åsyftas Natvards-Cateches.

Efter ett oskrivet uppslag ger förf. en bokförteckning, som torde åsyfta hans bibliotek under läraretiden. Överstrykningar ha tydligitvis gjorts vid senare granskning. De överstrukna ha här satts inom klammer.

“N:o 1. C. C. Sturms. Morgon- och Afton-andaktsöfningar. 2. Denna Bok. [3. Luthers Cateces. 4. Lärobok i Svenska Grammatiken af Filén.] 5. Svenska Psalmboken. 6. Nya Testamentet. 7. Ett Söm i Grälles w. bakfot. [8. Wings Lärobok uti Geografien. 9. Skottsbergs intresseuträkning.] 10. Le. Vailants Resa uti Södra Afrika. 11. Våhlins Lärobok uti Landthus-hållningen. [12. Ekelunds Läro- och Läsebok uti Sveriges Historia och Geografi.] 13. Almqvists Cateches. Hemskolan. Barnens bok. 14. Första Cursen. 15. Andra Cursen. 16. Handbok uti Trädgårdsskötselen. 17. Kort anvisning för hufvudräkning af Österling. 18. Nyckel till Almanachan. [19 bortklippt.] 20. Fäderneslandets Historia i mindre Sammandrag af Ekelund. 21. Räknekonsten af Zveigbergk. 22. Biblisk Historia af Lundgren. 23. Svensk Rättstafningslära af Almqvist. 24. Farbror Munters Dagbok. 2. häftet. 25. 4. häftet. 26. 3. häftet. 19. Pedagogik och Methodik. af A. Oldberg. 27. Almäna Verldshistorien af Bredov. 28. Bergqvists Chatekes. 29. Naturlära af Hartman. 30. Trädgårdsskötsel af Siemers. 31. Geometri af Lagerhamn. 32. Lärobok uti Geografi och Historia af I. M. Winge. 33. Läro- och Läsebok för Folkskolor af I. M. Winge. 34. 5000 ord. Ficklexikon öfver Främmande ord. 35. Norborgs Postilla. 36. Nyblæus Gymnastikreglemente för Folkskolor. 37. Juridisk handbok af J. A. Thurgren. 38. Blomster språket. 39. Om Härvekt af Woolstone. 40. 13 årgången af Läsning för folket. 41. Nya Testamentet. 42. Hand-Kokbok af An. Bergström. 43. Kalle Glader, Komisk kalender för 1851. 44. Bibelvännen, 1, 2, 3^{ie} årg. för 1848—50. 45. Folkskolan, 1, 2, 3^{dje} årg. för 1848—50. 46. Den Gylldene Boken. 47. Dödsdansen. 48. Fosterländska Sånger, samlade af J. Carlsson. 49. Det Fysiska Äktenskapet af Doct. Julius Bähr. 50. 12. årgången af Läsning för Folket. 51. Populär Handbok i Svenska KameralLagfarenheten af J. A. Thurgren. 1 Delen. 52. En AnteckningsBok i Qwartformat. 53. Lärobok i Naturläran för Folkskolor och Seminarier af Professor Berlin i Lund. 54. 2 afdel. af Thurgrens CameralLagfarenheten. 55. 3. d:o. 56. Nytt Hus Apothek af Doktor Franck. 57. Skandia, Nordisk National Kalender 1853.“

^{30/10}. Gustaf Nyblæus (1816—1902), från 1842 fäktmästare vid universitetet samt gymnastiklärare vid seminariet och läroverket. Åtminstone under den senare delen av sitt liv den svenska gymnastikens främste representant.

^{1/11}. Swen Claesson Arrhen (f. 1785), kollega i Karlskrona (1809) 1817, kyrkoherde i Allerum 1821, fick prosttitel 1832.

^{2/11}. J. H. Thomander, den blivande biskopen.

R. H.

Seminarieminnen 1870—1873

av

J. L. Bergqvist

Dalhem pr Klagstorp, Skåne¹⁾.

I. Tiden före seminarievistelsen.

Jag föddes 1853, genomgick småskolan och började sommaren 1860 i folkskolan. Redan tidigt visade jag stor läslust och talade om att studera, men mina föräldrar hade ej råd att bekosta studier för mig. Jag finge nog nöja mig med att bli kroppsarbetare. Från 1862 lånade jag flitigt böcker ur sockenbiblioteket. En skolkamrat från fattighuset, två år äldre än jag, ville ock studera. Vi lånte böcker och läste ofta i stället för att leka. Läraren uppmuntrade oss samt undervisade oss särskilt. 1865 och 1866 måste jag vakta boskap. Det jag då läste ur biblioteksböcker, när kreaturen voro stilla, inristades djupt i min själ. 1866 i maj kom till församlingen en ny pastor att sköta tjänsten för professor Sven Nilsson, som ock var kyrkoherde över Nöbbelövs pastorat. Då vice pastorn lärt känna fattighusunglingen, bad han professorn hjälpa denne med studiekostnaderna. Professorn lovade bekosta hans studier vid Lunds katedralskola, åtminstone tills han blev student, kanske längre. Sedan två studenter gratis förberett honom 1867, blev han intagen som elev i katedralskolans tredje klass i jan. 1868, varvid han antog namnet Nyblén. Prof. Nilsson brukade bo 3 månader efter midsommar i Nöbbelövs prästgård. Då han flyttade dit 1868, följde Nyblén med och vistades där. Samma år konfirmerades jag i april. Där hemma var meningen, att jag skulle tjäna i en bondgård några år och därunder söka

¹⁾ Lärare i Örmölla, Skivarp 1874—1880, i Brönnestad i Östra Klagstorps socken 1880—1917 ^{30/10}. Lever ännu, då detta tryckes.

R. H.

spara ihop penningar, som kunde bli till hjälp till studier. Att söka sådan tjänst blev dock ej av, ty i början av juli 1868 ville prof. Nilsson ha mig att se efter prästgårdsträdgården och hämta hans post om morgnarna från byn tätt bredvid.

Hos prof. Nilsson voro mina göromål få, vadan jag ofta hade rundlig tid att läsa. Titt och tätt hämtade jag nya böcker ur det närbelägna sockenbiblioteket, och professorn, som såg det, uppmantrade min läslust. Genom hans många brev, som jag dagligen bar till posten, lärde jag känna namnen på många vetenskapsmän, som jag förut ej hade reda på: Quaterfages, Virchow, Steenstrup m. fl. Följande år renskrev jag vid hans skrivbord två ex. av hans bok om bronsåldern, som skulle tryckas; det andra ex. skulle översättas till tyska. Hans dotter Ida hade samlat många förstenade snäckor, varav hon bar en del in till sin far i rummet, där jag skrev. De talade mycket om petrifikater och geologi, och jag fick lust för detsamma liksom för arkeologien. Professorn uppmanade mig att samla fornsaker och petrifikater samt ej blott studera djurs levnadssätt ur böcker utan ge akt på dem i levande livet. Jag fann två försteningar samt sökte ge akt på däggdjurs och fåglars liv i trädgården eller i parken. Det var som om en ny värld öppnats för mig. Nere i den forna drängkammaren, där Nyblén och jag bodde tillsammans, studerade vi flitigt varjehanda läroverksämnen, bland annat litteraturhistoria. Vi pressade blommor och samlade snäckor, insekter, frimärken, folksägner och allmogeuttryck.

I slutet av aug. reste Nyblén till Lund. Då blev jag nästan tröstlös för att jag ej fick studera. Pastorn mäklade för mig hos professorn. Denne kallade in mig och anställde ett grundligt förhör rörande min studielust samt talade om studieförhållanden och studiebekymmer. Så hölls familjeråd. I slutet av sept. lovade professorn mina föräldrar att till en del ekonomiskt hjälpa mig att få studera vid Lunds katedralskola, vars andra klass jag åtminstone borde söka komma in uti i jan. följande år. I okt. började pastorn gratis undervisa mig i tyska och fortsatte därmed till mars; sedan studerade jag tyska på egen hand efter Lyths lärobok. Men i nov. skrev professorn till pastorn, att jag borde bli skollärare, ty det studiet tog ej så lång tid. Under vintern beredde jag mig då i varjehanda ämnen för inträde vid seminariet. I

början av maj 1870 gick jag från Nöbbelövs socken för att fråga seminarieriktorn om villkoren för inträde vid seminariet och fick av honom seminariereglementet att studera.

Efter midsommaren s. å. nyskrev jag för professorn en katalog över hans 4000 böcker med ledning av en äldre katalog jämte en massa lösa blad rörande senare erhållna böcker. Allt skulle införas under bestämda rubriker.

II. Inträdesprovet.

Nyblén¹⁾ och jag reste i sällskap till Lund måndagen den 29 aug. Professor Nilsson hade låtit arrendatorn uppbudna en s. k. prästäcka, som skulle forsla oss och våra saker från Nöbbelövs prästgård till Ystad. Sedan skulle vi resa via Eslöv till Lund. Jag fick av prof. Nilsson 40 kronor för de två månader jag varit hos honom, och han uppmanade mig att noga hushålla med dem.

Vid seminariets anslagstavla stodo många och läste om ordningen för provet. Vi sågo på varandra, undrande om vi skulle bli kamrater. Komna från rama landsbygden blygdes vi att tala med varandra. Så till bostaden igen. Nog var jag nu kommen till mina barndomsdrömmars Lund, men jag tyckte mig vara ensam och sorgbunden, skild från alla bekanta. Därtill kom oro för provets utgång. Men den i och för sig tyngde nog ej mest. Väl hade snart sagt alla uppmanat min studielust och manat mig att hoppas, men två i hembygden hade de sista åren ofta hånat mig för att jag, fastän fattig, önskade få studera i stället för att tjäna i bondgård. Skulle jag ej få inträde, skulle dessa två få mycket vatten på sin kvarn. Därtill kom avskedet från mina föräldrar dagen förut, då jag fick ömma förmaningar, som gjorde mig djupt rörd. Jag fyllde ock 17 år den dagen. Det ena med det andra kom mig att bittert gråta, och jag grät tills jag somnade; men sorgen födde inom mig mången allvarlig föresats.

¹⁾ Blev sedan läroverksadjunkt i Kalmar och har avlidit ej långt före denna uppsats tryckning.

Morgonen därpå var jag mera glad och hoppfull. Uppe vid seminariet stodo snart 65 församlade. Klockan 9 anvisades vi lärosal, och sedan dikterade en lärare för oss en rättskrivningsövning. Jag tyckte den ej var stort svårare än de rättskrivningsövningar, som vi haft under vår sista folkskoletid. Någon uppsatsskrivning kom ej i fråga. Väl var det, ty vi hade på vår skoltid ej vidare övats däri.

Omkring kl. 2 e. m. samlades vi åter för att visa prov på räkning. Jag tror det var 8 tal vi skulle skriva upp och räkna. Flera rörde sig i allmänna bråk; några voro rätt knepigt avfattade, så att det gällde att tänka klart.

Onsdagen d. 31 aug. samlades vi igen och delades i grupper med 5 eller 6 i varje. Min grupp skulle först doktor Ambrosius förhöra i innanläsning och språkkänedom. Vi ombådos slå upp stycket om stenkolen i Folkskolans läsebok. Jag skulle läsa de 2 första styckena och därefter angiva innehållet med egna ord. Sådant var jag ej vidare van vid. Jag blev dock ej svarslös: hösten förut hade jag skriftligen redogjort för det viktigaste jag läst om i några böcker rörande stenkol. Detta kom jag väl i håg. Jag berättade nu ungefär som jag skrivit. Doktor A. sade: Ja det var nog bra, men det var ej återgivande av vad jag läst i de två styckena. Då förstod jag vad han egentligen menade. Han antecknade något i sin anteckningsbok, och så var jag fri och kunde höra huru de andra redde sig. Några återgävo verkligen innehållet av det lästa. En läste och återgav stycket sålunda: »Man skall lägga kol i en panna, så elda därunder och så blir det gas. Om man så vrider på en kran och sätter ett brinnande ljus till, så brinner det förträffligt».

Rektor Wählin skulle därefter förhöra oss i kristendom. Vi hävade något åtminstone i början, ty han syntes så allvarlig. Vi lyckades nog rätt besvara de många frågorna. Av läraren Bergendal förhördes vi så i historia och geografi, mina älsklingssämmen. Varigenom jag föranleddes att börja på Erik Sparres protest mot Karl IX, erinrar jag mig ej nu. Slutligen blev jag fri och kunde lugnt höra på de andres prov. En sade, att Oskar I föddes 1718 och dog 1859 samt skulle stiga på tronen 1872 (således 2 år efter provet). Sedan voro vi fria den dagen. På e. m. var jag i bibliotekarie Berlings trädgård och lekte med biblio-

tekariens gossar. Hela världen liksom lekte för mig; jag var så glad, ty jag tyckte provet gått bra.

På fredagen skulle vi ha sång och musik för musikdirektör Nylander. Jag kom att sjunga 35:te psalmens 1 vers med 35:te koralens melodi; därefter fick jag spela på piano 1:sta repri- sen av samma koral.

Dagen därpå samlades vi för att höra utgången. 38 av 65 sökande vunno inträde. Även jag var antagen. Så fort jag kom på mitt rum, skrev jag brev till mina föräldrar för att glädja dem med underrättelse härom. Den 5 sept. skulle egentliga seminariarbetet börja.

III. Lärarna.

I allmänhet måste jag säga, att våra lärare voro dugliga i sina kall samt nitiska, vadan vi minnas dem med tacksamhet.

Rektor C. L. Wählin var åtminstone vår första termin tjänstledig och, om jag ej missminner mig, även en del av andra terminen, enär han deltog i katekeskommittén. Rektoratet tror jag då sköttes av adjunkten pastor Wihlborg och undervisningen till en början av en lärare Jönsson, sedan av doktor O. Kleberg (som sedan blev kyrkoherde i Landskrona). Rektorn lärde vi ej känna så mycket. Hans anletsdrag syntes allvarsamma, men han var nog i grund och botten en hjärtegod och hjälpsam människa. Han sades undervisa med mästenskap och värme i katekes. En av de sista timmarna, vi hade honom i katekes i första klassen, blev han ond på oss, enär ingen av dem, som han bad svara, kunde utantill läsa bibelspråket: »Du skall icke göra dig något beläte eller eljest någon liknelse» o. s. v. Följden blev, att hela klass I dagen därpå kl. 9 skulle ha extra timme i katekes å vår lärosal, då vi alla skulle kunna nyssnämnda bibelspråk. Vi voro ej glada däröver, enär det vid 10 à 11-tiden den dagen skulle vara promotion och vi gärna ville övervara denna. Då vi kommo till seminariet dagen därpå, kom bud från rektorn, att vi blevo fria från den extra katekesundervisningen, så att alla de, som ville, kommo i tillfälle att närvara vid högtidligheten i domkyrkan. Några dagar efteråt hade vår klass I sin första

examen. Med läsårets slut skulle rektor Wählin upphöra att vara vår chef och i stället bli rektor vid Malmö högre allmänna läroverk. Examen kom därför att avslutas med en särskild högtidlighet. Rektor själv tog ett varmt avsked av lärare och elever, och inspektör C. Olbers tackade rektorn för vad han varit och utträttat för Lunds seminarium sedan 1864. Sångare bland eleverna sjöngo en kantat, skriven av en av lärarna. Rektor Wählin blev omtyckt vid Malmö läroverk. Han levde 1819—1894.

Då vi skulle börja höstterminen 1871, var rektor P. Wingren (född 1836) styresman över seminariet och blev det sedan ända till 1905. Efter att ha blivit ordinarie lärare därstädes 1866 blev han rektor vid Karlstads seminarium 1868, varifrån han förflyttades till Lund 1871. Han var en kraftigt utpräglad personlighet, som ingav oss respekt. I Lund tänkte vi ej så mycket på huru gott hans hjärtelag var, men då vi kommo att tala med honom, sedan vi lämnat Lund, märkte vi ofta, att han hade ett deltagande och känslofullt hjärta för sina forna elever. Vår klass tyckte om honom. Vid ett par tillfällen kunde vi förstå, att han fäst sig vid den. En del år därefter, då rektor var närvarande vid våra kamratmöten i Lund, visade han sig mycket rörd och sade, att han mindes huru vi sutto i bänkraderna. Att han så fäste sig vid vår dåvarande II klass hade nog sin orsak delvis i att vi voro de första, som han kom att undervisa i psykologi sedan han blev rektor i Lund. Han undervisade oss i katekes, psykologi och pedagogik. Det han lärde oss, ville han lära oss grundligt. Han dog 1906.

Sedan må nämnas adj. pastor Wihlborg, som var lärare i kl. I i bibl. historia, räkning och geometri samt välskrivning. I klass II undervisade han oss även i enkelt bokhålleri. Han var en godmodig, enkel och rättfram man, som gärna drog något oförargligt skämt vid undervisningen i profana ämnen. Han var omtyckt av oss och, då han skulle lämna seminariet, lade åtminstone vår klass tillsammans penningar till en enkel gåva åt honom; kanske eleverna i de andra klasserna ock bidrogo. (Född 1825 blev han 1871 utnämnd till kyrkoherde i Mörrum. Läsåret 1872—1873 hade han tjänstledighet, 1874 tillträdde han kyrkoherdeämbetet och dog 1908).

Joh. Henr. Bergendal, född 1845, blev adjunkt i Lund 1865

och lärare för klass I i historia, geografi och naturkunnighet, i kl. II även lärare i sv. språket och i klass III i bibl. hist. Vårt första läsår hade han mycken tjänstledighet, då tjänsten sköttes av en lärare N. Holmlin, som sedan blev folkhögskoleföreståndare. Bergendal var en begåvad, arbetsam, pliktrogen man, som kunde driva oss fram i sina ämnen. Fast han stundom kunde fordra mycket av oss, så tyckte vi mycket om honom, ty han strävade efter att vara rättvis och stå på vårt bästa. Sedan blev han rektor i Karlstad 1888 och i Uppsala 1897. Han dog såsom kyrkoherde i Tanum 1916.

Doktor Joh. Matth. Ambrosius (född 1843) var lärare i kl. I i sv. språket, i klass II i utförligare räkning och i geometri (satsbevisning). Även han kunde föra oss framåt samt ville lära oss grundligt. Han blev efter några år folkskoleinspektör i Göteborg (och lever ännu då detta tryckes).

Doktor Sv. Alfred Ternström förestod folkskolans övnings-skola. Han handledde oss i klass III i folkskolepedagogik och metodik samt fick ett stort inflytande på vår praktiska utbildning. Han var mild och vinnande, och det var med djup saknad vi skildes från honom.

Lärare i musik och sång var musikdirektör A. R. Nylander (född 1819), som ock hade befattning vid S. Skånska infanteriregementet. Han var en godmodig man. Måhända kunde en liten sky draga över hans ansikte en stund, ifall någon, som ej hade lust eller anlag för musik, skulle spela upp sin musikläxa och det gick allt för knaggligt. »Ta ej tummen på fiss! Slå inte ner på en gång två närliggande toner, för det hörs så illa», kunde det kanske då heta. Han dog 1895.

Vår ritlärare, Sven Berggren, född 1837, var nog en dugande tecknare och tycktes fordra noggrannhet och snygghet vid utförandet. Vårt första läsår hade han tjänstledighet, enär han följde med Nordenskiöld 1870 på en expedition till Grönland. Berggren var framförallt en framstående botanist; han var då ock docent och blev sedan professor i botanik vid Lunds universitet. Då vi voro i klass II, hade vi honom till ritlärare. En gång i denna klass skulle han i stället för ordinarie läraren leda vår rättskrivning. Vi bådo honom i stället redogöra för oss om sin grönlandsresa. Han gjorde så, och vi blevo idel öra.

Hans skildring i ord och bild blev så åskådlig och medryckande, att det blev, som om vi gått med honom och Nordenskiöld över isbackar och isklyftor.

Lärare i gymnastik och vapenövning var kapten Br. A. G. Ridderborg (född 1836, dog 1906). Han var en kraftfull gestalt och hade en väldig kommandostämna, som kunde höras vida. Till gestalt och röst kunde han liknas vid forntida Asa Thor, då han dundrande for efter trollen. Övningar hade vi vanligen å katedralskolans gymnastiksal, stundom på gårdsplatsen. Stundom tjänstgjorde kapten Nordlander när kapten Ridderborg var förhindrad. Han blev snart fäst för beständigt vid seminariet som gymnastiklärare och skulle kunna förliknas vid den milde Balder. Han hade förmåga att intressera för gymnastiska rörelser av olika slag.

Om trädgårdsmästare Jens Mortensen, egentligen dansk, må blott nämnas, att han var hjärtlig och rättfram samt skötte sina sysslor så som han borde. Han hade en massa olika köksväxtfrön på lärorummet, av vilka många liknade varandra till färg och form; envar av oss skulle säga namnen å varje sort, under det läraren flyttade fröaskarna om varandra.

Lärare i småskolan var P. Johnsson (född 1844), från det han 1868 fick lärareexamen. Då vi voro i klass II, kom han att handleda oss vid undervisningen i småskolan. Han skrev själv en mycket vacker handstil och var det sista året lärare för oss i välskrivning, kanske även i dubbelt bokhålleri. Han dog 1909.

IV. Undervisningen.

Undervisningen började dagligen kl. $\frac{1}{2}$ 7 f. m. med en halvtimmes psalmsång, bön och bibelläsning. Då skulle alla seminarister vara närvarande i samlings- eller bönsalen. Särskilda psalmsverser skulle sjungas varje dag i veckan. Klockan 10 blev det en timmes måltidsrast, varefter åter undervisningen pågick 3 timmar, varefter då alla elever åter skulle samlas i bönsalen till psalmsång och bön. Sedan voro de fria, såvida det ej någon dag skulle vara en timmes trädgårdsskötsel eller gymnastik.

I början av första klassen tyckte nog mången att själva

arbetet ej var svårt, men framåt i klassen tyckte vi det stegrades. För att förbereda sig för kommande dagars arbete lånade en del av oss anteckningar från II- eller III-klassare och studerade eller avskrevo dem. Andra hade eller köpte böcker och studerade. Vi i klass I kommo snart att se utmärkta krior och ritningar, som II- eller III-klassare utfört. Teckningsövningar hade vi ej haft i folkskolan. På sin höjd hade vi kanske av någon skolkamrat lärt oss under fristunder att rita och färglägga några gubbar eller djur.

Nog fanns en del undervisningsmateriell vid seminariet, men den togs ej så ofta fram bland oss i kl. I, som önskligt varit. Det var, tror jag, särskilt vid undervisningen i fysik som åskådningsmedel framtogs, såsom hydrostatisk våg och luftpumpen. Ej vet jag om vid seminariet fanns t. ex. större naturtrogna landskaps- eller folklivsbilder från olika länder eller bilder av ofta omtalade djur eller växter; om vi sett sådana, hade vi nog intresserats därav. Då Erslevs stora geografi utkom, studerade vi gärna däri plankartor över en del huvudstäder, märkvärdiga byggnader m. m. Läraren Holmlin, som undervisade oss en längre tid i klass I, under adjunkten Bergendals tjänstledighet, hade en gång klassens A-avdeln., en annan gång B-avdeln. med sig till zoologiska museet och undervisade oss i vardera avdelningen en timme om djurvärlden. En annan gång tog han oss avdelningsvis till universitetets fysiska samling och förklarade vissa fysikaliska instrument samt deras användning och gagn. Dessa besök glädde oss mycket. Vid undervisningen brukade vanligen eleverna teckna upp åtminstone det viktigaste av det lärarna sade. Flera voro synnerligen flitiga i att göra anteckningar och hade särskilda anteckningsböcker för vart ämne. Anteckningarna i katekes och psykologi tror jag en del renskrev hemma.

I sång övades vi i tonträffning efter noter, längre fram enligt Chevémotoden, placerades i stämmor och sjöngo flera kvartetter. Somliga hade före inträdet spelat rätt mycket, såsom Bertini etyder, Kuhlaus eller Mozarts sonater. Somliga hade skrivit av en mängd vackra pianostycken och orgelpreludier samt skrevo nu av kvartettsånger efter seminariets partiturförråd eller andra kvartetter o. s. v. För att öva sig å piano fingo I-klassarna två speltimmar i veckan på bestämda timmar. Somliga hade ej vi-

dare lust för musik och ville måhända helst slippa; andra ville gärna ha speltimmar, gingo efter klockan 3 att se efter och spela om något piano var ledigt. Till en början fanns blott en orgel (kammарorgel). Under vintern 1871—1872 ställdes en piporgel med pedal i bönesalen. Till orglarna hade III-klassare företrede. Å piporgeln företogos pedalövningar samt spelades koraler och preludier.

Då vi började å seminariet, pågick ju krig mellan Tyskland och Frankrike. Flera av oss hörde nu för första gången marseljåsen spelas under fristunderna.

Gymnastik hade vi vanligen på e. m. å gymnastiksalen vid katedralskolan. Redan från början skulle vi övas i att hoppa bock samt att klättra å stång eller lina. Den, som ej förut övat sig med sådant, hade litet svårt att komma upp. Men med tiden förvånades vi kanske över vår djärvhet och vunna färdighet. Vid slutet av klass I fingo vi ock skjuta till måls med små snärpor, men många av oss voro ej mästeskyttar. Såsom I-klassare skulle vi ofta instrueras och kommenderas av III klass, för att denna skulle öva sig med dylikt. Det var ej så lätt att vara lugn för den, som befalldes träda fram, då kapten Ridderborg stod ej långt därifrån och satte betyg. Ej underligt att en i hastigheten kom att kommendera: »Fötter uppåt sträck!» varpå kaptenen sade: »Gör själv den rörelsen!».

Undervisning i trädgårdsskötsel meddelades oss i klass I mycket i trädgården, sedan ock i en lärosal. I början av höstterminen 1870 skulle dammen i trädgården rensas och fördjupas, varvid klass I under sina trädgårdstimmar fingo rulla jorden undan till anvisade ställen. Sedan fingo vi syssla med olika göromål i trädgården: gräva, skära bort torra kvistar från blomsterbuskar, rensa ut frön ur deras höljen o. s. v.

Redan i klass I tyckte vi, att arbetet för oss något ökades. I andra avdelningen skärptes fordringarna ännu mer t. ex. i katekes, svensk historia, världshistoria, geografi, fysik och matematik. Där kommo såsom nya ämnen psykologi och enkelt bokhålleri. I denna indelades vi i grupper, vilka skulle i viss ordning undervisa i småskolan. Därtill fingo vi på förhand noga bereda oss, ty eljest kunde det hända, att vi fingo en grundlig kritik för våra undervisningsfel: väl ej av våra gruppkamrater, som brukade

vara skonsamma mot varandra, men så mycket mer av läraren i småskolan. Vi hade till en början svårt att forma ordentliga frågor. Turvis skulle vi i vår klass följa småskolan en hel skoldag igenom (vilket blev under läsåret kanske 4 eller 5 gånger). Rörande småskolearbetet i dess helhet hade vi för övrigt att studera i undervisningshäften rörande metodik av Anjou och Kastman.

Till sist kom klass III med ökade krav på oss. Nu gällde det att så allsidigt som möjligt fördjupa sig i undervisningsstoffet samt skaffa oss en viss färdighet och ledighet i att enkelt och klart utreda ett ämne. »Praktiken» i ofika folkskoleämnena kom att upptaga mycken tid och rätt mycket arbete. Även rörande folkskolan delades klassen i grupper, som skulle hålla lektioner å föresatta tider. Till undervisning i kristendom och modersmålet fingo vi på förhand uppsätta skriftligt utkast, vilket granskades innan ifrågavarande grupp skulle »ha praktik» i folkskolan. Särskilt kristendomsundervisningen gav mycket arbete. Utom praktiken hade vi ju vanliga undervisningsämnen att syssla med. En del skulle avslutas. I vissa ämnen, såsom botanik, kemi, geologi och mineralogi, redogjordes för grunddragen. I geometri behandlades proportionsläran och vid räkning tillämpades även algebran. Till världsutställningen i Wien 1873 sändes några å klassrummet utförda matematiska prov samt flera olika slags ackorder till vissa basgångar i harmoniläran. Pedagogiken genomgicks så allsidigt ske kunde. Eget nog glömde man att nämna ett ord om huru man bäst skulle sköta en blandad skola, den då vanligaste skolformen å landsbygden. Vi skulle göra färdig en ritning till en folkskolebyggnad (fasad, profil och plan) och till en trädgård. Också skulle i kl. III böcker uppgöras för dubbelt bokhålleri.

Till hjälp för våra studier hade rektor ombestyr att i tredje klassens rum lågo vissa böcker, såsom Nyströms Biblisk ordbok, Schücks Vårt land och folk, Nyblæus' gymnastiklära, troligen ock Wadners bibelatlas, kanske även ett par andra.

Då jag var i klass II, kommo alla seminarister i tillfälle att åhöra Natur- eller Nationalsångarnes konsert i domkyrkan till nedsatt pris, vilket rektorn ställt om. Första gången hörde vi då »Ser jag stjärnorna sprida sitt flammande sken» med ord av H. Säterberg, melodi av Aug. Söderman. Den avskrevs sedan i seminariets partitursamling.

Tillsammans med lärjungarna vid katedralskolan hade vi ett slags fältmanöver till Kungsmarken, ett stycke öster om Lund. Vår första utfärd skedde i maj 1871 under kapten Ridderborgs ledning. Musiken spelade någon marsch; eljest sjöngo vi. Efter framkomsten utdelades order. Klass VII vid läroverket och III vid seminariet tjänstgjorde såsom befälhavare, medan de båda skolorna agerade vän och fiende. Vid återfärden gingo alla åter i allsköns sämja. Sådan utfärd hade vi även 1872. — En à två gånger hade vi stridsgymnastikövningar.

Sista läsåret hade vi mycken gevärsexercis med äldre, tunga gevär samt marscher och uppslutningar. I klass III hade vi målskjutning med stora patroner ute å zoologiska skjutbanan strax öster om Lund. En var skulle pr gång skjuta 5 skott. Prieken fick vanligen för oss vara i fred; somliga voro glada över att träffa åtminstone någon yttering å tavlan. En träffade flaggan i stället för tavlan.

Då maj närmade sig 1873, avlade vi skriftliga examensprov, och den 4—5 juni lyckades alla 24 genomgå muntliga avgångsexamen.

V. Ledighet.

Sällan var undervisning om vardagarna efter kl. 2 e. m., vadan man då kunde disponera sin tid tämligen efter behag. För den, som älskade arbetet och ville framåt, funnos nog göromål under ledigheten från undervisningen å klassrummet. Kanske räknetal skulle räknas färdiga till nästa dag; måhända skulle en uppsats eller ett undervisningsutkast skrivas eller gällde det att bereda sig till något ämne i övningsskolan, varest man skulle undervisa t. ex. följande dag. Och i varje fall hade man läxor i olika ämnen. Det behövdes att vi noga satte oss in däri, så att vi klart kunde göra reda för oss. I vissa ämnen brukade två eller tre kamrater bereda sig gemensamt.

Då man kom att stanna i Lund en längre tid, ville man gärna med ledning av E. Berlings bok om Lund ta reda på stadens viktigaste platser och inrättningar samt dess många historiska minnen från äldre tider. Främst drog den uråldriga dom-

kyrkan vår uppmärksamhet till sig. Enär man 1870 höll på att återuppbygga dess norra torn, var det ej svårt att närsomhelst komma in i kyrkan eller kryptan, ja upp till vaktaregången vid korets östra del. Oss intresserade t. ex. Tegnerstatyn och Tegnerhuset, Akademiska föreningen, »Kuggis», runstenarna i gamla botaniska trädgården, biblioteket, museer, växthuset. Det var ej blott arbetet å seminariet utan även fritiden, som kunde giva oss impulser och eggelse.

VI. Lärjungarna.

Då jag var i klass I, voro vi under höstterminen (1870) 45 elever, däribland 7 kvarsittare; vårterminen 43. I klass II var det under h. t. 1871 28 lärjungar och vårt. 27. I klass III funnos under h. t. 1872 26 och sista terminen 24. Lägsta antalet var 105 (höstterminen 1871) och högsta 118 (höstterminen 1872). De flesta hade sina föräldrahem i Skåne eller Blekinge. Dessa hem voro naturligtvis olika lottade i timligt hänseende. Före och under vår seminarietid var det mera sällan någon son till förmögnare personer studerade till skollärare. Några syntes ha något burgnare hem, ty de sökte ej stipendier. Mångas föräldrar syntes ha på sin höjd 1 till 3 tunnland jord, såvida de hade någon jord att bruka, eller voro de hantverkare, torpare, husmän [backstugusittare] o. s. v. Arbetslönen var den tiden ej hög; den räckte för många svårligen till att skaffa det nödortfigaste. De, som utgingo från så fattiga hem, fingo vänja sig vid enkelhet och torftighet, vid försakelser av olika slag. Ville någon från sådana hem studera t. ex. till skollärare, så kunde det bli svårt att skaffa penningar till studier. Föräldrarna nödsakades låna därför där de kunde, och vanligen fick sonen i sinom tid återbetala vad som lånats. Eleven manades därav att noga hushålla, att hålla sig till det nödortfigaste. På somligas klädsel kunde man förstå, att de voro från fattiga hem. För dem var det en värdefull hjälp att vid terminernas slut få stipendium. I klass I kunde man få en 25 eller 30 kr.; i klass III fingo 3 elever 50 kronor, de flesta 45, några 40. Vissa elever, däribland jag själv, hade ej stort mer penningar att reda sig med till nödvändiga utgifter

än stipendierna. Man fick pröva, att försakelsen är en strängskola.

Elever, som voro nödsakade att söka stadsläkaren, fingo ofta höra av honom, att de bodde för trångt och ohälsosamt. De flesta bodde vid Norra Vallgatan, där somliga hus voro riktiga seminaristkaserner. Stundom var det smutsigt och otrevligt att komma till hus och rum. Rummet kunde vara trångt, lågt, dystert, ha utsikt mot en liten gårdsplats eller ett högt plank. Första terminen gav jag i hyra vid S:t Annegatan för ett litet rum 15 kronor i terminen samt själv bekosta stenköl; följande terminen slapp jag med hälften i hyra, enär en klasskamrat och jag bodde tillsammans. Sedermera hyrde en klasskamrat och jag gemensamt ett rum i norra delen av staden; det kostade oss vardera 15 kronor inklusive städning och eldning.

Flera köpte middag å spisställen till 33 eller 50 öre pr måltid; några köpte även kvällsmat. En del kunde få från sina hem vissa födoämnen, såsom bröd, fläsk och smör; andra gånger köptes bröd, smör och korn i något hökeri. Stundom var det svårt att länge bevara födoämnen friska, särskilt vintertiden, om de ständigt skulle ligga i varmt rum. Säkerligen blev det ofta både så och så med maten. Mången fick ofta försaka ordentligt lagad mat samt fick nöja sig med torrskaffning till frukost och kväll. För min del fick jag en förmån, som jag ej vet någon annan seminarist den tiden hade; i slutet av sept. 1870 ställde professor Nilsson om, att jag sedan under min Lundavistelse dagligen fick fri middag (kostdag): jag fick spisa i hans hem lördagar och söndagar; om söndagarna erhöll jag där också kvällsmat¹⁾. Måndagar åt jag hos hans svärson bibliotekarien E. Ber-

¹⁾ Fastän professorn 1873 var 86 år gammal, satt han mycket tråget vid sitt skrivbord, sysselsatt än med läsning, än med författarskap. Men stundom, då jag kom in i hans studerrum, tycktes samtalet för honom vara som ett vederkvickande avbrott, ty han drog då liksom en suck, rätade på ryggen och vred gungstolen från skrivbordet, varpå han talade om någon vetenskapsman eller om en sak eller ett vetenskapligt ämne. Mer än en gång hörde jag honom orda om den komparativa metodens betydelse för att komma till klarhet och sanning. Ibland sökte han klargöra museers eller samlingars vikt för vetenskapen och manade mig flitigt besöka sådana. Livligast erinrar jag mig en e. m. i maj 1874 i Nöbbelövs prästgård strax efter det jag blivit ordin. lärare i hans pastorat. Han hade sänt bud efter

ling; tisdagar och fredagar hos numera Göteborgsbiskopen E. Rodhe, onsdagarna hos prosten Ach. Kahl och torsdagarna hos professorn i fysik A. Ekelund. Alla voro vänliga mot mig; det dukades särskilt för mig, såsom de själva skulle ha för dagen. Detta blev en värdefull hjälp för mig. Till morgon och kväll fick jag reda mig med torrskaffning bäst jag kunde, så att det då ofta blev rätt torftigt.

Böcker spela ju en stor roll för en som skall studera. Somliga sökte skaffa sig de nyaste och bästa böckerna i olika ämnen, så att de med tiden fingo ett utvalt bibliotek, som de verkligen studerade. De, som ej hade så god råd att köpa nya böcker, sökte hos antikvariska bokhandlare skaffa sig lämpliga brukade böcker till billigare pris. Bland böcker, som köptes, må nämnas: Vadners bibelatlas, Milne Edwards eller H. Masius om djurriket, Berlins läsebok i naturlära, Celanders naturlära, Schabus, Floderus, Focks eller Müllers fysik, Vibergs, sedan Odhners sv.

mig. Hans pastor anmodades ock komma in. Han talade först om A. Retzius och Alex. von Humboldt, som han sade sig värdera högt; vidare om Es. Tegnér såsom professor i Lund, om Berzelius och till sist om svenska konungar, som han varit i beröring med. Prof. Nilsson hade för det mesta ordet. Han kunde hålla på i timmar. Och berättandets konst ägde han. Man förundrade sig över hans skarpsinnighet och hälsa. Han hade fyllt 87 år; det syntes som om åldern glömt honom. Han ville ofta ha reda på huru jag skötte mig under fristunderna, och han blev som ett stöd för mig, då jag var skild från föräldrarna. Flitigt förmanade han mig till arbete och ihärdighet. Mest gjorde intryck på mig hans egen stora arbetsamhet samt de många lärda böcker han hunnit sammanskriva. Jag tyckte mig så ringa emot hans andes överlägsenhet. Ofta önskade jag mig vara äldre och erfarnare för att bättre kunna draga nytta av vad jag hörde eller läste. Jag måste förundra mig över, att han skulle komma i mitt livs väg och jämna den för mig. Hos prof. Nilsson fick jag se, huru en vetenskapsman lever och tänker. — Professorskan var vänlig och deltagande. Dottren Ida hade ord om sig att vara mycket beläst. Hon hade med sin fader gjort många utländska resor. Under min seminarietid modellerade hon i lera hans bröstbild i naturlig storlek. Den blev sedan gjuten i gips och sades vara till ledning för Valter Runeberg, då han utförde den bröstbild av prof. Nilsson, vilken avtäcktes söder om universitetshuset 1902. Hon vann pris på världsutställningen i Wien 1873. Genast började hon därpå modellera en ny reliefbild, som, om jag ej missminner mig, skulle föreställa Amor och Dårskapen. Det var angenämt höra henne skildra något ämne med den ledighet och det behag i framställningen, som var henne eget.

historia, Ekelunds världshistoria, Dahms eller Bäckmans geografi, sedan Erslevs, Fryxells språklära, sedan Sundéns, Josephsons elementarlära i musik, Nyblæus gymnastiklära, Anjou- Kastmans pedagogik och metodik, C. Dalbergs trädgårdsskötsel m. fl. Jag, som hade sådan läslust, hade ej råd att köpa ens nödvändiga böcker. Det kostade på många gånger, då jag såg en bra bok hos någon kamrat och jag måste försaka. Då det behövdes, måste jag låna böcker av kamrater, men så kunde det hända, att de själva behövde dem. Jag fick lita på mitt goda minne, noga höra på vid undervisningen och flitigt göra anteckningar. Mången annan hade ock stort bryderi för att skaffa sig behöfliga böcker.

Då vi voro i klass II, bildade en del i klass II och I ett slags litterär förening. Varje medlem erlade en avgift. För den köptes särskilt skönlitterära arbeten, som utlånades bland medlemmarna. Föreningen kallade sig Constantia och hade en skriven tidning, som illustrerades och hette Concordia. Jag var då ej med i föreningen, enär jag hade ont om pengar. Å sammanträde vid höstterminens början 1872 tilläts jag bli medlem utan avgift mot det att jag ritade något för tidningen. Denna förening upphörde snart, enär det bildades en diskussionsförening, varest alla seminarister hade rätt att utan avgift vara med. Av rektor hade den fått lov att ha sina sammanträden i en av seminariets lärosalar. Initiativet till denna förening togs antagligen av klasskamraten Hammarlund (som sedan blev redaktör för Sv. Läraretidning) jämte ett par andra. Denna förening hade sedan sammanträden ända till läsårets slut. Rektor var vanligen närvarande. Riktiga protokoll fördes; det hela skulle gå parlamentariskt till. Här såg jag första gången Folkskolans Veckoblad, som hösten 1872 började utgivas av en skollärare M. Rahm. Till omväxling sjöngos duetter och kvartettsånger eller spelades 4-händiga stycken å piano. — —

Så farväl I minnen från min seminarietid, vare sig I gått för mig i dur eller moll. Den tiden bidrog till att lägga stål i mitt sinne.

[Oktober 1922.]

Fyra år på Lunds seminarium.

Elevminnen 1901—1905

nedtecknade 1919

av

Mauritz Malmström.

Seminariets byggnader och tomt.

Det gamla seminariet låg i stadens norra kant öster om och intill stora landsvägen till Kristianstad. Dess tomt omfattade ungefär fyra tunnland. Största delen av detta område upptogs av trädgård, under det att byggnaderna och gårdsplanerna voro ganska små. Dessa lågo i tomtens sydvästra del. Hufvudbyggnaden var belägen ungefär 40 m. från landsvägen och skildes från denna genom en gårdsplan. Den var ursprungligen, enligt vad rektorn vid ett tillfälle yttrade, uppförd för ett tvåklassigt seminarium¹⁾ och således mycket trång. Den låg i nordost—sydväst och var ungefär 18 meter lång och 10 à 11 meter bred och byggd i två våningar. På baksidan anslöt sig till denna fyrkantiga byggnad en halvrund bönsal, troligen tillbyggd vid seminariets utvidgning till tre- eller fyrclassigt. Den föreföll i varje fall att vara av yngre datum. Alltsammans var liksom övriga byggnader uppfört av grågul tegel. Det yttre var mycket enkelt och likaså det inre. En enda ingång fanns, nämligen mitt på gårdssidan, och genom denna kom man in i en yttre förstuga av anspråkslösa dimensioner, från vilken en dörr till höger ledde in till vaktrummet, varom mera sedan. Innanför den yttre vestibulen låg en inre sådan, från vilken man till vänster kom in i tredje klassens sal och till höger i den sal, som disponerades av övningsskolans folkskoleavdelning.

¹⁾ Att märka är, att stadgan om treklassiga seminarier utkom 1862 och seminarietyggnaden togs i bruk 1864.

Den sistnämnda salen upptog tillsammans med vaktrummet samma utrymme som tredje klassens sal och var således jämförelsevis liten. Från dessa båda rum ledde dörrar till bönsalen, till vilken man inte kunde komma utan genom lärosalarna. Mitt fram i inre vestibulen hade man till vänster en trappa ner till källaren, där värmepannan fanns, och till höger trappan upp till andra våningen. Denna var trång och mörk, delad i två halvtrappor och byggd av kalksten. När man kom upp för trappan till andra våningen, hade man fjärde klassens sal till höger, således på husets norra gavel mitt över tredje klassens sal, och andra klassens till vänster mitt över folkskolesalen. De rum, som lågo mitt över varandra, voro av samma storlek, och de båda rymliga lärosalarna på norra gaveln voro säkert de enda, som ursprungligen avsetts för seminariets klasser. Från de båda salarna på andra våningen ledde dörrar ut på bönsalens läktare. Denna gick runt salens yttre halvcirkelförmiga sida och vilade på en rad träpelare. Från halvcirkelns båda hörn fortsatte läktaren ett stycke längs den raka väggen fram till två spiraltrappor som ledde ner till golvet. Mellan dessa, men framskjuten i förhållande till dem, var katedern placerad, och mitt för denna stod strax vid yttre väggen en stor pedalgel. Sittplatserna voro amfiteatraliskt anordnade. — På andra våningen låg lärarorummet mitt över vaktrummet och kartrummet över nedre våningens yttre vestibul. För att komma in i lärarorummet måste man gå genom kartrummet. I det förra förvarades i ett stort skåp med glasdörrar en del undervisningsmateriel, såsom ett människoskelett, uppstoppade djur, fysiska apparater etc. I vindsvåningen hade första klassen sitt rum på norra gaveln, under det teckningssalen låg på den södra. Båda hade snedväggar, och på dessa sutto fönstren på ungefär samma sätt som i ett drivhus, varför de båda rummen voro olidligt varma på våren, när solen baddade på. — Särskilda salar för undervisning i fysik, kemi, biologi o. s. v. funnos inte. — Vad inredningen beträffar kan nämnas, att i tredje och fjärde klassens salar inte funnos bänkar utan i stället bord och stolar. Borden voro av ett par meters längd, och vid vart och ett sutto tre seminarister. I första och andra klassens rum funnos däremot bänkar. I folkskolesalen fanns gymnastikinredning, bestående av två bommar. I de flesta salarna stodo pianon.

Snett bakom huvudbyggnaden och i vinkel mot denna låg en lång länga, som innehöll vaktmästarebostad, utrymmen för trädgårdens behov samt småskolesal. Vid längans östra ände var en flygel tillbyggd mot söder. Den innehöll slöjdsal. I väster begränsad av huvudbyggnaden och i söder av den nämnda längan låg en mindre gårdsplan, som i öster och nordost omedelbart sammanhängde med trädgården. Denna gårdsplan disponerades under rasterna av oss, under det den främre gårdsplanen användes som promenadplats av lärarna och som lekplan av folkskolans pojkar. Fem à sex meter norr om huvudbyggnaden men några meter närmare vägen än denna låg rektorsbostaden, ett ganska litet hus. I väster och norr gick seminarieträdgården omedelbart in till densamma, vid södra gaveln låg seminariets främre gård, men vid östra sidan fanns en lantlig gårdsplan, som i norr begränsades av rektorns ekonomibyggnad. På min tid hade rektorn alltid en stor bandhund, vars skall ökade det lantliga intrycket. Rektorsbostaden var ett envåningshus, men rum funnos även i vindsvåningen. Här uppe hade rektorn sin expedition, och mången yngling har med hjärtat i halsgropen klivit uppför trätrappan och dragit i klocksträngen för att inom kort möta rektorns blick genom glasrutan på dörren, innan denna öppnades och vederbörande stod inför seminariets stränge chef.

Seminarieträdgården var omgiven av en präktig hagtornshäck och en tät skyddsplantering av buskar och ganska höga träd och därigenom väl avstängd från omgivningen. Den var många år gammal och väl bevuxen med en mängd stora äpple-, päron- och körsbärsträd. Kvarteren, där dessa stodo, voro för övrigt planterade med bärbuskar, eller också användes de för odling av grönsaker. Den del av trädgården, som låg närmast landsvägen, hade ett mera parkartat utseende än den östra delen, i det den var utlagd i gräsplaner med inströdda träd och buskar samt blomsterrabatter. I denna del fanns också en liten damm med näckrosor. Den och dess omgivningar hörde till trädgårdens vackraste partier, där vi med förkärlek uppehöllo oss under vackra dagar i slutet av vårterminen, och där vi under vintern, då den låg frusen, nästan mangrant samlades, helst de dagar, då isen var så svag, att man kunde frukta eller hoppas, att en och annan skulle bli genomvåt. I närheten av dammen fanns en gång,

som var kantad av mycket vackra spaljéträd, bildande en ungefär 3 meter hög vägg vid vardera sidan. På våren voro väggarna klädda med blommor och på hösten med frukter, de förra oskyldiga, de senare frestande och farliga. Det var kunskapens träd i lustgården. Men såsom det allra vackraste stå för mitt minne de många körsbärsträden, som vid pingsttiden voro alldeles vita av blommor. De äro oskiljaktigt förenade med mina vårminnen från Lund.

En dag på seminariet.

Arbetet på seminariet började tidigt på morgonen, allra tidigast för vaktmästaren. Redan kl. 5 skulle denne väcka rektorn, som sedan enligt vår mening använde den långa tiden före morgonbönen till att bl. a. förbereda sig på bibelförklaringen, som han då skulle hålla. Klockan halv sex började en och annan förstklassist komma trevande i mörkret för att söka sig väg till den sal, där han enligt fastställd ordning skulle öva sig i musik. Varje seminarist hade nämligen sina bestämda överspelningstimmar, placerade på olika tider av dagen, eller rättare sagt dygnet, då han skulle öva sig antingen på piano eller orgel. De äldre eleverna hade sina speltimmar på eftermiddagen och kvällen, under det förstklassisterna hade den ena av sina två timmar per vecka på morgonen kl. $\frac{1}{2}$ 6— $\frac{1}{2}$ 7. Var och en av dessa i musiken mindre bevandrade hade två spellärare bland de äldre kamraterna, och troligen var det rektorns mening, att en av dem skulle vara närvarande även vid de tidiga morgontimmarna, fast han då inte syntes till förrän någon av minuterna omedelbart före morgonbönens början. För övrigt var det inte blott dessa »lärare», som skolkade, utan även deras elever höllo sig vanligen borta från denna ottetjänst. Med sin kännedom om den mänskliga naturens och enkannerligen seminaristnaturens lättjefullhet hade rektorn anordnat en särskild vakthållning rörande musiktimmarna. »Spelvakten» togs, om jag minns rätt, ur tredje klass, inom vilken värdigheten gick från man till man med en dags tjänstgöring för var och en med undantag för ordningsmännen, som voro alldeles fria. Spelvakten skulle naturligtvis börja sin

tjänstgöring kl. $\frac{1}{2}$ 6, men som han i regel ansåg sig ha lika stor rätt till morgonsömn som sina klasskamrater, ankom han inte till seminariet förrän strax före halv sju, då även de flesta av dem, vilkas arbete i musernas tjänst han skulle kontrollerat, inställde sig. Högsta kontrollen låg hos rektorn, och när han vid nämnda tid kom ut på gården, borde spelvakten ha hunnit inom dörren, så att han inte blev ertappad med uppenbar pliktförsummelse. Minuten efter kunde han med frejdigt mod gå ut på gården och efter en djup bugning inför rektorn anmäla: »Herr rektor, jag är spelvakt». Om han då tillfrågades, hur dags han kommit, var det traditionella svaret: »Några minuter före halv sex». En och annan nöjde sig med att säga: »Några minuter före halv», och ansåg sig då ha räddat sin själ, ty några minuter före halv hade han alltid kommit, om än före halv sju. De flesta höllo sig dock till den vedertagna formeln, tröstande sig med att »man är ej sämre, när man är som andra». Det gick inte an att påstå, att man kommit precis kl. halv sex, ty en sådan punktlighet var enligt rektorns mening otänkbar: antingen måste det vara något före eller något efter.

Klockan sex skulle vakthållningen till skydd för seminariets och seminaristernas egendom börja. I det förut omnämnda vakttrummet, från vilket man hade fri utsikt över gårdsplanen, skulle den vakthavande uppehålla sig, och härifrån skulle han se till att ingen obehörig trädde inom seminariets murar. »Vakten», som dörrvakten helt enkelt kallades till skillnad från spelvakt och bokvakt, om vilken jag sedan skall nämna några ord, hade en så pass viktig uppgift, att han i allmänhet, i känslan av sitt ansvar, passade bättre på tiden än spelvakten. Vid samma tid som denne skulle även vakten anmäla sig inför rektorn, vilket skedde på liknande sätt. Även ordningsmännen i de olika klasserna brukade på morgonen komma ut på gården för att efter vederbörlig, om militär disciplin erinrande hälsning inför rektorn anmäla, om något särskilt inom deras respektive klasser sig tilldragit. Samtidigt som dessa ceremonier försiggingo på gården, ägde inringningarna rum. En särskilt utsedd »ringare» i någon av de högsta klasserna utförde dessa. Första ringningen ägde rum sex minuter före halv sju och den andra tre minuter senare. Båda gångerna ringdes med en liten klocka, som satt i inve

vestibulen. Men tredje gången, precis klockan halv sju, då alla skulle vara samlade i bönsalen, ringdes med den stora klockan, som satt på gaveln av vaktmästarebostaden och alldeles liknade vällingklockan på en herrgård. För att inte försumma sig brukade ringaren stå där ute med kättingen i hand, spönt lyssnande efter slagen från den närbelägna Allhelgonakyrkans tornur. Så snart det första av de båda slagen för halv sju klingade ut i mörkret, borde han röra på kedjan och inte vänta på det andra, ty naturligtvis ingick den nya halvtimmen vid första slaget eller allra senast mitt emellan dem. En ringare, som vid ett tillfälle inte visade sig ha sinne för detta enkla sakförhållande utan väntade att röra på spelet, tills tornuret slagit ut, fick genast av rektorn en faderlig förmaning: »Hör du, lille far, du kan gärna ringa, när klockan slår första slaget!»

Omedelbart efter tredje ringningen trädde rektorn in i bönsalen. Allt eftersom han under upprepade bugningar skred fram till katedern fortplantade sig en djup bugning genom seminaristernas skara från dörren, genom vilken rektorn kommit in, bort till det motsatta hörnet av den halvrunda salen. Sedan alla utom ordningsmännen satt sig ner, anmälde dessa, vilka som i de olika klasserna voro sjuka, voro frånvarande på grund av auskultation i övningsskolorna, hade vaktjänstgöring o. s. v. När de sjuka uppräknades, skulle även sjukdomens art anges. Det var ibland svårt, men då kunde ordningsmannen alltid tillgripa termen: »Sjuk i hela kroppen». Naturligtvis förstod rektorn lika väl som vi, att diagnosen var hemmagjord, men han hade väl en liknande uppfattning av diagnosens betydelse som den läkare, som påstod, att det är bättre att dö med diagnos än att leva utan. Sedan rektorn mottagit alla anmälningarna, började morgonandakten, som efter ett omständigt program pågick till klockan sju och till sin huvuddel upptogs av bibelförklaring, som alltid hölls av rektorn själv. När jag började i seminariets första klass, utlade han slutet av Johannes' evangelium och övergick sedan till Romarebrevet och andra av Pauli epistlar. Det gick mycket långsamt med ett par, tre verser om dagen och med huvudvikten lagd på en korrekt uppfattning av tankeinnehållet, under det att det uppbyggliga momentet mera trädde i bakgrunden. Ofta vädjades till den grekiska grundtexten, varav vi naturligt-

vis inte blevo så värst mycket klokare. Mellan de olika verserna och mellan delar i samma vers gjordes övergångar i oändlighet, för att det logiska sammanhanget skulle framträda, men troligen lika mycket för att vi skulle få ett gott pedagogiskt föredöme. Det är säkert intet uttryck från dessa bibelutläggningar, som så har bränt sig in i vårt minne som just detta: »Och härmed ha vi bildat övergången till...» Det har ljudit i våra öron hundratals gånger, och nästan varje gång har det funnit oss lika okunniga om det, från vilket övergången gjordes, som ohågade att ägna närmare uppmärksamhet åt det nya, vartill tankebryggan slogs över. Den minutiösa genomgången verkade tröttande, och de flesta kände sig oförmögna att följa med. En kamrat, som var mycket samvetsgrann för övrigt, sade en gång, att han aldrig kunnat hålla sina tankar samlade kring ämnet mer än första dagen han var på seminariet. Följden blev, att mången använde de tjugo minuter eller så, som bibelförklaringen upptog, till att läsa över läxor, särskilt i pedagogik. Som rektorn själv undervisade i detta ämne, ansågs han väl i alla fall få, vad honom tillkom.

Klockan sju började första lektionen och räckte, om jag minns rätt, jämnt en timme. Under en stor del av läsåret behövde man under denna lektion artificiell belysning. I alla salar var gas inledd, men brännarna hade aldrig monterats med glas och kupor, utan lågorna fladdrade fritt och spredde ett matt, ostadigt ljus i rummen. Olägenheten härav var dock mindre, än man skulle tro, ty det var sällan, vi behövde läsa innantill i någon bok. Sådana ämnen som kristendomskunskap och historia kunde ju drivas ungefär lika bra vid dålig belysning som vid god. När planscher och annan undervisningsmateriell användes, var det däremot vissa svårigheter särskilt för dem, som sutto längst borta i salen. För att var och en skulle ha så fritt synfält som möjligt, hade eleverna ordnats efter storlek, så att de minsta sutto främst och de längsta bakerst. Den allra minste i klassen satt längst framme till vänster och den längste nederst till höger. Denna anordning kunde ju vara lika god som den nu brukliga efter alfabetet.

Första klassen hade två eller tre lästimmar före frukosten, under det de tre högre klasserna alltid hade blott två. Klockan

9—10 hade nämligen dessa klasser gymnastik. Seminariet hade inte egen gymnastiksal utan hyrde en sådan av småskoleseminariet, som låg nere vid Helgonabacken ungefär fem minuters väg från »stora seminariet». I det trånga avklädningsrummet, som var avsett för ett trettiootal, skulle nu 70 å 80 unga män packa sig samman. Trängseln var ryslig och skulle varit ännu värre, om alla kommit samtidigt, men på grund av den jämförelsevis långa vägen kommo vi fram på så pass olika tider, att de första hunnit kläda om sig, när de sista kommo fram.

Frukostrasten för andra och tredje klass räckte alltid en timme. Första och fjärde klasserna däremot hade en eller två, första ibland t. o. m. tre timmars frukostlov. För de flesta började alltså arbetet klockan elva, och läsningen pågick till klockan två, då avslutning för dagen hölls på bönsalen. Denna gång var det inte rektorn som befann sig i katedern, utan någon av adjunkterna, varjämte ännu en lärare brukade vara tillstädes. Liksom på morgonen inleddes och avslöts akten med psalmsång. Den fjärdeklassist, som dagen förut auskulterat i folkskolan, uppläste en av de texter, som föregående söndag lästs från altare eller predikstol i kyrkan, varvid man på måndagen tog episteltexten, på tisdagen gamla evangeliet o. s. v. Sedan lästes den apostoliska trosbekännelsen i kör, då samme fjärdeklassare borde ha ledningen, men denna övergick vanligen till någon eller några andra, som på grund av sin starka stämman kände sig kallade att träda i officiantens ställe. Läsningen gick alltid i en bestämd takt med korta, avhuggna satser och med pauser på en gång för alla bestämda ställen utan överflödigt hänsyn till pauseringen vid värdad uppläsning. Detta gemensamma credo höjde knappast andakten, lika litet som det samfälliga Fader vår vid morgonbönen. Vid andaktsstunderna sköttes alltid orgeln av någon elev ur de högre klasserna. Egentligen skulle var och en någon gång under sin seminarietid sköta klockaresysslan, men de minst försigkomna drogo sig alltid undan. En och annan, vars förmåga inte svarade mot den goda viljan, kom alldeles av sig, då han från orgelstolen skulle leda den musikaliska sidan av högtidligheten. Så t. ex. hände det en gång, att vederbörande först måste sluta att spela basen och till sist nöja sig med själva melodistämman.

Klockan 2—3 hade första klassen sin gymnastik. Klockan tre

borde den praktikgrupp, som skulle undervisa i folkskolan, inställa sig där för att sedan hålla på till klockan fem, varefter kritik hölls till klockan sex. De, som hade praktik på eftermiddagen, fingo en särdeles lång arbetsdag, nämligen från klockan halv sju på morgonen till klockan sex eftermiddagen med två måltidsraster på vardera en timme. Inte stort bättre ställda voro de, som slöjdade på eftermiddagen, ty slöjden varade minst två, någon gång tre timmar. På min tid hade ett par av seminariets lärare anordnat en frivillig kurs i tyska med två timmar i veckan, förlagda till kvällarna. När, såsom ibland hände, en sådan frivillig timme kom efter praktiktimmarna, kunde en elev få inalles 10 1/2 timmar på seminariet. I sådana fall blev inte mycken tid till läsläsning.

Under eftermiddagen och kvällen hade en del seminarister överspelningstimmar. I olika lokaler funnos inalles sex pianon och två orglar utom den stora orgeln på bönsalen. De flesta av dessa instrument voro gamla och miserabla: särskilt ett gammalt taffelpiano på tredje våningen utgjorde ett sannskyldigt tortyrredskap för varje musikalisk person och användes därför ytterst sällan. När det klinkades piano och trakterades orgel lite överallt av mer eller mindre skickliga händer (mest av det senare slaget), var seminariet inte det hemtrevligaste ställe. Den, som fick njuta mest av all denna musik, var den stackars vaktens, som satt i det lilla vaktrummet vid sidan om förstugan. Detta var på samma gång musikrum, d. v. s. där spelades pianoläxorna upp. Den, som hade vakt mitt på dagen, kunde således komma i tillfälle att åhöra uppspelningen av läxorna i pianoskolan eller koralboken, och den, som hade vakt på kvällen, fick nöjet att höra överspelningen dels i de närbelägna rummen, dels i musikrummet, så att inte behövde han somna på sin post. Vad vakthållningen beträffar, var dagen delad i fyra perioder med var sin vakthavande. Den första räckte kl. 6—10, den andra 10—1, den tredje 1—4 och den fjärde 4—8. Vakthavanden under den sista perioden var tillika bokvakt, d. v. s., han hade nyckeln till seminariets bibliotek. Detta var inrymt i ett enda skåp i tredje klassens sal, och det ålåg bokvakten att öppna bokskåpet, om någon elev ville ha tillträde till detsamma, och åter låsa det, då den läslystne lämnade salen. Hemlån förekommo ej. Boksamlingen anlätades ytterst

litet och var för övrigt obetydlig. Bland böcker, som jag erinrar mig, märkas följande: Melins bibelverk, v. Dübens Om Lappland och lapparna och Schück-Warburgs Litteraturhistoria, band I. Dessutom fanns ett bibelexegetiskt verk i många band. Att bokvaktens arbete var föga maktpåliggande, synes redan därav, att nyckeln till boksåpet vissa tider var försvunnen.

Tiominutersrasterna under dagens lopp tillbragte vi i allmänhet i trädgården. Så snart det ringt ut, skulle naturligtvis salarna utrymmas, varvid en av rektorn utsedd ordningsman för hela seminariet, en »utkörare», som han kallades, hade högsta uppsikten. Härtill brukade utses en fjärdeklassist, som hade så stora kroppskrafter, att han kunde tänkas rå på alla motspänstiga innesittare. Utkörarna använde ibland sin polismyndighet med sådan hänsynslöshet, att de blevo innerligt avskydda av kamraterna.

Lärarna brukade under rasterna promenera på gården framför seminariabyggnaden; adjunkten i svenska gick dock ensam ute i trädgården. Före frukost var alltid rektorn på skolgården och utgjorde, enligt vår mening åtminstone, medelpunkten i den där samlade delen av kollegiet. Det beredde oss alltid stort nöje att se dessa våra herrar marschera fram och tillbaka på gården, ordnade i linje och med rektorn såsom riktrote i mitten, där han jovialiskt leende och med den välvillige chefens blida ögonkast åt ömse sidor långsamt och värdigt skred framåt såsom en »siare bland profeter».

Vi däremot uppehöll oss under rasterna dels på bakgården mellan seminariabyggnaden och vaktmästarebostaden, dels och mest i den stora trädgården. Denna utgjorde en härlig promenadplats särskilt på våren, då alla fruktträden blommade och gräsplanerna täcktes av en yppig matta av gräs och inströdda tusenskönor. Naturligtvis lästes det mycket under rasterna liksom vid andra skolor. I synnerhet i andra och tredje klass, där det mesta arbetet var hopat, ansågo vi oss behöva ta rasterna till hjälp trots rektorns upprepade varningar, att läsning i sista minuten fördärvade minnet. Vanligen var det anteckningar i olika ämnen, som då studerades, och mången läxa, t. ex. i botanik, inlärdes till sina huvuddrag under de tio minuterna före upphörandet. Då brukade någon kamrat, som gjort noggranna anteckningar, före-

läsa dessa högt, under det vi gingo längs trädgårdsgångarna. Ett sådant sätt att läsa befordrade ju inte grundlighet i kunskaper och kunde blott för någon kortare tid anlitas som en nödfallsutväg. — Rasternas längd var bestämd till 10 minuter, men denna tid överskreds ofta väsentligt, ifall »ringaren» på grund av én eller annan omständighet, t. ex. rektorns frånvaro, kunde visa sig generös mot kamrater och lärare. Dessa senare protesterade i allmänhet inte öppet mot att arbetstiden förkortades. Eleverna gjorde det varken öppet eller i hemlighet.

Undervisningen.

De flesta lärjungar på min tid hade kommit dit med folkskolebildning. En och annan hade gått några klasser i läroverk; i min klass funnos två sådana. Lägsta inträdesåldern var sjutton år, och de flesta hade under tiden strax före inträdesprövningarna upplivat folkskolekunskaperna genom att läsa privat för någon folkskollärare i hembygden eller i stället genom att genomgå en sex veckors preparandkurs. Någon väsentlig utökning av folkskolekursen genom denna förberedande läsning kunde inte komma i fråga, utan seminariets undervisning måste bygga på det i folkskolan meddelade kunskapsmättet men hade därjämte att ta hänsyn till den större mogenhet och arbetsförmåga, som betingades av vår ålder.

Kristendoms-kunskap var ett av seminariets viktigaste ämnen och hade ett stort antal veckotimmar. I klasserna 1—3 syslade vi huvudsakligen med biblisk historia och katekes. Såsom lärobok i den förra delen av ämnet användes Esschers lärobok för folkskolan, som då nyss utkommit. I folkskolan läses ju biblisk historia med stor noggrannhet, och vi hade allesammans så pass goda kunskaper i ämnet, att det måste anses mindre lyckligt att göra en liten lärobok för folkskolan till centrum vid undervisningen. När vi hade läxor i biblisk historia, skulle vi visserligen alltid i hemmet slå upp och läsa motsvarande kapitel i bibeln, och om vi gjorde detta samvetsgrant, blev en stor del av denna genomgången, men eftersom den bibliska berättelsen i lärobokens framställning ändå alltid framstod som huvudsak, blev

bibelläsningen ofta försummad. Och även om vi noggrant skötte våra hemuppgifter och läste bibeln, kom detta att ske utan behöflig ledning och blev därför mindre fruktbringande. Att undervisningen bedrevs på ett sätt, som till sina grunddrag erinrade om undervisningen i folkskolan, berodde naturligtvis därpå, att vi skulle utbildas till folkskollärare. Men seminarieundervisningen bör fördjupa folkskolebildningen inte blott punktvis utan framför allt genom att förbinda de många för medvetandet isolerade punkterna till en levande enhet, i det den riktar uppmärksamheten på händelsernas och företeelsernas sammanhang. Studiet av historia, vare sig profan eller biblisk, efter biografisk plan hör hemma på ett lägre åldersstadium än sjutton- till tjugotåringars.

Seminariernas katekesundervisning i äldre tid har klandrats så mycket, att den i det allmänna medvetandet kommit att framstå som ett monstrum av pedagogisk spetsfundighet, lika ägnad att kväva verkligt religiöst intresse som att med sin behårda ortodoxism begränsa den andliga synvidden. Att klandret i mycket varit berättigat, anser jag mig kunna sluta av äldre katekesanteckningar, som jag sett. Men vid den tid, som här är i fråga, var förhållandet annorlunda. Yngre lärarekrafter hade tagit vid i de gamlas ställe, och katekesen var inte ett seminariets plågoris. Katekestyckena gjordes inte längre till objekt för förståndsmässiga övningar i skolastisk anda utan behandlades på ett enkelt och naturligt sätt med tillgodoseende av dogmatiska, etiska och religiösa krav. Anteckningar i ämnet gjordes av en och annan, men de buro prägel av tillfälligt stöd för minnet, renskrevos därför aldrig och kommo fördenskull icke att gå i arv från den ena generationen till den andra. Således uppstodo inte dessa digra och långrandiga luntor, där årgång efter årgång samlat vete och ogräs från kunskapens åker.

Katekes lästes i alla seminariets klasser, i de tre lägre jämte biblisk historia, i fjärde tillsammans med kyrkohistoria. Detta ämne hade fått en alltför blygsam plats på schemat (en timme i veckan under ett år). Dess utrymme hade mycket väl kunnat ökas på bekostnad av övriga grenar inom ämnet, utan att dessa behövt bli lidande. Kursen i kyrkohistoria var också liten. Vi använde som lärobok Ekströms Bilder ur kyrkans historia, som var avsedd för folkskolans högre avdelning.

Jämte bibl. historia, katekes och kyrkohistoria bedrevs också bibelläsning, fastän, såsom jag redan sagt, i enligt min mening för liten utsträckning. Så vitt jag minns, lästes inga andra större partier än bergspredikan i Mattei evangelium, Apostlagärningarna (större delen åtminstone) samt Jakobs brev. — En översikt av bibelns böcker gavs i någon av klasserna. — Inlärandet av ett måttligt antal psalmverser ingick också i kursen i kristendoms-kunskap.

Svenska språket hörde till seminariets viktigaste ämnen, liksom det i folkskolan är ett huvudämne. Vid inträdesprövningarna fingo vederbörande skriva ett rättskrivningsprov och en liten uppsats samt visa sin färdighet i innanläsning och sin förmåga att uppfatta det lästa genom omedelbart efter läsningen följande muntlig reproduktion. Såsom lämplig prøvosten på den ortografiska skickligheten hade man på den tiden t-ljudet, vars för skolpojkar underbara växling mellan t, tt och dt ännu för sjuttonåringar med folkskolebildning erbjöd tillräckligt många mysterier. De flesta av oss hade under vår förberedelse till inträdesprövningen säkerligen lagt ner proportionsvis mera arbete på rättstavningen än på något annat ämne och därvid särskilt inriktat oss på t-ljudets teckning. Man kunde redan på förhand vara säker att vid prövningen få tillämpa de regler, som man inlärt rörande nämnda ljud, så att arbetet visst inte skulle vara bortkastat. Mycket riktigt finge vi också ett rättskrivningsprov på t-ljudet med till-satser från det då på många olika sätt tecknade v-ljudet. I hur pass krystade ordalag stycket var avfattat, minns jag inte, men som bekant bruka rättskrivningsövningar inte höra till litteraturens bättre alster. —

Uppsatsen, som vi skrevo vid vår inträdesprövning, var ett återberättande av innehållet i en av Snoilskys svenska bilder, nämligen »I Ryssland». Dikten upplästes två gånger, varefter vi hade att skriva. När man såsom jag inte kände till Svenska bilder och knappast hört Snoilskys namn, kunde dikten inte behandlas ur någon som helst litteraturhistorisk synpunkt.

Undervisningen i svenska vid seminariet bedrevs i de tre lägre klasserna på ett mycket egendomligt sätt, som troligen inte

hade sin motsvarighet vid någon annan skola i Sverige. I klass 1 lästes de stycken i Folkskolans läsebok, som enligt den i registret införda kursfördelningen förekommo i folkskolans första klass, dock med undantag av historiska, geografiska och naturhistoriska stycken, vilka skulle läsas tillsammans med sina respektive ämnen. Alltså behandlades i klass 1 sid. 1—43 i Folkskolans läsebok (nionde ånyo omarbetade och tillökade upplagan, Stockholm 1899) samt dikten Kungshatt av Nicander i läsebokens andra avdelning. De nämnda 43 sidorna upptagas av 38 småstycken, varav det längsta omfattar 2 1/2 sida. Alla kunna anses lämpliga för barn i nio- och tioårsåldern. Jag vill minnas, att vi hunnit med denna kurs något före första läsårets slut, varför vi redan i första klassen kunde börja på andra klassens kurs. Denna avgränsades på samma sätt som den föregående och kom att omfatta sid. 43—75 i läsebokens första avdelning jämte några dikter ur den följande. I tredje klass fortsattes på samma sätt, och där hunno vi ett stycke in på kursen för folkskolans fjärde klass. Således läste vi under tre år första avdelningen av läseboken, 128 sidor, och därjämte ur de följande avdelningarna en del dikter, vilkas sammanlagda sidotal kan uppskattas till 20 à 30. Ingen annan litteratur lästes på svensktimmarna under dessa tre år. Som antalet modersmålstimmar var ganska stort, fordrades mer än vanlig pedagogisk konst att få det starkt begränsade materialet att räcka till. Men vad kan inte pedagogiken i förening med god vilja uträtta! Den lärare, som hade svenska i de tre lägre klasserna, adjunkten A. W. Gunterberg, ägnade sig utslutande åt detta ämne. Han hade alltså haft tillfälle att grundligt sätta sig in i ämnets metodik, och frukten av hans tysta arbete hade blivit en kommentar till Folkskolans läsebok, med vars hjälp tiden kunde utfyllas. Enligt företalet till detta arbete kunde genomgåendet av ett stycke i läseboken lämpligen ske på följande sätt: »Först uppläses stycket väl af lärjungen, därefter förklaras orden och frågas efter därmed liktydiga, hvarvid uppmärksamhet fästes på ordens konstruktioner äfvensom på ordföljden samt, då ett skaldestycke föreligger, äfven på egendomligheter i poesien — i det väsentliga alldeles så, som man går till väga vid undervisningen i andra språk — sedan utfrågas innehållet, hvarpå en disposition till stycket uppgöres — ett samar-

bete mellan läraren och lärjungarne — och till sist återgifves styckets innehåll.» Efter dessa metodiska anvisningar fortsätter författaren: »Genom detta sätt att gå till väga har lärjungen utom annat fått ett rikt ordförråd, så att han ej nödvändigt behöfver använda bokens ord vid återgifvandet af det lästa. Men — torde någon invända — huru är det möjligt att på detta sätt hinna med den bestämda kursen i Läseboken? Utgifvaren vet, att detta mycket väl låter sig göra. Ett nödvändigt villkor är dock, att det blir värme och lif i undervisningen, och att man ej slafviskt följer en och samma metod, hvarigenom allt intresse dödas och undervisningen blir en plåga för lärjungen.» Att, såsom här säges, driva undervisningen i modersmålet på väsentligen samma sätt som i främmande språk måste anses alldeles felaktigt, då förutsättningarna på de båda områdena äro så väsentligen olika. Om en lärare skulle önska att döda allt litterärt intresse hos sina lärjungar, vore det ändamålsenligt, att han gjorde varje läst stycke, poesi eller prosa, till föremål för en detaljerad formell analys utan att taga minsta hänsyn till om denna behövdes. Vore därtill analysen av det unika slag, som förekom i Lund, och som jag här nedan skall exemplifiera, hade han all utsikt att lyckas. Att vi ändå inte förlorade all håg för läsning av svensk litteratur, berodde därpå, att vi ju inte läste någon litteratur. Sådana stycken som »Tvisten», »Hästskon», »Sanningskärlek», »En god granne» etc. falla knappast under begreppet »litteratur». Det löjets skimmer, som för oss vilar över alla dessa alltför grundligt behandlade stycken i Folkskolans läsebok, har lyckligtvis inte kommit att vila över ett enda av våra klassiska diktverk. På samma gång som jag skattar mig lycklig, att inte även dessa profanerades, beklagar jag mig själv och de många generationer av blivande folkskollärare, som måst förnöta modersmålstimmar under en avvita behandling av ett mindervärdigt innehåll.

I första klassen voro vi under vissa modersmålstimmar delade på två avdelningar, varigenom en mer individuell undervisning möjliggjordes. Dessa timmar användes dels till »språkövning», dels till »läsövning». Timmarna av det förra slaget användes till grammatik och av det senare till innanläsning med åtföljande innehållsbehandling, ordförklaring etc. Jag minns ännu tydligt min första modersmålstimme på seminariet. Den skulle

enligt schemat vara ägnad åt »läsövning», och med Folkskolans läsebok under armen gick jag strax före klockan fyra på eftermiddagen upp till skolan. Lektionen började med att vi fingo slå upp stycket 2, »Tvisten», inte stycket 1, »Guds godhet», ty för detta, såsom varande ett poem, voro vi antagligen ännu inte mogna; det blev också uppskjutet till slutet av första klass. »Tvisten» lästes upp under upprepade avbrott med rättelser från lärarens sida och med förmaningar att inte läsa för fort. »För allt i världen, inte för fort!» var ett uttryck, som vi nu fingo höra för första gången för att sedan förföljas av detsamma tre hela år. Uppläsningen hade tydligen varit sådan, att några upplysningar om ordens betoning i satssammanhanget ansågos nödvändiga. Fördenskull frågades (ty den goda pedagogiken är majevtisk och låter lärjungen ur medvetandets djup hämta fram förklaringen till både det logiskt nödvändiga och det tillfälliga): »Varmed betecknas subjektet i en sats?» Den tillfrågade stod oförstående, men så småningom klarades, att man för att ange betoningen i satsen betecknade subjektet med ett plus (+), predikatet med 1, en bestämning till subjektet likaledes med 1, en bestämning till predikatet med 2, en bestämning till denna med 3 o. s. v. Tecknet + angav, att tonvikten på subjektet skulle vara relativt svag, 1 betecknade en högre grad av tryckstyrka, 2 ännu starkare tryck etc. Den olika tryckstyrkan skulle framhåvas genom olika långa pauser efter de ifrågavarande orden, varför enligt våra välläsningsregler meningarna på ett högst egendomligt sätt sönderhackades. I den första satsen i det för oss klassiska stycket »Tvisten» skulle man pausera på följande sätt: »Två (1) gossar (+) funno (1) en nöt (2)». Ett annat exempel: »Gossarne (+) sågo (1) på honom (2) med oblida (3) ögon (2), men han (+) åt (1) lugnt (2) upp (2) kärnan (3) och sade (1)». För oss, som voro ovana vid denna underliga pausering, och som åtminstone i början inte kunde åstadkomma den lämpliga kompromissen mellan regels och sunda förnufts krav, resulterade det hela i en högst underbar läsning.

Sedan vi sålunda informerats i välläsningens konst, följde lektionens tyngdpunkt. Denna anges i företalet till den ovan nämnda kommentaren med följande ord:... »därefter förklaras orden och frågas efter därmed liktydiga». Det var härutinnan

som kommentaren framför allt ville komma lärare och lärjungar till hjälp. Den är nämligen till sitt huvudsakliga innehåll en synonymordbok, där orden dock inte ordnats alfabetiskt utan ingå i den följd, vari de förekomma i Folkskolans läsebok. Enligt läraren-författarens mening, som visserligen aldrig uttalades men ändå tydligt framgick, borde dessa synonymer studeras av oss, så att vi, när han frågade efter ord, som voro liktydiga med de i läseboken förekommande, kunde räkna upp helst hela raden, som stod i kommentaren. Det var inte så lite arbete, som fördenskull kom att nedläggas härpå särskilt i början, när man ännu ansåg saken vara av en viss vikt. Att lära de många orden ansågs av mången alltför betungande, varför han gjorde upp en lista över dem och läste upp dem från papperet. Det kunde gå för dem, som inte sutto på de främsta bänkarna. De, som intogo en mera exponerad plats, kunde skriva in de viktigaste orden i läseboken. Somliga ansågo arbetet så ofruktbart, att de nöjde sig med en mycket flyktig läsning eller med att föra till torgs, vad de kunde hämta fram ur egen fatatur, under det en och annan så samvetsgrant läste hjälpredan, att han kunde rabbla upp alla orden i nästan fullt riktig alfabetisk ordning. Till första lektionen hade vi naturligtvis inte kommit tillräckligt preparerade, men det dröjde inte länge, förrän vi på grund av undervisningens beskaffenhet och äldre kamraters anvisningar togo vår tillflykt till kommentaren och använde den på de ovan beskrivna olika sätten¹). När jag nu skall försöka att återge fortsättningen av första lektionen, skall jag söka framställa den så, som den skulle tett sig, om vi varit vederbörligen förberedda. På så sätt blir skildringen mera typisk för dessa »läsövningar».

Varmed är ordet tvist liktydigt? — Kiv, träta, oenighet, split. — Några flera! — Gnabb, gräl, misshällighet, osämja, träta. — Det är redan nämnt. Är där inte något annat på t? — Tvedräkt, tvistighet. — Finns det inte fler på miss-? — Missämja. — Inte fler?... Där är käbbel också. — Två, vad är det för ett ord? — Ett räkneord. — Vilket ord skulle man kunna sätta i stället? — Tvenne. — Inte något annat?..... Nä-

¹) Boken i fråga var aldrig antagen som lärobok. Den behandlade läsebokens första avdelning och omfattade omkring 500 sidor.

got på t? — Tu. — Finns det något annat ord, som heter två? Verbet två. — Hur heter det i tema? — Två, tvådde, tvått. — Vilken annan form kan supinum ha? — Tvagit. — Vad är gosse liktydigt med? — Pojke, parvel, pilt, pys. — Det är bara de vanligaste. Några flera! — Dräng, fyr, kult, kulting, larv, larver, putte, spole, spoling, trasker, vask och vasker. — Det är riktigt. — Funno; vad heter det i infinitiv? — Finna. — Vad är det liktydigt med? — Hitta, råka på, träffa på, komma över. — Nöt; finns det något annat ord, som heter nöt? — Nöt i betydelsen boskapsdjur. — Finns det fler »nöt»? — Nöt på skjutvapen. — Ropade? — Skrek. — Ty; vilka ord skulle man kunna sätta i stället? — Alldenstund, då, därför att, eftersom, emedan, enär. — Finns något annat ord ty? — Verbet ty. — Vad betyder det? — Förslå, hinna, räcka till, förmå, orka. — Något annat ty? — Ty med betydelsen längta. — Det ingår också i uttrycket »ty sig till». Vad är detta liktydigt med? — Närma sig, sluta sig till någon, arta sig till, likna sig till, se ut att bli. — Säg en sats, där »ty sig till» står i den sista betydelsen! — Det tyr sig till vackert väder. — Säg; vad är det liktydigt med? — Betraktade, märkte, observerade, skådade, skönjde, varseblev, varnade. — Vilket ord kan man sätta i stället för nej? — Ingalunda. — Skrek? — Ropade. — Tog upp? — Upphämtade. — Medan? — Då, när, under det, under det att. — Kivades; vad är kivas liktydigt med? — Gräla, kiva, tvista, träta. Är där inte fler på k? — Käbbla, käfsa, käta, käxa. — Några flera, som äro liktydiga med kivas! — Dyvla, gnabbas, munhuggas, nappas, näbbas, ordkastas, ordväxla, tas, tjagga. —

Jag har nu redogjort för behandlingen av styckets tre första rader och vill inte trötta med att fortsätta. På liknande sätt genomgicks stycke efter stycke av Folkskolans läsebok inom de gränser, som jag förut uppgivit. Ändamålet med denna behandling var att ge oss ett stort ordförråd, så att vi vid det muntliga återgivandet inte skulle behöva använda bokens ord, som det heter i förordet till kommentaren. Men naturligtvis syftade författaren längre. Genom det rika ordförråd, som vi förvärvade, skulle vi sättas i stånd att ge vår skriftliga framställning omväxling och behag: vi skulle bli goda stilister. Vad andra söka vinna genom att låta lärjungarna läsa god litteratur, trodde

han sig nå genom att låta oss lära massor av ur sitt sammanhang lösryckta ord. Deras betydelse lärde vi nog känna i grova drag, men deras finare betydelseskiftningar och stilvärde förblevo oss främmande, så framt vi inte på annat håll gjort oss förtrogna därmed. Därför förfelade denna undervisning fullständigt sitt ändamål. Och själva detta ändamål var alltför formalistiskt, alltför blottat på reellt innehåll. Modersmålsundervisningen borde ju i någon mån göra oss förtrogna med den fosterländska andliga odlingen i dess utveckling, såsom den avspeglas i litteraturen. Men vilket intryck av den svenska kulturen kunde vi få genom att läsa första avdelningen av Folkskolans läsebok?

I samband med läsningen förekom också innehållsbehandling, varjämte dispositionsövningar höllos i anslutning till de lästa enkla styckena. Eftersom innehållet var avpassat för småbarn, blev det hela rätt betydelselöst. Även grammatiska upplysningar lämnades, och därigenom höjdes i någon mån värdet av »läsövningstimmarna».

Som nämnt, förekom »språkövning», d. v. s. grammatikundervisning, jämte »läsövning». Såsom lärobok användes Sundéns bekanta språklära för de allmänna läroverken. Den genomgicks ordentligt läxvis från början till slut med undantag av vissa mindre partier, t. ex. kapitlet om ordens böjning i fornsvenskan. Verslärnan behandlades i klass 4, övriga delar i klasserna 1—3. Inom litteraturläsningen hade läraren sökt bryta nya banor, om han än icke lyckats »leda undervisningen i vårt dyrbara modersmål i den rätta riktningen», varom han uttalar en önskan i förordet till den mångomtalade kommentaren. I grammatiken be- gagnade han sig mera av gamla, beprövade metoder och vann ett bättre resultat. En brist var, att han alltid så strängt höll sig till dagens läxa, att knappast någonting som föll utanför detta lilla område, fick nämnas, varigenom många tillfällen till jämförelser försumrades. En yngling, som vid ett tillfälle syndade mot denna begränsningens lag, avklippes strax med orden: »Det står inte i dagens läxa, för det står i akusativ». När läxan upphörts, brukade vi få exemplifiera den ur något stycke i Folkskolans läsebok. Om läxan rörde sig om adverbial, utplockades adverbial; behandlade den adjektiven, utplockades dessa o. s. v.

Satsanalys med redogörelse för alla förekommande satsdelar drevs, så vitt jag minns, inte alls.

Rättstavnings- och interpunktionsövningar skrevos i de tre lägsta klasserna i mycket stort antal, fastän vi redan vid inträdet voro rätt väl hemmastadda i rättskrivning. För att inte läraren i ämnet skulle få alltför mycket hemarbete, brukade en grupp av fjärde klassens elever varje vecka under matematiklärarens överinseende korrigera första klassens rättskrivningsböcker, varvid man som norm hade en av modersmålläraren rättad bok.

Fjärde klass hade under hela min seminarietid annan lärare i svenska¹⁾ än klasserna 1—3, och i denna klass började den egentliga litteraturläsningen. Men det var omöjligt att taga igen det, som förlorats under de tre första åren, och det blev något fragmentariskt över hela kursen i svensk litteratur. Någon lärobok i litteraturhistoria användes inte utom möjligen frivilligt av en och annan elev och inte heller någon litteraturhistorisk läsebok. Dock vill jag minnas att under någon eller några timmar en del av klassen hade en läsebok, varur vissa stycken lästes. Av Tegnér lästes intet enda större diktverk och knappast någon mindre dikt heller, om jag undantar dem, som ingå i Folkskolans läsebok. Med Runeberg sysslade vi mera. »Kungarna på Salamis» och »Kung Fjalar» lästes i sin helhet i de på Beijers förlag utkomna Samlade skrifterna. Fänrik Ståls sägner och Snoilskys »Svenska bilder» däremot behandlades inte. Av Viktor Rydbergs dikter lästes ganska många. En klasskamrat drev bokaffärer i rätt stor skala, och Rydbergs dikter var en av de böcker, som gingo bäst. Pontus Wikners »Min moders testament», »Mantegnas ängel» och »Kulturens offerväsen» lästes också. Strindberg ansågs som »en dagslända». De författare, som lästes på seminariet i min klass, voro alltså Runeberg, Rydberg och Wikner. Vi talade om åtskilliga författare utom de nämnda. De flesta av vår andliga odlings stormän lärde vi känna huvudsakligen genom de korta biografier, som finnas i Folkskolans läsebok.

I fjärde klass använde vi en svensk timme i veckan under en stor del av läsåret till psalmläsning, varvid korta biografiska data angående de olika författarna genomgingos. Då psalmboken är

¹⁾ Adjunkten fil. dr Nils Larsson.

ett av de främsta uttrycken för det religiösa liv, som rört sig inom församlingen, hade den väl bort behandlas i samband med kyrkohistorien.

Uppsatsskrivning hade vi en gång i månaden. Hemuppsatser voro okända. Som bönsalen med sin amfiteatraliska anordning inte lämpade sig som skrivsal och något annat större rum inte fanns, användes en av lärosalarna. Från hygienisk synpunkt var det olämpligt att låta ett trettiotal så gott som fullvuxna personer flera timmar sitta instängda i ett trångt klassrum, men ingen annan utväg fanns. I de tre lägre klasserna förbereddes alltid skrivningen av vederbörande lärare under någon del av första skrivtimmen, och samma var förhållandet med de flesta uppsatserna under höstterminen i fjärde klass, men sedan fingo vi skriva utan att läraren lämnade några anvisningar eller blott mycket korta sådana. Att man så högt upp fortsatte med förberedandet av skrivningarna, sammanhängde troligen med att man aldrig gav mer än ett enda ämne. Vad detta berodde på, vet jag inte. Kanske är bruket att ge flera ämnen av relativt sent datum och hade fördenskull ännu inte hunnit att tränga in på seminariet. Måhända var det bekvämlighetsskäl, som dikterade sparsamheten, eller kanske berodde denna rent av på en pedagogisk grundsats, enligt vilken det skulle vara lämpligt att utan hänsyn till läggning tvinga alla att behandla samma ämnen och sålunda hindra en ensidig utveckling.

Första uppsatsen i klass 1 utgjordes av en reproduktion av Runebergs dikt Sankt Jodocos. Sedan följde Sagan om Hjalmar och Ingeborg, »Paradisets fröjder», Magnus Stenbock och hans getapojkar, »Trumpetaren vid Narva», Elefanten, Danmark. Av de sju uppsatserna i klass 1 utgjordes alltså fyra av reproduktioner. Det är möjligt, att vi hade uppsatsskrivning åtta gånger, fast jag inte var med mer än sju. I andra klass fingo vi följande ämnen: Vargen, Nederländerna, Slaget vid Lützen, »Flyttfåglarna», »Musti», Karl den tolfte ungdom och första regeringsår, Den förlorade sonen, Vad gagn har människan av djuren. Alltså inalles åtta. Av dessa är »Musti» en reproduktionsövning, inte ett egentligt uppsatsämne. Enligt vad jag hörde, brukade stycket ges i andra klass, till vars kurs i Läseboken det hörde, och där det förut behandlats enligt här ovan omtalad metod. I tredje

klass hade vi uppsatsskrivning för en annan lärare än den, som hade övriga delar av ämnet. Vi skrevo under året uppsatser över följande åtta ämnen: Lagens betydelse såsom nådemedel, Karl IX:s betydelse i vår historia, Kaffebusken, Vinterns nöjen, Femte bönen, Vilka uppgifter hade svenska folket att lösa vid Karl XII:s död, Träden, Frankrikes floder. I fjärde klass hade vi skrivning sju gånger, vartill kommo avgångsskrivningarna. Ämnena till terminsskrivningarna voro: Flodernas betydelse, Förhållandet mellan rättfärdiggörelsen och helgelsen, Västerås riksdag 1527 (dess betydelse), Figurers likformighet, Fjalar och Leiokritos, Ljus och liv i Kristus (Joh. 8:12), Kejsar Karl den femte. Av dessa var det särskilt ett, som gjorde oss bekymmer, nämligen Figurers likformighet. Vi fingo det vid sista skrivningen på höstterminen och blevo mycket överraskade, därför att vid denna skrivning eljest ett grammatiskt ämne brukat ges, såsom Intransitiva verb. Följaktligen hade vi förberett oss på grammatik och inte ägnat en tanke åt matematiken. Ämnet förbereddes inte heller, utan var och en fick försöka plocka fram, vad han kunde erinra sig. En yngling satt 1 à 2 timmar utan att göra något, ty, enligt vad han sedan sade, hade han omöjligen kunnat tro, att man på fullt allvar begärde, att vi skulle skriva över ett sådant ämne. Men då naturligtvis inte flera ämnen gåvos, måste han så väl som vi andra bita i det sura äpplet. När ämnena i de tre lägre klasserna förbereddes både vad innehåll och form beträffar, var det lätt att skriva, men när ingen förberedelse eller en knapphändig sådan förekom, visade sig olägenheten av att inte mer än ett enda ämne gavs. Kanske förklaras härav i någon mån det fusk, som förekom. Att fuska kallades på seminariet att »dreja». Jag tror inte, att det var vanligare att dreja på seminariet än på andra skolor, men däremot tror jag, att det var lättare. Var och en satt under skrivningen på sin vanliga plats och kunde ha sitt fack fullt av böcker, och dessutom sutto vi så tätt tillsammans, att det var lätt att få både muntlig och skriftlig hjälp. I vår klass var det särskilt en, som vi ofta hörde omtalas såsom en skicklig »drejare». Han brukade vid skrivningens början leta fram den bok, ur vilken han kunde få det mesta materialet till uppsatsen, slå upp stället, som närmast rörde uppsatsämnet, sticka in fingret där och sedan gömma boken

innanför västen. Härifrån drog han sedan fram den vid behov och hade genom långvarig och trägen övning förvärvat en sådan färdighet, att det för honom var ett ögonblicks verk att taga fram boken, kika i den och åter stoppa in den. Naturligtvis beundrade vi hans fingerfärdighet och den naturens ändamålsenlighet, som låtit lemmarnas flinkhet förbindas med tankens tröghet. Det hade inte gått så långt vid vår skola som vid åtskilliga andra, att det ansågs vara en heder att fuska.

Uppsatsgranskningen var individuell. Varje elev fick ensam eller tillsammans med en eller två andra komma in till läraren för uppsatsgenomgång. Man hade redan förut fått uppsatsen tillbaka och kunnat taga kännedom om rättelserna. Detta sätt att anordna uppsatsgranskningen hade både fördelar och olägenheter. Å ena sidan kunde genomgången bättre lämpas efter vars och ens behov, men å andra sidan blev den mindre instruktiv, än om uppsatserna genomgåtts inför klassen i sin helhet och en större mängd felaktigheter och förtjänster gemensamt diskuterats. De, som misslyckats, hade inte därför behövt schavottera inför kamraterna. Att gå igenom uppsatserna så, som skedde, tog lång tid för läraren, under det att vi sluppo undan med några minuter var. Ibland hade vi ingenting annat att göra ifrågasvarande timme än få vår skrivning granskad; ibland och oftast pågick uppsatsgranskningen samtidigt med undervisningen i något övningsämne, t. ex. musik, då man utan olägenhet kunde vara borta en kortare stund. — Vi fingo aldrig veta betygen på våra uppsatser utom i fjärde klass, där vi fingo reda på om vi voro godkända eller inte.

Föredrag höllos under modersmålstimmar av en och annan elev men ytterst sällan. I klasserna 1—3 togs aldrig vår självverksamhet i anspråk på detta sätt, men i fjärde klass höllos, om jag inte missminner mig, två föredrag. Det ena handlade om Leontes i »Kungarna på Salamis» och det andra om Viktor Rydberg som etiker; båda anslöto sig till litteraturkursen.

I fjärde klass genomgingo vi en kurs i stilistik i anslutning till Carl Landtmansons Bidrag till läran om den svenska prosastilen. Vi tyckte nog i allmänhet, att boken var trevlig, och då vi sedan själva rättat uppsatser, har stilistikkursen säkert varit oss till stor nytta, ehuru vi inte fingo gå igenom den så

grundligt som en följande årgång av seminarister, vilka läste Beckmans stilistik för en naturvetare, som, enligt vad jag hört, samvetsgrant lät dem lära alla de felaktiga exemplen utantill.

Kursen i *historia* omfattade dels svensk, dels allmän historia. Den svenska historien lästes ensam i klasserna 1—3 och hade sig anvisad en timme i veckan i klass 4. Som lärobok användes Odhners Lärobok i fäderneslandets historia för de allmänna läroverkens lägre klasser och som läsebok naturligtvis Folkskolans läsebok. Samme lärare undervisade i alla klasser, nämligen adjunkten fil. dr Nils Larsson. Några särskilda hjälpmedel utöver de nämnda böckerna användes icke med undantag av kartor, varav dock, så vitt jag minns, inga historiska funnos. Bristen härpå var mindre kännbar, eftersom vi nästan uteslutande sysslade med svensk historia. Emedan denna hade så stort timantal, hade mycket väl en utförligare lärobok kunnat användas, men i detta ämne så väl som i nästan alla andra hade man inte tillräckligt beaktat vikten av en till innehåll och omfång lämplig lärobok. Nu utfylldes visserligen bokens framställning med lärarens muntliga föredrag, men hur förträffligt detta mången gång än var, kunde en innehållsrikare bok ej ersättas därav. Varje läxa förbereddes på det sätt, att vi fingo läsa upp den ur boken, varefter läraren under resten av timmen utvecklade och utvidgade bokens kortfattade framställning och sökte ge oss en fördjupad uppfattning av det historiska innehållet. Dessa föredrag svälde ofta ut till att omfatta halva eller hela timmar, i synnerhet då vi, såsom ibland hände, inte hade någon särskild läxa. De övergingo stundom till diskussioner, där var och en kunde få tillfälle att yttra sig. Detta blev möjligt på grund därav, att framställningen inte alltid höll sig till det parti av historien, som skulle behandlas, utan kom in på andra, oss mera närliggande frågor, i vilka även vi kunde ha en självständig mening. Så debatterades ofta politiska¹⁾, sociala och ekonomiska

¹⁾ En gång diskuterades den då aktuella frågan om det proportionella valsättet, varvid det från visst håll i klassen hävdades, att metoden innebar, att de röstberättigade skulle ha olika antal röster i proportion till förmögenheten. Historien kom till biskop Billing, som drog den i 1:sta

frågor, för att nu inte nämna sådana av etisk natur. Inom så gott som alla områden hade läraren skarpt utpräglade åsikter, vilande på vidsträckta studier och färgade av hans starkt konservativa och av gammaldags kyrklig åskådning genomträngda personlighet. Men han hade därjämte en sinnets ridderlighet, som tillät även de åsikter att framträda, som skilde sig från eller voro rakt motsatta hans. Han klubbade inte ner den opposition, som ofta utgick från klassen, utan ansåg även den värd ett sakligt bemötande. Den dryftning av varjehanda allmänna frågor, som kom till stånd under historietimmarna, inkräktade visserligen på den åt historien ämnade tiden, men bidrog å andra sidan till att höja vår allmänbildning och var därför betydelsefull. Framställningen i rent historiska frågor var, så vitt jag förstår, präglad av vidsynthet och grundlighet och tog vederbörlig hänsyn till vetenskapens utveckling. Särskilt utmärktes de översikter, som allt som oftast gävos, av klarhet och reda och behärskades av stora, bärande synpunkter. De utgöra för mig högkomster, vid vilka jag gärna dröjer.

Upphörandet av en historieläxa tillgick på följande sätt. Sedan det genom en fråga och därpå givet svar fastställts, vad vi hade i läxa, uppmanades en av klassens lärjungar att berätta, och sedan denne hållit på därmed en stund, fick en annan i uppdrag att fortsätta, och så undan för undan, tills hela läxan var genomgången. En och annan fråga gavs för att klara upp något missförstånd eller för att få framställningen fylligare, men frågorna voro sparsamma och berättandet alltså huvudsak. Jag vet, att detta tillvägagångssätt mycket klandrats och att man på grund av denna förhörsmetod velat stämpla vederbörande såsom en dålig lärare, men det sammanhänger med vår benägenhet, särskilt under seminarietiden, att sätta likhetstecken mellan undervisningens och frågandets konst. Vi ha ansett frågemetoden såsom den kungsväg, på vilken lärjungarna skola föras fram till kunskap, och förbisett, att även andra vägar leda dit. — Allt emellanåt anställdes ett generalförhör på den genomgångna delen av kursen, och då lades särskild vikt på årtalen. Vi fingo nämna

kammaren under en av rösträttsdebatterna och därvid påpekade, att det inte var underligt, om folket ute i bygderna var motståndare till metoden i fråga, när den missuppfattades på det nämnda sättet.

det ena efter det andra och samtidigt de med dem förknippade tilldragelserna. Det var prövande stunder, helst som doktorn då var gripen av ett heligt nit för den matematiska sidan av sitt ämne. Då kunde han också i iver och distraktion framställa en kuggfråga sådan som denna: »När och var regerade vilken konung?»

I tredje klass genomgicks en kurs i svensk statskunskap, varvid vi som grundlinjer hade en framställning i Folkskolans läsebok. Vår klass var mycket intresserad av ämnet, och ganska många skaffade sig grundlagarnas text för att ösa sin kunskap ur den av inga utläggningar grundade källan. Det resultat, som nåddes, var nog synnerligen gott.

Allmän historia lästes blott ett enda år, nämligen i fjärde klass, men inte ens där fingo vi odelat ägna oss åt denna gren av ämnet, utan under en timme i veckan repeterade vi den svenska historien. Den genomgångna kursen blev också minimal. Vi läste Pallins lilla lärobok i allmän historia och därjämte Folkskolans läsebok, som innehåller en del bilder till allmänna historien. Förntiden genomgingo vi i anslutning till läsebokens berättelser om Cyrus, Solon, Lykurgos, Alexander den store o. s. v. och använde då ingen lärobok utan fingo nöja oss med läsebokens framställning, kompletterad av läraren. Medeltidens historia beaktades ännu knapphändigare än förntidens, och först nyare tiden lästes i sammanhang. Åtskilliga hade Pallins lärobok för gymnasiet, men den officiella läroboken var lilla upplagan av samma författare. Första tidevarvet, 1500—1648, genomgicks rätt grundligt, andra tidevarvet, 1648—1789, behandlades så summariskt, att inte ens Pallins lilla blev ordentligt genomgången, revolutions- och Napoleonstiden hunno vi inte fram till förrän nära vårterminens slut, varför perioden mycket flyktigt genomgicks, och tiden efter 1815 fick nöja sig med några notiser om Tyska rikets och konungariket Italiens skapande. Tiden var knapp, och jag förmodar, att vi läste så mycket som seminariestadgan föreskrev, men faktum står kvar, att våra kunskaper i allmän historia, åtminstone de som grundade sig på seminariets undervisning, voro mycket bristfälliga. De förträffliga muntliga översikter, som gåvos, kunde inte ersätta det mera detaljerade studiet av en lärobok, de allmänna resonemangerna inte lärobokens grund-

läggande fakta. Vid studiet av historia så väl som av andra ämnen skall man nog sträva efter översikt, men denna skall vinnas genom sammanfattning av ett mera detaljerat kunskapsmaterial, varmed lärjungen redan är förtrogen: översikten måste växa fram ur insikten. För betydande partier av allmänna historien kommo vi att i betänklig grad sakna bådadera.

Under ett antal historietimmar i andra eller tredje klass genomgingo vi en kurs i alkohologi. Den leddes egendomligt nog av läraren i historia. Lärobok var den mångomtalade Folkskolans läsebok, där en artikel på tio sidor »Om spritdryckers inverkan på kroppens normala förrättningar» är införd. Den genomgicks och kommenterades, och allt emellanåt uppstodo heta diskussioner mellan läraren och de lärjungar, som i nykterhetsfrågan intogo en absolutistisk ståndpunkt, och för vilka förkunnelsen från katedern inte tedde sig fullt rättrogen. Visserligen framhölls den skadliga verkan av rusdryckernas missbruk med all skärpa, men å andra sidan utdömdes inte deras måttliga bruk, vilket var en svår stötesten för mången övertygad nykterist. I ungdomlig iver har nog nykterhetsrörelsen gjort sig skyldig till en mängd överdrifter. Mot dessa och den därmed sammanhängande onykterheten i tanken polemiserades från katedern, och naturligtvis uteblevo inte försök till vederläggning från klassens sida, allt till stort nöje för dem, som ställde sig mera neutrala i nykterhetsfrågan. Att ifrågavarande lärare dock stod synnerligen väl till boks hos de organiserade nykterhetsvännerna, bevisas därav, att han invaldes till hedersledamot i seminariets lokalavdelning av S. S. U. H. Men alltjämt hävdade han vid nykterhetsundervisningen den kristnes rätt att taga en sup, varom han en gång fällde följande karakteristiska yttrande: »Vad tror ni, att Gud i himlen bekymrar sig om en sådan småsak?»

Geografi lästes två timmar i veckan i klasserna 1—3, i klass 4 inte alls. Som lärobok hade vi Almqvists geografi för folkskolan, en liten bok på ungefär 150 sidor. Olika kartböcker voro i bruk, t. ex. Roths, Cohrs och Torpsons, åtskilliga tyska samt för Sverige Cohrs atlas. Läroboken var alldeles för liten och spelade ingen nämnvärd roll. Då en ny läxa förbereddes, fingo vi dock alltid läsa upp motsvarande parti av läroboken. Hemma

läste vi den mycket litet, ty dels kände vi till det huvudsakliga innehållet förut, dels lades alltid förhöret så, att man redde sig ungefär lika bra, om man hade läst boken eller ej. Att läroboken ignorerades i så hög grad, är knappast att klandra, avsedd för ett helt annat stadium som den ju var. Åtskilliga i klassen läste därjämte Carlsons geografi eller vid genomgången av Sverige Nyströms handbok. Så hade vi ju Folkskolans läsebok, vars geografiska skildringar samvetsgrant lästes under timmarna. På detta, som vi menade, obligatoriska genomgående av varje läseboksstycke hade vi till sista geografitimmen i tredje klass byggt en i vårt tycke förträfflig plan. Vi hade hela världens geografi i repetitionsläxa men hade, enligt vad ordningsmannen funnit, inte under hela seminarietiden läst stycket »Tahiti» i läseboken. Alltså borde det läsas sista timmen och vi slippa undan en väsentlig del av korsförhöret. Saken anmäldes i vederbörlig ordning, men för en gångs skull fick läseboken pruta av på sina krav, och vi underkastades »pinligt förhör».

Den bok, som lästes flitigast, var kartboken, och ganska många läste nästan uteslutande denna. Massor av namn på berg, floder med bifloder och dessas bifloder, sjöar, städer o. s. v. inlärdes efter kartan med noggrant aktgivande på läget. Vår geografiska kunskap kom också huvudsakligen att utgöras av kartkännedom, vilken kanske till sist är det viktigaste vid ett mera elementärt studium. Uppgifterna, som vi fingo vid förhören, voro sådana, att en noggrann kartläsning framtvingas, t. ex.: »Räkna upp alla städer, som ligga vid Elbe och dess bifloder!» eller »Redogör för alla städer, som ligga vid Englands kuster!» Om de orter, vilkas namn vi inlärde, visste vi ofta intet mer än läget, och mången är kanske böjd att anse en sådan kunskap såsom en död namnkunskap, men han får då komma ihåg, att utöver namnet hade vi såsom nämnt reda på läget, och detta hör i geografien till det allra viktigaste. I regel lämnades vid förberedandet av läxan en del uppgifter i samband med varje namn, som nämndes, men läroboken var ju olämplig och vi gjorde knappast några anteckningar. Resultatet var med hänsyn till de använda läroböckerna gott, absolut taget mindre tillfredsställande.

En särskild brist var, att vi inte fingo genomgå någon kurs i allmän fysisk geografi. Även om vi haft en bättre lärobok i de

skilda ländernas geografi, skulle vår kunskap blivit i viss mån fragmentarisk och osammanhängande, om vi inte genom undervisning i allmän geografi hade lärt oss att inordna de många spridda företeelserna under allmänna lagar. Jag minns t. ex., att det i själva avgångsexamen visade sig, att vi inte hade riktigt klart för oss, i vilka delar av Australien öknar finnas. Om vi läst en allmän framställning av lufttrycks- och vindförhållanden, skulle tvekan i nämnda avseende knappast förekommit. Om sådana viktiga saker som bergens uppkomst, sjöbäckens bildning, istidens geografiska betydelse o. d. hade vi ingen eller mycket bristfällig kunskap, detta så mycket mer som vi aldrig läste någon geologi. Men vi få komma ihåg, att geografien allmänt fått stå tillbaka i både högre och lägre skolor ända till de sista åren, beroende därpå att geografien är en relativt ung vetenskap.

Matematiken eller, som ämnet officiellt hette, *räkning och geometri* hade ett ganska stort timantal. Räkningen avslutades i tredje klass. Geometri förekom i alla fyra klasserna. Läroboksförfattaren L. T. Larsson hade all matematikundervisning om hand. I första klass genomgingo vi Larsson och Lundahls Räknebok för folkskolan, varvid man särskilt lade an på att ge oss en klar uppfattning av de olika räkneoperationernas innebörd, under det lösandet av speciella räkneuppgifter trädde i bakgrunden. Denna elementära kurs, som ingenting annat var än en fördjupad folkskolekurs, hade sin stora betydelse för vår egen senare undervisning och naturligtvis även såsom grundläggande för seminariets kurs i räkning. I samma klass genomgingos vissa elementer i algebran såsom information för dem, som under sommarferierna ville arbeta på ämnet. I andra klass genomgicks en stor del av de ovannämnda författarnas Aritmetisk exempelsamling, varefter vi övergingo till algebra och ekvationer. Här använde vi J. E. Cederbloms Exempel till aritmetiken, algebran och plana trigonometrien. I ekvationsläran kommo vi i denna klass in på ekvationer av andra graden. Här studerades naturligtvis också utdragning av kvadratrötter och därjämte av kubikrötter. Som utförandet av dessa räkningar är mycket tidsödande, fingo vi redan på detta stadium lära att använda logaritmer för numeriska räkningar. Först i tredje klass hade vi hunnit så långt, att vi

kunde använda logaritmer vid lösningen av exponentialekvationer. I denna klass behandlades också aritmetiska och geometriska serier. Vår kunskap om logaritmer blev nog, åtminstone beträffande många av oss, något mekanisk. Provräkningar förekommo så gott som aldrig. Under hela min seminarietid hade vi inte mer än två vardera på högst två timmar.

Geometrien påbörjades i första klassen och lästes alla fyra åren. Kursen i ämnet inleddes med ett mera allmänt studium av linjer samt plana och solida figurer, varvid lämplig åskådningmateriell användes, och varav resultatet blev en rad definitioner. Sedan övergingo vi till J. Franzéns Lärobok i geometri för folkskolan, vars räkneexempel till största delen genomgingos. Härmed hade vi på geometriens område liksom samtidigt på aritmetikens fått våra folkskolekunskaper stadgade och fördjupade. Mot slutet av vårterminen i klass 1 påbörjade vi geometrien enligt Euklides' metod. Någon lärobok användes inte, utan vi nedskrevo för varje gång de satser, som gävos i hemläxa, och åstadkommo på det sättet ett kompendium till geometrikursen. Vi brukade skriva själva satserna men däremot aldrig bevisen, till vilka vi blott ritade figurer. Ett undantag härifrån gjorde proportionsläran, där satserna bevisades algebraiskt och bevisen lätt och kortfattat kunde nedskrivas. Den plana geometrien avslutades i klass 3, varefter vi i klass 4 läste rymdgeometri. Inte heller här hade vi lärobok utan vi läste egna anteckningar. Samma var förhållandet i trigonometri, där vi genomgingo en mindre kurs. Enligt vad jag hört, skulle kursen i geometri och trigonometri ungefär motsvara, vad som den tiden lästes till studentexamen på latinlinjen B.

Till matematiktimmarna gingo vi med mycket olika känslor. Somliga hyste för dem en panisk förskräckelse, andra ansågo dem för de intressantaste av nästan alla lektioner. Det berodde på olika läggning. Anlagen äro ju olika inom alla ämnen, men inom matematiken framträder det särskilt skarpt, därför att fliten i detta ämne mindre än i de flesta andra kan ersätta begåvningen.

Ända från första dagen hade vi värderat den klara och koncisa form, vari det matematiska innehållet kläddes. Allt överflödigt prat var bannlyst, och ibland kunde under upphörandet av

en läxa nästan halva timmen förflyta utan att läraren yttrade ett enda ord. Den ene efter den andre gick fram till svarta tavlan och bevisade sin sats ur geometrien, och så länge allt gick bra, hördes från lärarens sida intet annat än ljudet av hans steg, där han rastlöst vandrade salen runt. En manande nick eller handrörelse, möjligen beledsagad av ett »Ni!», var allt, som lät oss veta, att vi ansågos ha kommit till den punkt, där en ny elev borde taga vid i den förres ställe. Vi lärde oss tycka om denna ordknapphet, och fingo efter hand ett allt starkare intryck av att vi hade framför oss en man med en sällsynt lärareduglighet och en personlighetens kärva originalitet. Också fingo vi under årens lopp många bevis på en välvilja, som aldrig ville synas, och på ett manligt sinne, för vilket varje popularitetsjakt var främmande. Han kom att stå oss mänskligt nära, om det än aldrig kom till yttre närmanden, och ett uttryck härför var bruket att nämna honom med hans förnamn (»Lars Theodor»).

Naturkunnigheten var det mest omfattande ämnet på seminariets schema. Ända in under min tid sköttes det av en enda lärare, nämligen Johan Natanael Agardh, som dock under min vistelse vid seminariet först fick tjänstledighet på grund av sjukdom och kort därefter dog. Som vikarie inträdde Sven Karlstrand, även han numera död. Vid hans tillträde uppdelades ämnet, i det fysik, kemi och astronomi övertogos av läraren i matematik. Som läroböcker använde vi Areschougs *Läran om växterna* i sammandrag, Lyttkens *Läran om djuren*, Göranssons *hälsolära* samt Wijkanders *Läran om naturföreteelserna och världskropparna*. Läroböckerna visade sig i allmänhet vara väl kortfattade, varför olika böcker voro i privat bruk vid sidan av de officiella, t. ex. Boas lärobok i zoologi, Forssell och Skårmans lärobok i botanik. Molls fysik m. fl. I första klass började vi med att läsa valda växter och fortsatte därmed, så länge det fanns blommor på hösten. Till varje botaniktimme skulle två av klassens lärjungar samla så många exemplar av en eller ett par växter, att var och en i klassen fick ett. När blommornas tid var ute, läste vi människokroppen, varvid vi som åskådningmateriell hade dels ett skelett, dels planscher. I samband härmed läste vi *hälsolära*. Därefter övergingo vi till den egentliga zoologien. På våren bör-

jade vi botanisera och besökte då Kungsmarken och Fågelsång. Troligen ha alla, som tillbragt sin skoltid i Lund, någon gång vandrat den ungefär milslånga vägen till Fågelsång. Hur mången första maj har inte redan tidigt på morgonen den ena lilla flocken efter den andra av skolpojkar och seminarister gått utåt vägen förbi Botaniska trädgården och Tuna, dit näktergalen kanske redan då anlänt! I så fall ha de stannat en stund för att lyssna till hur han sjunger in maj, och har han ännu inte kommit, ha de ändå dröjt ett ögonblick för att njuta av utsikten söderut över slätten. Den ligger där i sin fagra vårgrönska med inströdda vita kyrkor och vita gårdar, och längst i söder begränsas synkretsen av höjderna kring Yddinge- och Fjällfotasjöarna, där bokskogarna skifta mellan brunt och grönt. Men vandrarna fortsätta mot öster genom Östra Torns by, där kalvarna redan äro ute efter vinterns instängdhet, och de komma snart till Kungsmarken, som trots sin fuktighet övertväras. Här blomma vit-sippan i tusental, och nere vid bäcken i den djupa dalen stå ängarna gula av kabbelök, och i bäckens utvidgningar synas kanske ett par sothönor med sina vita pannplåtar. Längs vägen mellan små gårdar går färden vidare, och till höger ser man bäcken, som man nyss lämnat, och vars djupa dal i Fågelsång är vandringens mål. Snart syns det lilla kvarnhuset vid dalens början, och inom kort klättrar man upp och ner på den branta dalsidan söder om bäcken, där skiffern är blottad ovanför bäckens underminerande krökar, där *Corydalis trives* i snåren, där *Lathraeas* blekröda blommor lysa i hasselbuskarnas skugga, och där längst borta *Petasites albas* vita blommor kanske ända sedan tiden för den sista snön i mars eller början av april stått och väntat på våren, som nu äntligen på allvar har kommit.

Under somrarna brukade vi botanisera, men eftersom det inte var bestämt, hur många växter, som skulle insamlas, och ingen herbariegranskning förekom, blevo våra växtsamlingar och därmed säkerligen också våra kunskaper i botanik av mycket olika omfång. Under det somliga insamlade 400 à 600 växter, var det t. ex. en i vår klass, som enligt egen utsago pressat blott en enda växt, medan en annan helt enkelt köpt ett herbarium. När vi efter våra första sommarferier kommo tillbaka till seminariet, fortsatte vi med botaniken och läste under höstterminen Sveri-

ges allmänna träd och buskar. I den egentliga läroboken var inte mycket att hämta härvidlag, men de flesta av oss använde Areschougs Skånes flora, som ju är ganska vidlyftig. Så fingo vi göra anteckningar efter adjunkt Agardhs muntliga framställning. Han brukade ha en hel väska böcker med sig till var lektion, och katederbordet blev alldeles fullt, när han slagit upp dem alla. Än läste han upp ett parti ur den ena, än ur den andra boken för att få en tillräckligt fyllig redogörelse för de olika träden och buskarna. Särskilt uppehöll han sig vid deras praktiska nytta, t. ex. barkens användning vid färgning och inom medicinen, vedens användning till möbler och husgeråd, till byggnads- och skeppsvirke. Det är nog inte mången snickare i våra dagar, som kan ge så gott besked som gamle Agardh på allt vad våra träslag duga till. När vi läste om eken, hade han med sig Arvid Månssons Örtabok, ett enligt hans utsago mycket sällsynt arbete. (Det utkom i minst 8 uppl. å 1600-talet.) I Lund skulle inte finnas mer än två exemplar av detsamma, nämligen hans eget och ett på universitetsbiblioteket. Han stod då nere på golvet och läste om ekens 27 (eller 97) dygder, och halva klassen var samlad i en krets tätt inpå honom, så att han inte syntes för dem, som voro längre nere i salen. Själv njöt han ofantligt av den klassiska redogörelsen för trädets många goda egenskaper, men en hel del »dygder» gingo förlorade för oss, därför att föreläsarens stämning allt som oftast kvävdes av hans egen munterhet. — För övrigt älskade han glädje i klassen och kände sig nerstämd, om tystnaden var alltför djup och minen för allvarsam. Det var dock sällan, han behövde känna sig nertryckt på grund av bristande stämning i klassen; under hans sista tid, när krafterna avtogo, var det snarare tvärtom. Men om vi någon gång togo oss större friheter än tillbörligt, var han med sitt blida, ungdomsfriska sinne alltid redo att överse och förlåta.

Redan under höstterminen i andra klass hade vi börjat läsa den systematiska botaniken, varmed vi fortsatte, ända tills vi i tredje klassen avslutade ämnet. Samtidigt läste vi zoologi, och även den avslutades i klass 3. Emellanåt kom det till konflikter mellan ynglingar i klassen och läraren, som ansågs fordra alltför mycket utöver läroboken. Det var här samma olyckliga förhållande

som i flera andra ämnen, att läroboken var för liten och i avsevärd mån måste kompletteras av läraren. Men om en komplettering skall bli effektiv, måste noggranna anteckningar göras av lärjungarna, vilket fordrar mycket arbete. Sålunda blev ämnet mera krävande, än det med en fullständigare lärobok skulle varit.

Fysik lästes i klass 3 och 4. Seminariets förråd av undervisningsmaterieell var litet, och några tillfällen till enskilda laborationer funnos alls inte, varför ämnet inte kunde taga vår självverksamhet i anspråk i önskvärd mån. Läroboken var även här för liten, och läraren lät oss efter diktamen göra en del anteckningar, som dock knappast voro annat än rubriker till de genomgångna kapitlen. Många läste Molls lärobok, som delvis följdes vid förberedandet. Vi fingo också lösa en del matematiskt-fysikaliska uppgifter, ofta i hemmet.

Kursen i fysik var relativt tillfredsställande, vilket däremot inte var fallet med kursen i kemi. Blott några få timmar ägnades åt detta ämne, och det lästes liksom i förbigående. Det var också omöjligt att på den knappa tid, som var tillmätt naturkunnigheten, och varav en oproportionerligt stor del togs i anspråk för botanik och zoologi, så grundligt, som önskvärt varit, behandla både fysik, kemi, astronomi och geologi. Fysik och astronomi fingo nog, vad de kunde göra anspråk på, men kemien fick för litet och geologien ingenting. Såsom en inledning till kemien fingo vi i hemmet läsa Ostwalds I kemiens förgårdar I, som inköpts till seminariet och bundits i många små band, så att flera åt gången kunde läsa boken, fast inte mer än ett exemplar gick i lån. Men trots denna förberedande kurs, som ju genomgåts av var och en för sig utan alla experiment, kunde vi inte på den korta tiden av några timmar i klass 4 tillägna oss någon nämnvärd kunskap i ämnet.

I *pedagogik och metodik* undervisade seminariets rektor, Peter Wingren, Som lärobok användes »Bidrag till pedagogik och metodik för folkskolelärare av L. Chr. Anjou, C. W. Kastman, K. A. Kastman. Häft. III & VI i ett band. Pedagogik: Om uppfostran och uppfostringsanstalter.» Boken upptar 130 sidor och innehåller psykologi, undervisnings- och uppfostringslära samt en framställning av folkskolans historia. Det var den enda lärobok vi hade

i ämnet, men den kompletterades genom anteckningar, som vi själva gjorde, eller som vi köpte av äldre kamrater, och som ansågos ännu viktigare än läroboken. Pedagogik var det enda ämne, där anteckningar lästes i större utsträckning på samma sätt som för i katekes. Om vi själva skulle skrivit de rätt tjocka luntorna, hade vi haft ett styvt arbete, men alla eller så gott som alla köpte dem färdiga, och vi inskränkte oss till att här och där göra tillägg och rättelser. Vi började med pedagogiken i andra klass och hade där, om jag minns rätt, två timmar i veckan. Här genomgicks psykologien och i samband därmed något logik. I tredje klass läste vi den allmänna undervisningsläran, och i fjärde klass, där timantalet var betydande, sysslade vi huvudsakligen med pedagogikens historia.

När vi i andra klass började lära psykologi, tyckte vi, att det var ett högst underligt ämne. I läroboken mötte oss en framställning, som föreföll någorlunda begriplig, men i våra gamla anteckningar utvecklades ämnet genom ideliga indelningar med romerska och arabiska siffror, stora och små bokstäver för att beteckna huvudavdelningar, underavdelningar etc. Som vi tyckte oss finna, att den muntliga framställningen närmast överensstämde med anteckningarna, läste vi dessa mycket flitigt, under det att läroboken blev ett bihang, som föga lästes. Såsom exempel på hur ett parti i läroboken tedde sig i anteckningarnas framställning vill jag anföra följande. I läroboken heter det om den ombildande inbillningskraften eller fantasien i vidsträckt bemärkelse: »Den ombildande inbillningskraften verkar dels ofrivilligt och mera regellöst, dels avsiktligt och förståndsensligt. I förra fallet kallas hon fantastisk, i det senare fantasi i egen bemärkelse.» (Här följer en anmärkning, som jag förbigår.) »Den fantastiska inbillningskraften, vilkens alster vanligen kallas inbillningar, illusioner, framstår än under sunt och normalt tillstånd, t. ex. i drömmar, aningar m. m., än i förening med sjukligt tillstånd, såsom t. ex. i feber yrsel, i magnetiskt klarseende, i synvillor (inbillningsfoster, hjärnspöken m. m.), antingen tillfälligtvis påkommande eller fortfarande och ihållande, i vilket senare fall sinnessjukdom eller galenskap är för handen.» I de anteckningar, jag köpte, lyder motsvarande parti: »Den ombildande inbillningskraften indelas efter 2 grunder:

I. Efter innehållet.

1. Sinnlig inbillningskraft, genom vilken man återkallar sina sinnliga förnimmelser i förändrad form. Yttring: Sinnlig ombildad bildlig föreställning.

2. Förnuftig inbillningskraft, varigenom man återkallar sina förnuftiga förnimmelser i förändrad form. Yttring: Förnuftig ombildad bildlig föreställning.

II. Med avseende på dess förhållande till förståndet.

1. Den, som är oberoende av förståndet, Fantastisk. Den, som ej står under förståndets ledning indelas med avseende på viljan i:

a) Oavsiktlig fantastisk inbillningskraft eller ofrivillig, som ej är beroende av viljan. Denna uppenbarar sig:

A. Under friskt tillstånd:

1. under vaket tillstånd i aningar och allt slags vidskepelse,
2. under sovande tillstånd i drömmar.

B. Under sjukt tillstånd:

1. I yrsel och synvillor för kortare tid, Hallucinationer.
2. I sinnessjukdomar, vamsinne eller galenskap för längre tid.

b) Avsiktlig = frivillig fantastisk inbillningskraft. Den som verkar beroende av viljan. Yttring: att t. ex. bygga luftslott och göra utsvävningar. Detta är fördömligt, syndigt och otäckt och förstör i hög grad minnet. Otuktslusten är i synnerhet föremål för denna inbillningskraft.

2. Den som är beroende av förståndet eller fantasi i egen bemärkelse.»

Om denna långt drivna indelning verkligen bidrog till klarhet, är tvivelaktigt.

Dock är det inte överallt, som anteckningarna genomföra indelningen så i detalj som i det ovan anförda partiet. Vidare är det alltid beträffande anteckningar en öppen fråga, om de riktigt återge lärarens framställning. I alla fall läste vi våra gamla luntor, korrigerade dem så gott vi kunde, »förstodo endels och profeterade endels» under hela första terminen och lite till men började sedan så småningom komma till större klarhet, åtminstone enligt vad vi själva tyckte.

Vid undervisningen i psykologi såväl som i andra grenar av sitt ämne använde rektorn i så stor utsträckning som möjligt vad

han kallade »barnmorskemetoden», d. v. s. den majevtiska metoden. Så vitt jag kan erinra mig, lämnade han inte vid något tillfälle en längre sammanhängande redogörelse utan nöjde sig med kortfattade upplysningar, och för övrigt vädjade han till vår egen eftertanke och erfarenhet. Hans förmåga att vrida och vända på en sak och se den från olika synpunkter var stor, och genom långvarig övning hade han förvärvat en ovanlig skicklighet i konsten att fråga. Den dominerande roll, som frågan spelade i hans undervisning, har bidragit till att vi, som haft honom till lärare, fått en så utomordentligt hög, kanske alltför hög tanke om frågandets betydelse vid undervisningen. Svårigheten att tillägna sig frågetekniken har i sin mån medverkat härtill, ty det som är svårt, synes viktigt. Rektorn älskade att krydda sin undervisning med drastiska uttryck, med ordspråk och bibelspråk, bilder och liknelser samt uppmanade oss att göra detsamma. Svaren skulle vara korta och bestämda. Sökte man slå omkring sig med tomma fraser, fick man förmaningen »Konstra nu inte!» Att konstra var enligt hans terminologi att söka »svänga sig» och kringgå frågans kärnpunkt. Man har nog ibland beskyllt honom för att inte gilla andra svar än dem, som ursprungligen formulerats av honom själv, men en sådan beskyllning är orättvis. Han hade visserligen under sin långa lärarverksamhet förälskat sig i en del uttryck och vändningar, definitioner och exempel, som han gärna ville höra, men det hör nu en gång till de allmänt mänskliga svagheter, som särskilt framträda hos lärare. När han t. ex. bad oss säga exempel på en sats med två infinitiver som subjekt, var han aldrig riktigt nöjd, förrän vi dragit fram det bekanta bibelspråket: »Vara gudelig och låta sig nöja är vinning nog.» Men om man bortser från vissa för honom särskilt kära formuleringar, lät han sig nöja med de svar, som vi själva utformat, såsom ju rimligt var. En gång protesterade han i mycket upprörd ton mot beskyllningen, att han »alltid skulle vilja ha sina egna spyor igen», som han på sitt kraftiga språk uttryckte sig. När vi svarade felaktigt på hans frågor, menade han alltid, att vi gissade; däremot hörde jag honom aldrig uttala den förmodan, att ett rätt svar berodde på gissning. »Seminaristen gissar alltid fel», och »Gissa, som seminaristen gissar!» voro uttryck, som vi allt som oftast fingo höra. En gång för-

säkrade han, att han kunde få seminarister att anteckna sådant, som var »kun Snavs», om han blott framställde det med tillräckligt eftertryck. Yttrandet innehåller en god portion sanning, vilket jag genom en blick i mina gamla anteckningar lätt kan övertyga mig om, men det kan ju hända, att när det fälldes, det var lika mycket en stilla hyllning åt den egna auktoriteten som en värdesättning av vår intelligens. Han kunde nog tala om de enfaldiga seminaristerna, men det skedde alltid på ett så faderligt sätt, att vi kände oss övertygade om att stå väl till boks. Häri styrktes vi ytterligare genom det goda humör, som alltid utmärkte rektorn under lektionerna. Han skämtade friskt, och hans munterhet smittade oss alla trots de många olikartade indelningar i psykologi och didaktik, som tryckte våra sinnen.

När rektorn kom in i salen till sina lektioner, skedde det med vederbörlig grandezza. Med hatten i hand och överrocken på steg han under värdiga bugningar fram mot katedern, i vars närhet ordningsmannen väntade. Denne mottog huvudbonaden, hjälpte rektorn av med överrocken och placerade dessa plagg jämte galoscherna på deras hävdvunna platser, varefter han hjälpte rektorn på med en lättare överrock, som han hämtat under rasten. Allt skedde under den mest vördnadsfulla hållning å ordningsmannens sida och de artigaste uttryck för tacksamhet å rektorns. Sedan började lektionen, under vilken rektorn aldrig satt i katedern utan promenerade omkring i salen, långsamt och gravitetiskt, med halt och rast här och där, allt efter som frågan flyttade sig. I låtsad distraktion kunde han ibland dunka en seminarist på axeln med knytnäven under en god stund, ända tills föremålet för välviljan gjorde min av att dra sig undan, då ett »Förlåt!» och en hövlig bugning ville inge oss föreställningen, att rektorn vänt tillbaka till den yttre världen från en färd i pedagogikens rymder. Under alla förhållanden upprätthöll han en mönstergill disciplin, och det skulle inte kunnat falla oss in att ett ögonblick glömma den vördnad, som vi voro honom skyldiga.

Rektorn skulle ju övervaka undervisningen i sin helhet och inspektera lärarna. När vi voro i första klass, brukade han komma och höra på katekesundervisningen varannan eller vartredje lördag och då alltid stanna hela timmen. Läraren, som vi hade i

kristendoms-kunskap, var jämförelsevis ung och hade just då tillträtt sin tjänst vid seminariet och hyste, enligt vår mening åtminstone, mycket stor respekt för rektorn. Denne hade själv under en längre tid skött undervisningen i kristendom och då gjort sig bekant för sin långt drivna skolastiska metod vid katekesens behandling, och det är inte att undra över om en nykomling kände sig lite ängslig att inte kunna fylla chefens krav. Att hålla lektionens trådar klara och hålla reda på katekesstyckena med alla deras bibelspråk var kanske inte så lätt, helst när han hade en så kritisk åhörare. För att ha lite hjälp brukade han då ha katekesen uppslagen och placerad så, att rektorn från sin plats inte kunde se den. Ifrågavarande lärare hade förvana att lägga sin hatt på katedern, och det var då helt naturligt, att den kom att ligga framför katekesen åt rektorns håll. Kanske arrangemanget var oavsiktligt, men vi hade i alla fall mycket roligt åt det. Samme lärare vaktade en gång vid uppsatsskrivning och satt då och åt en smörgås, när rektorn helt oförmodat kom in för att avlösa honom. Smörgåsen gömdes ögonblickligen under hatten, och vederbörande var mycket angelägen att få fortsätta vakttjänsten till den stadgade avlösningstiden, men rektorn var ju välvillig och övertog vakten genast, och smörgåsen måste fram ur sitt gömsle, beledsagad av ursäktande förklaringar. Sådana smådrag vittnade om att det var flera än vi, som stodo under rektorns patriarkaliska myndighet. En gång skulle en uppsats förberedas i rektorns närvaro. Dispositionen gavs då i följande ordalag: »Nu skriver ni inledning och avhandling och avslutning», varvid de tre »rubrikerna» inskräptes med vardera ett kraftigt knytnävsslag i katedern. — Men det var inte alla, som blevo nervösa i rektorns närvaro. En gång hörde han på »läsövning» i första eller andra klass. Substantivet »piska» förekom, och läraren frågade, om ordet hade någon annan form. Jo, »pisk». Med en kastning på huvudet och ett jovialiskt leende yttrade då rektorn: »Men det heter väl ändå piska?» Men där stötte han på patrull. Författaren till Hjälpreda till Folkskolans läsebok upprördes i sitt innersta, och under det han kastade en vredgad blick över glasögonen bort mot rektorns plats, avklippte han all vidare kritik med ett argt: »För allt i världen, det heter pisk också.» — Även vid andra tillfällen visade rek-

torn sig inte tillräckligt mån om medlärarnas anseende. Under en skrivning hade en gång fusk förekommit. Det anmäldes för rektorn, som inkallade de skyldiga till förhör. Sedan de erkänt, frågade han: »Men ni hade väl inte gjort så, om det inte varit just den läraren, som vaktat?» Det hade de naturligtvis inte. Men att en viss lärares närvaro framhölls som förklaring till förekomsten av fusk, måste minska vederbörandes auktoritet. —

I andra klass brukade rektorn komma och höra på historia och i tredje klass naturkunnighet. I fjärde klass inspekterade han nästan aldrig, antagligen därför att han själv hade oss så mycket. — Med rätt eller orätt menade vi, att han på grund av sin ålder, sitt anseende och sin kraftfulla natur, som inte gärna tålde motsägelser, i stor utsträckning kunde genomdriva sin vilja gent emot övriga medlemmar i kollegiet, och att han inom detta förde ett sådant faderligt regemente som inom seminariet för övrigt.

När vi se tillbaka på seminariet och livet där, är det visserligen minnen av många olika slag, som tränga sig fram, minnen av lärare och kamrater, av arbete och vila, av vardag och högtid, men alltsamman behärskas av en enda gestalt: den gamle rektorn. Redan innan vi kommo till Lund, hade vi hört talas om honom, och han hade framställts som en tyrann i mångt och mycket. När vi kommo till seminariet och sågo honom med de grå, hängande mustascherna, de väldiga ögonbrynen, som räckte halvvägs mot hårfästet, den skarpa blicken och den bistra minen, tyckte vi kanske, att utseendet inte jävade det omdöme, vi hört, men när vi allt som oftast sågo uttryckets bisterhet mildras genom en tjuvpojksaktig glimt i ögat och ett halvt välvilligt, halvt ironiskt leende, ändrades snart vår uppfattning. Tyrannen, som vi hört omtalas, syntes inte till. I stället mötte vi en sträng husbonde, som med orubblig fasthet upprätthöll sin myndighet, men som i känslan av sin grundfästa auktoritet kunde tillåta sig och oss friheter, som varit honom främmande i yngre år. Det låg ett drag av faderlighet över hela hans verksamhet. Om vi begått en förseelse, straffade han helst med en grundlig uppsträckning. Vid sådana tillfällen kunde ännu hela våldsamheten i hans natur komma till utbrott, men i vanliga fall visste han att behärska sig, och upproret i hans inre gav sig till känna blott

genom röstens och läpparnas darrning. Han kunde straffa hänsynslöst, men när straffet var utdelat och hade verkat, var förseelsen glömd. Han var sträng utan småsinthet, och därför var strängheten så lätt att fördraga. Ofta tyckte vi oss se spjuvern titta fram bakom den allvarlige rektorn, och medan denne bannade och hotade, log den förre vid minnet av egna pojkestreck. När vi på något sätt väckt hans misshag, tilltalade han oss med »Lille far», under det att »Lille vän» vittnade om hans välvilja. Det fanns ingenting, som så lätt framkallade det förra tilltalsordet som försök att slippa erkänna en dumhet eller försök att ursäkta densamma. Själva ordet »ursäkta» var honom förhatligt; »förlåta» skulle det heta. Ett begånget fel kunde av honom aldrig ursäktas, endast förlåtas, vilket sammanhänge med hans religiositet och med hans ärliga, manliga sinne. Ärlighet i ordets vidsträcktaste betydelse krävde han av oss, och om han, när vi lämnade seminariet, kunde tacka oss för »redbarhet», var det säkert det bästa, han kunde säga. Inte genom sin undervisning eller sitt sätt att leda vår praktiska utbildning, inte heller genom den ekonomiska hjälp, som han lämnade så många, utan genom sina rent personliga egenskaper har han kommit att stå i centrum av våra minnen från seminarietiden. Hans hänsynlösa stränghet och hans faderliga blidhet, hans bistra allvar och hans skämtsamma glättighet, hans omutliga krav på ärlighet och sanning och hans mänskliga förståelse för den, som felat, allt detta visade oss olika sidor av hans kraftnatur och gjorde honom på samma gång vördad och älskad.

Övningsämnen vid seminariet voro välskrivning, teckning, musik, sång, gymnastik och vapenövning, trädgårdsskötsel och trädplantering samt slöjd. *Välskrivning* övades i första och andra klass och var i den senare förbunden med avfattande av praktiska skrivelser, såsom reverser o. d. — *Teckning* hade vi i alla klasser. I första började vi med att i punkterade böcker rita raka streck, precis som vi gjorde i folkskolan, då jag var liten. Första övningen hette »ett streck nedåt», andra »ett streck nedåt över två», nummer tre var visst »ett streck åt höger» o. s. v. Efter de inledande övningarna övergingo vi till att rita »räckor», bestående av meandermönster o. d. Varje nytt mönster ritades före

på svarta tavlan av någon elev i klassen, och vi hade bara att rita efter. Undervisningen fortskred till allt svårare saker och till böcker med allt färre punkter, och slutligen övergingo vi till att rita klotsar, gipser och även föremål, som inte framställts för att direkt tjäna teckningsundervisningen. Ritningen av klotsar tog lång tid i anspråk och vållade oss mycket besvär. Undervisningen var knapp men kritiken bister. Ritmästaren A. H. Lindqvist (läraren i teckning var samtidigt ritmästare vid universitetet) var konstnär och såg med en viss likgiltighet ner på undervisningen och hade säkert för länge sedan uppgivit hoppet att ingjuta något av sin konstnärsanda i seminariets alumner. När han skulle gå igenom något nytt, skedde det med en fruktansvärd fart, under livliga gester och vassa ögonkast neråt klassen, och innan vi visste ordet av, hördes den avslutande frågan: »Förstår ni det?» Och naturligtvis förstodo vi alltid, ända tills vi skulle göra saken själva, då ritmästaren och vi gemensamt kunde konstatera, att vi inte förstätt. En ny preparation följde enligt vanlig metod, och så fingo vi slutbeskedet: »Nu har jag sagt det en gång och två gånger, nu säger jag det aldrig mer.» De två sista orden framhöllos med särskilt eftertryck, för att vi skulle veta, vad vi hade att rätta oss efter. När vi sedan kommo med våra ritningar, och de, såsom ofta hände, voro felaktiga, antyddes rättelserna med några snabba streck och impulsiva uttryck, som man hade att tolka så gott sig göra lät. Men friskt humör utmärkte lektionerna å både hans och vår sida, och även om resultatet av undervisningen blev klent, var det en så mycket större fond av glada minnen, som teckningstimmarna gävo oss. Sådana moderniteter som skuggning och färgläggning sysslade de flesta av oss inte med. Blott en och annan, som visade sig ha större anlag, kom så långt. Men sitt ämne satte läraren högt, och den kurs, han lät oss genomgå, ansåg han mycket betydelsefull. Att i fjärde klass, när slutbetyget skulle sättas, kunna förevisa alla sina teckningar från det första »räta strecket nedåt» till den sista klotsen var ett sådant bevis på intresse för ämnet och på en riktig värdesättning av kursens betydelse för det kommande levnadskallet, att det med nödvändighet måste belönas med ett vackert betyg. Men den, som gick ut med noll i teckning, hade dystra framtidsutsikter. En seminarist, som vid

undervisningen i teckning i folkskolan hade ådagalagt mindre skicklighet och omsorg, fick av ritmästaren antydning om sitt blivande öde i följande ord: »Jag vet många skollärare, som fått noll i flit och noll i uppförande och noll i teckning, och de ha haft så svårt att få platser.» — Ritmästaren var en av de mest populära gestaltarna på gamla »semis», och otaliga historier voro i omlopp om honom. De ha berett och bereda oss alltjämt stort nöje, vare sig de nu äro sanna eller inte. Om det senare i somliga fall skulle vara händelsen, bevisas därav endast, att han hörde till de originella personligheter, kring vilka sägenbildningen börjar redan i livstiden.

I *musik och sång* gjorde sig skillnaden i begåvning mer märkbar än i något annat ämne. Visserligen skulle enligt författningarna musikalisk begåvning i allmänhet utgöra villkor för intagning, men det fanns dock ganska många, som voro alldeles omöjliga i sång, ehuru de i musik arbetade, så att de fingo »Godkänd». Å andra sidan funnos åtskilliga, som voro nästan färdiga med organistexamen, när de kommo till seminariet. Men alla måste vara med om undervisningen, på vilken ståndpunkt de än befunno sig, fast det är tydligt, att det var omöjligt för läraren (N. P. Norlind) att avpassa den efter mer än ett litet fåtal. I första klass övade vi gehörsång efter piano, och i följande klasser sjöngo vi efter noter. Norléns sångbok och Hæffners koralbok användes. En gång i veckan var det körsång, i vilken blott de, som hade minst betyget »Godkänd», och som genomgått första klass, deltog. De, som på grund av bristande anlag voro befriade från körsången, skulle, så länge de voro i andra klass, vår och höst arbeta i trädgården under sångtimmen. De kallades för trädgårdssångare. — I musikens teori lästes en ganska liten kurs, men denna genomgicks synnerligen grundligt. Något egentligt hemarbete fordrades inte, utan var sak behandlades i skolan så ofta, att vi slutligen lärde den. Läraren gick ut från den pessimistiska grundsatsen, att man fick vara glad, om lärjungarna kunde en sak, när den genomgåts ett halvt tjog gånger. — Den personliga handledning i musik, som är behöfvig på nybörjarstadiet, var anförtrodd åt elever i tredje och fjärde klass. Varje försteklassist, som så önskade, fick

av rektorn sig anvisade två »spellärare», som hade att vardera en timme i veckan handleda sin elev. I de flesta fall voro de dock så anspråkslösa, att de ansågo sin undervisning värdelös och uteblevo från speltimmarna. Bestämda läxor i musik hade vi inte, utan var och en spelade så mycket han kunde hinna med i pianoskolan eller koralboken. När koraler spelades, fingo vi själva bestämma, inte bara huru många utan även vilka vi skulle inöva. I allmänhet spelade vi upp psalmerna på pedalgeln i bönsalen, varvid de mera försigkomna även trakterade pedalen. När vi spelat upp en koral, skulle vi alltid säga, i vilken tonart den gick. Svaret kom för musikdirektören att stå som ett uttryck för hur pass vi tillägnat oss undervisningen i musikens teori. När han en gång på den obligatoriska frågan efter tonarten fick till svar: »Där är kors för b, den går i as-dur», hade han skäl att anställa betraktelser över den mänskliga intelligensens kombinationsförmåga och dess möjligheter inom den futuristiska musiken.

Att seminariets undervisning i sång och musik var fruktbringande och intresseväckande, bevisas bl. a. av att ett stort antal elever efter avgången tagit organistexamen. Åtskilliga, som inte hunnit så långt, ha ändå kommit att sköta klockaretjänster. Jag vet t. o. m. en, som under hela sin seminarietid fått sin sångförmåga bedömd med vitsordet 0,75 eller andra liknande betyg, och som i avgångsexamen, där sådana fina gradationer inte förekommo, fått betyget Försvarlig (=0), men som ändå fick en skolläraretjänst, med vilken klockaresyssla var förenad. När han satt i kyrkan och ledde församlingssången med orgelns tillhjälp, gick det nog bra, men när han skulle sjunga ute på kyrkogården, var det honom omöjligt att hålla melodien. Han kunde höra, att det var gålet, men inte rätta det och irriterades mycket därav under den första tiden, men så småningom vande han sig därvid och församlingen också. Betyget Försvarlig, som utdelades oftare i sång än i något annat ämne, lär enligt vad jag hört, åtminstone i något fall varit vilseledande. Till en plats på något ställe i Småland ville man nödvändigt ha en sångkunnig lärare. Bland de sökande befann sig en, som hade det ovannämnda vitsordet i sång men vackra betyg för övrigt. Skolrådet resonerade då

som så, att eftersom sångförmågan kunde försvaras, var den säkert rätt god, varför ynglingen fick tjänsten.

Gymnastiken var väl tillgodosedd. I alla klasser hade vi en timmes gymnastik dagligen, dock med någon inskränkning i de högre klasserna, där vissa timmar gingo bort på grund av de praktiska övningarna. Första klass var alltid ensam på gymnastiksalen, under det de tre högre klasserna hade sina övningar gemensamt. I första klassen kommenderade elever ur tredje klass en eller två timmar i veckan, jag minns inte säkert vilket. Det skedde naturligtvis under gymnastiklärarens överinseende och utgjorde ett led i den praktiska lärareutbildningen. Klassen var då delad i lika många avdelningar, som det fanns instruktörer, sex à åtta vill jag minnas, och det var nog meningen, att även »rekrytutbildningen» skulle befrämjas genom den individuella handledning, som försteklassarna sålunda fingo. När vi kommo i andra klass, fingo vi som nämnt gymnastisera tillsammans med tredje och fjärde. Dessa tre klasser voro delade i sex troppar, av vilka den första alltid omfattade sådana, som voro framstående i häv- rörelser, och den andra sådana, som voro goda hoppare; den första hade således sin styrka i armarna och den andra i benen. De följande tre voro av obestämd läggning, under det den sjätte var utpräglad dålig. I vissa varv av dagövningen voro vi naturligtvis alla tillsammans, i andra däremot skilda. — Ibland hade vi gymnastiken ute och då vanligen på den nästan aldrig trafikerade Finngatan. I början av min seminarietid använde vi ofta ett par tomter nordost om Fysiska institutionen till fotboll och långboll, men när de sedan blevo bebyggda, hade vi ingen lekplan. Emellanåt hade vi i stället för gymnastik en marsch utåt landet, till monumentet [över slaget vid Lund], förbi Tuna o. s. v.

För de flesta av oss utgjorde gymnastiktimmarna omtyckta avbrott i dagens arbete. Lärare var den bekante ivraren för den svenska gymnastiken överste Carl Henrik Norlander, vid början av min seminarietid major. Hela hans verksamhet präglades av det varmaste intresse för det svenska folkets fostran till fysisk hälsa och kraft. Som ett av de förnämsta medlen härför såg han den lingska gymnastiken, och han sökte i de vidaste kretsar utbreda kännedom om denna genom artiklar i tidskrifter och

tidningar, genom föredrag och demonstrationer på folkskolläraremöten, genom att i sin egenskap av inspektör för gymnastikundervisningen vid folkskolorna i Lunds stift under sina inspektionsresor sammankalla lärare och lärarinnor och andra intresserade till föredrag och gymnastikuppvisningar o. s. v. Som det så lätt händer den, som ägnar allt sitt arbete åt förverkligandet av en älsklingsstanke, kunde han ibland synas ensidig och gående till ytterlighet, när han framhöll gymnastikens betydelse. Men när man klandrade honom i detta avseende, berodde det oftast därpå, att man bortsåg från det sammanhang, vari han plögade inställa gymnastiken. Denna var för honom ett hälsomedel bland många andra, och han brukade sammanställa den med frisk luft, sunda bostäder, sund föda, renlighet, måttlighet etc., ehuru han såsom målsman för gymnastiken särskilt betonade dennas vikt. Svensk gymnastik åt alla svenskar var det mål, mot vilket han strävade, och på vars förverkligande han ville att även vi i vår mån skulle arbeta. Nästan alla rycktes vi med av hans ungdomliga hänförelse, och i tysthet föresatte vi oss att arbeta i hans anda. Hans entusiasm för gymnastiken var på det närmaste förbunden med hans fosterlandskärlek. Det svenska folket var föremål för hans varmaste beundran, men han saknade likväl inte blick för dess svagheter. När han vid marknaderna i Lund, särskilt tjänstefolkets speciella marknad i september, såg de många pojkar från landet ragla onyktra på gatorna och såg osnyggheten och bristen på allmän hyfsning, kunde han för ett ögonblick gripas av pessimism, men snart fick denna vika för den tanken, att alla dessa ändå i grund och botten voro nyktra och hyggliga, och att det blott var, när de utsattes för stadens frestelser, som deras bättre jag för ett ögonblick doldes. Varm vän av folkbildningen deltog han i den populära föreläsningsverksamheten. Med en viss bitterhet men med en glimt av humor i ögat berättade han en gång, att han före en av sina föreläsningar i något litet samhälle på den skånska landsbygden kommit att åhöra ett samtal mellan två ynglingar, under vilket den ene yttrade: »Ska vi gå in och höra på föreläsningen, eller ska vi gå och ta os en halv öl? Det kostar lika mycket.» Översten förmodade, att det blev ölet, som avgick med segern. Själva frågan var enligt hans mening symptomatisk för det intresse, varmed

de populära föreläsningarna omfattades inom vida kretsar. Men trots allt var det för honom en orubblig sats, att det svenska folket var det bästa på hela jorden. Hur gladde han sig inte, när den lingska gymnastiken vann terräng i främmande länder och det svenska namnet sålunda blev hedrat!

Ofta hade seminariet besök av främlingar, som här i Sverige studerade vårt gymnastiksystem, och de mottogos med den mest förekommande hjärtlighet. Då skulle de inte bara se oss gymnastisera utan även höra oss sjunga. Han älskade sång. Den var för honom ett uttryck för den själens hälsa, till vilken de gymnastiska övningarna ville bidra. Därför fingo vi sjunga under våra utmarscher, ofta under vardagarnas gymnastikövningar och alltid vid uppvisningen i samband med examen. Under sång marscherade vi då in i salen, och känslan av fysisk kraft i förening med den sinnets lyftning, som sången alltid ger, skapade en feststämning, som hör till våra bästa minnen.

När vi erinra oss den glädje, som gymnastiktimmarna skänkt, går vår tacksamhet främst till översten. Men mer än glädjen, han berett oss, skatta vi de impulser till plikttroget arbete i fosterlandets tjänst, som han gett. Han tänkte högt om det svenska folket, säkerligen högre än de flesta. Kanske var hans uppfattning grundad på den erfarenhet, han under ett långt liv vunnit såsom officer och såsom gymnastiklärare vid universitet, läroverk och seminarium; kanske var den en frukt av hans varma fosterlandskärlek, ty »kärleken tror allting och hoppas allting».

I nära samband med gymnastiken stodo *vapenövningarna*, som nu, åtminstone tills vidare, höra till det förgångna. Vi hade sådana varje höst, vanligen 60 timmar vill jag minnas. Första årets övningar voro förlagda till seminariets gård och bedrevos föga militäriskt, troligen på grund av brist på befäl. De följande åren hade vi militärövningarna på katedralskolans gård och fingo använda denna skolas gevär, karbiner och annan materiell. Befälet var gemensamt för oss och för katedralskolans lärjungar. Det utgjordes vanligen utom chefen av en löjtnant, en underofficer och tre korpraler. Under en tredjedel av tiden hade vi övningarna på morgonen, under en annan tredjedel på middagen och under resten på eftermiddagen, tre timmar varje dag; dock var anordningen något olika under olika år. Då vi började på

morgonen, inleddes dagens arbete med militäriskt korum. Varje klass utgjorde en avdelning under sin korpral eller underofficer. Övningarna bestodo i exercis på skolgården, gevärsinstruktion och gevärsrengöring i gymnastikhuset eller i den stora salen i andra våningen av det hus, där Karl XII på sin tid bodde, kammarskjutning bakom gymnastikhuset, skarpskjutning på skjutbanan nordost om Sliparebacken och fältmarscher med övningar å fältet i trakten av Lund, vanligen söder och sydväst om staden. I fjärde klass hade vi en fältskjutning ute vid Bjärred.

När övningarna började, fick var och en ett läderbälte med tillhörande patronväska, som han sedan skulle använda under hela övningstiden och själv förvara. Det var vår enda uniformsperedel men gjorde ändå i vårt tycke ett visst krigiskt intryck. Vid de tider på dagen, då exercisen skulle börja, såg man lite varstans i staden flockar av ynglingar med sina krigiska attribut i handen eller om midjan vandra mot katedralskolan. Det var ett karakteristiskt drag i gatubilden under den sista veckan i augusti och de två första i september. Och när vi sedan avdelningsvis under militäriskt befäl och med gevär på axeln marscherade åt olika håll, kände vi oss nästan som stadens herrar. Det låg en viss poesi över dessa korta, föga ansträngande fältmarscher under de klara, vackra höstdagarna, då proviant i form av frukt kunde medföras i fickorna eller köpas i gårdarna vid vägen. Visserligen stördes ibland idyllen av kontroverser mellan korpralen och de menige, varvid motsatsen kunde resultera i straffexercis för en del av klassen, under det de övriga fingo njuta en behaglig vila i gräset på en landsvägskant. Men efteråt inordna sig även sådana händelser i raden av angenäma hågkomster. För övrigt var korpralernas ställning svår, därför att deras personliga auktoritet var för liten och de inte hade till sitt förfogande den militära disciplinens maktmedel. Dock tror jag, att de flesta förstodo att lämpa sig efter de ovana förhållandena och lösa sin uppgift på ett förträffligt sätt. När slitningar förekommo, var det naturligtvis långt ifrån alltid befälets skuld. — Övningarna inspekterades mot slutet av de tre veckorna av någon regementsofficer, och när sedan den sista dagen kom och gevären vederbörligen insmorts för vintern och befälet av olika grader avtackats med reglementsena hurrarop, voro mili-

tärövningarna blott ett angenämt minne från övergångstiden mellan sommarens vila och vinterns arbete.

Trädgårdsskötsel och trädplantering övades i klasserna 1—3. Höst och vår hade vi arbeten av olika slag ute i trädgården och under vintern »trädgårdslära» inne på klassrummet. I första klass voro vi på hösten sysselsatta med att ta upp potatis, morötter, bruna bönor o. d. Bönskidorna fingo vi sedan spräcka i ekonomihuset. Andra arbeten voro rengöring av trädgårdsgångarna, räfsning av löv samt grävning. Under arbetet i trädgården voro vi i allmänhet klädda i träskor eller trätofflor, varav det fanns ett rikt förråd i ett skåp i ekonomihuset, och som förmodligen inköpts av äldre generationer och sedan lämnats kvar. Arbetena leddes naturligtvis av trädgårdsmästaren, som var synnerligen skicklig i sitt yrke, men trädgårdsdrängen, »adjunkt» Anders, som han ofta kallades, spelade också en viktig roll. Såsom en fördräng gick han i spetsen för den långa raden av grävare, och sådana enkla arbeten som potatisplockning kunde han mycket väl ha uppsikt över. Om någon seminarist visade sig mindre händig, fick han snubbor av Anders, ehuru i mild form såsom följande förebrående fråga: »Nej men har han aldri pillad pantofflor för?» Anders plockade ner den mesta frukten, och blott någon enstaka gång blevo vi släppta upp i fruktträden. Kanske ansågs risken för stor — för oss eller frukten. Efter mårtenslovet voro vi fria från arbetet ute och sysslade blott rent teoretiskt med trädgårdsskötsel. Sålunda genomgingo vi under vintern anordningen av köksväxtavdelningen i en skolträdgård och uppgjorde en karta däröver. Sängar och gångar uppritades noggrant, och i en bifogad förklaring angavs, vilka växter, som skulle finnas på varje särskild säng. Raderna på de olika sängarna betecknades genom linjer o. s. v. När våren kom och de olika slagen av grönsaker såddes och sattes, fingo vi praktiskt tillämpa våra kunskaper.

I andra klass sysslade vi särskilt med trädskolan och uppgjorde under vinterns lopp en karta över denna, såsom den borde anordnas vid en folkskola. Denna karta kostade oss betydligt mindre arbete än den förut nämnda. Dessutom genomgingo vi under vintern ympning och okulering, och på våren ympade var och en ett par fruktträd.

Under vintern i tredje klass beskuro vi fruktträd mycket ivrigt — på svarta tavlan nämligen. Där ritades upp unga fruktträd, vilkas utveckling vi fingo följa, och som nitiskt och skickligt beskuros. Det gällde att ha ögonen med sig och noga ge akt på knopparnas ställning, så att »den beskärda delen», som någon i misshugg uttryckte sig, fick den lämpliga längden och hade sin översta knopp placerad vid den rätta sidan. På våren övade vi oss praktiskt i beskärningens konst och fingo då erfara, att det inte var fullt så enkelt att med saxen tukta naturens verk som att med kritan i hand forma till de träd, som vi själva låtit växa fram. — Men det viktigaste arbete, som vi hade under vintern, var att rita en karta över en fullständig skolträdgård. Utkastet uppgjordes under lärotimmarna, men kartan renritades hemma. Såsom förberedande övningar ritade vi ett par timmar träd och buskar efter planscher, som trädgårdsmästare Persson lät cirkulera i klassen. Han lade nämligen synnerlig vikt vid att kartorna blevo vackra, och fördenskull skulle de skönt beprydas med gröna träd och buskar. En trädgårdsmästare tillbringar största delen av sin tid bland rosor och blader, och han känner bättre än en utomstående trädgårdsskötselns ställning vis å vis de sköna konsterna. Det var alltså högt ställda fordringar, vi skulle söka tillfredsställa, när vi grepo oss an med kartan. Sedan vi bestämt oss för tomtens form, för landsvägens sträckning och för skolhusets och tillhörande ekonomibyggnads placering, gällde det att lägga dammen på det ur estetisk synpunkt mest lämpliga stället och låta bäcken med sköna vindlingar beskriva en tilltalande linje. Ty att en bäck och en damm borde finnas, det var klart för så gott som var och en. Vilket tillfälle erbjödo de oss inte att måla kartan med den vackraste blåa färg, som tillsammans med den gröna skulle ge ett betagande helhetsintryck! Efter många ändringar i samband med de olika kvarterens utläggande funno äntligen bäck och damm en varaktig stad. Sedan trädgårdens plan var bestämd, utplanterades träd och buskar, och när allt var färdigt, vidtog renritningen i hemmet. Härvid nöjde sig somliga med att sätta kors, punkter o. d. för träd och buskar, under det andra, och säkert de flesta, ritade dit föremålen, sedda i snett fågelperspektiv eller kanske t. o. m. från marken. I förhållande till kartan, som var en vanlig

plankarta, var alltså ögonpunkten en helt annan än i förhållande till de avbildade föremålen, men det brukas kanske på dylika kartor. Så kom färgläggningen, som ytterligare skulle förhöja intrycket, men hurudan den i många fall skulle bli, kan man lätt förstå, när man betänker, att nästan inga sysslade med färgläggning i samband med teckningen. En och annan synnerligen vacker karta åstadkoms dock av de i teckning mera försigkomna, och upphovsmannen till en sådan kunde vara säker på ett vackert betyg i trädgårdsskötsel. Somliga ritade inte sina kartor själva utan hade någon kamrat att göra det mot betalning. En elev i vår klass hade följande taxa: 50 öre för en karta utan träd och buskar och 75 öre för en med sådana; skulle den därjämte färgläggas, var priset visst 1 kr. Jag vill dock minnas, att han under arbetets gång såg sig nödsakad att höja priserna något. Men på kartor till så billigt pris kunde man inte se många spår av en rikare fantasi eller av en uppdriven teknik. Träden tecknades med en förvånande snabbhet och liknade mest upp- och nervända riskvastar. Vad kan man ock begära för 75 öre plus ett kondis? — I tredje klassen användes en tre eller fyra timmar till teoretisk genomgång av biskötselns huvudgrunder.

Sist bland övningsämnen kom på våra betyg *slöjden*, troligen därför, att den såsom skolämne är av ungt datum. Den intresserade oss ganska mycket, och många arbetade på slöjdsalen nästan dubbelt så lång tid, som de voro skyldiga. Detta blev möjligt därigenom, att folkskolans pojkar inte voro så många, att alla platser i slöjdsalen upptogos under deras timmar, utan en del seminarister kunde samtidigt arbeta. På så sätt medhans utom kursen en del saker, som vi önskade utföra för egen räkning. Enligt schemat hade vi slöjd fyra timmar i veckan i klasserna 1—3. Den var alltid förlagd till eftermiddagen, i första klass så sent som till tiden mellan klockan 5 och 7. Slöjdsalen var en rätt stor, hög och ljus lokal med tio hyvelbänkar och två svarvstolar. Som vi voro omkring trettio i klassen, måste tre arbeta vid var hyvelbänk. Modellserien var utarbetad av slöjdläraren själv, folkskolläraren J. Franzén, sedermera kansliråd i ecklesiastikdepartementet, och det naturligtvis efter strängt pedagogiska grunder, för vilka vi dock mycket litet intresserade oss. Det prak-

tiska arbetet var för oss huvudsaken. Under den första tiden, ett år eller så, genomgicks och uppritades varje ny modell på svarta tavlan, och vi fingo göra motsvarande teckningar i våra böcker, men sedan slutade vi därmed och arbetade direkt efter tillgängliga ritningar.

Vid seminariet lästes *tyska* frivilligt. När jag var i första eller andra klass, gjordes ett försök att anordna en kurs i tyska med en student som lärare, men det misslyckades. Deltagarna blevo allt färre, och slutligen blev även läraren borta. Sådana försök hade troligen gjorts tidigare med samma resultat. Men något senare anordnade den nämnde läraren i slöjd en kurs med två undervisningstimmar per vecka, och den pågick sedan hela min seminarietid. Antalet deltagare växlade men var vanligen 15 å 20. Efter ett års förlopp inrättades ännu en avdelning, i vilken en av ämneslärarna undervisade. Enligt den plan, som läraren i slöjd vid ett sammanträde med intresserade framlade, skulle ändamålet med kursen vara att sätta oss i stånd att läsa tysk litteratur, särskilt pedagogisk sådan. Därför skulle vi huvudsakligen syssla med textläsning och inskränka studiet av grammatik till det för en klar uppfattning av texten oundgängligen nödvändiga, under det att skriftlig översättning till tyska alls inte skulle förekomma. Med den starkt begränsade tid, som kunde anslås åt ämnet, var en anordning enligt dessa grunder säkert den mest ändamålsenliga, och den genomfördes också konsekvent under hela tiden. Somliga använde Calwagens och andra Hjorts tyska språklära, av vilka valda partier lästes. Såsom läsebok hade vi Rodhe och Krögers Tysk läsebok för nybörjare. Sedan den genomgåtts, läste vi ett häfte ur Kleine Schülerbibliothek, en liten bok om Pestalozzi (delvis) och slutade med att läsa en psykologisk uppsats Über Auffassung. Resultatet av undervisningen får nog anses rätt gott, och ledaren av kursen har så mycket större heder av densamma, som han arbetade nästan utan ersättning.

De praktiska övningarna.

De praktiska övningarna eller »praktiken», som vi brukade säga, började i andra klass och fortgingo sedan under hela se-

minarietiden. I andra klass undervisade vi i småskolan och i tredje och fjärde i folkskolan. För att lära känna arbetet i skolan auskulterade vi i första och andra klass i småskolan och i andra, tredje och fjärde i folkskolan. Att auskultera kallades att »vara på skolan». Fem elever voro alltid upptagna med att vara på skolan, nämligen en ur första och en ur andra klass på småskolan samt en ur andra, en ur tredje och en ur fjärde klass på folkskolan. Alla dessa skulle på morgonen före halv sju infinna sig på seminariets gård och där anmäla sig för rektorn, för att denne skulle veta, att de inte försovit sig. Deras arbete skulle sedan inte börja förrän strax före åtta i folkskolan och strax före nio i småskolan. De auskulterande sutto under timmarna nere bakom pojkarne och åhörde undervisningen, eller om de tyckte, att detta blev för tråkigt, läste för egen räkning. Ibland avbröts enformigheten däraf, att t. ex. någon av pojkarne behövde ha sin blyerts spetsad, vilket skulle göras av seminaristerna. Under rasterna skulle de sörja för salens luftning och ha tillsyn över pojkarne på skolgården. Middag och kväll skulle de följa pojkarne ett stycke neråt staden. I en lång rotokolonn marscherade dessa neråt Bredgatan med seminaristerna vid sidan som ett slags korpraler. När de kommo till den punkt, där Allhelgona Kyrkogata och S:t Laurentiigatan stötte till Bredgatan, delades avdelningen i trenne, som marscherade vidare under ledning av var sin seminarist. De olika avdelningarna upplöstes vid biskops-huset, universitetet och Clementstorget. Att vi på detta sätt skulle gå genom staden med pojkarne, liksom hade dessa varit småbarn, hade möjligen bidragit till att vi fått öknamnet »barnmorskor». Kanske hade också rektorns namn på den majevtiska metoden sin andel däri.

I allmänhet undervisade inte de, som voro på skolan, ehuru åtminstone auskultanten ur fjärde klass brukade få skriftliga uppgifter dagen före auskulteringen. Vanligen behövde man inte förbereda sig på dessa uppgifter med undantag av bibelförklaringen i samband med morgonbönen samt välskrivningsundervisningen, vilka man inte slapp undan, allra minst den sista. Läraren i folkskolan¹⁾ hade utgivit en välskrivningskurs och skrev själv

¹⁾ P. Johnsson.

utomordentligt väl samt tog alltid under välskrivningstimmarna fram den seminarist, som fått uppgiften, och lät honom skriva på svarta tavlan. Denne skulle då först draga upp det behöfliga antalet grundlinjer, höjdlinjer och djuplinjer och sedan skriva den bestämda satsen enligt de detaljerade regler, som funnos i den nämnda kursen. Stundom blev det lika mycket ritning som skrivning, ty att göra läraren till lags, var inte lätt. Hela välskrivningspraktiken bestod i denna provskrivning på svarta tavlan, och när den utförts till belåtenhet, fick »eleven» sätta sig ner. Läraren i folkskolan hade den egenheten att alltid tilltala oss med ordet »eleven», som på hans dialekt närmast blev »eliven». Han hade naturligtvis svårt att hålla reda på våra namn, och då var »eleven» ett bekvämt tilltalsord, fast inte så litet löjligt.

För praktikens skull voro de tre högre klasserna delade i vardera fyra praktikgrupper med sju à åtta i var grupp. Grupperna voro i sin ordning delade i halvgrupper på tre à fyra. Uppdelningen verkställdes av oss själva vid början av höstterminen i andra klass, och de, som hade gemensamma intressen och brukade närmare umgås, slöto sig samman. Grupperna förblevo oförändrade hela seminariet igenom. I småskolan hade vi alltid praktik på eftermiddagen, aldrig på förmiddagen. Eftermiddagstimmarna voro två, och när en grupp skulle undervisa, hade de båda halvgrupperna vardera en timme, fast hela gruppen skulle vara närvarande båda timmarna. Om det t. ex. var kristendom första och åskådningsövning andra timmen, skulle alla medlemmarna i ena halvgruppen komma förberedda på kristendomsämnet och alla i andra halvgruppen på åskådningen, men av de sålunda förberedda tog läraren vanligen inte fram mer än två varje timme. I tredje klass var praktiken anordnad på liknande sätt, men när vi kommo i fjärde, fingo vi på särskild anhållan genom ordningsmannen av rektorn tillåtelse att i alla ämnen själva bestämma, vilka som skulle taga praktiken, varför inga andra än dessa behövde förbereda sig. Det var första året, den ordningen tillämpades. Schemat för de praktiska övningarna upp tog grupper och halvgrupper, och det var naturligtvis blott inom dessa, som vi hade självbestämmanderätt, varvid vi borde tillse, att alla fingo ungefär lika mycken undervisning. Genom denna förändring besparades oss mycket arbete.

I småskolan undervisade vi i kristendomskunskap, modersmålet, räkning, »åskådning» och sång. Ämnena fingo vi alltid i så god tid, att förberedelsen kunde bli grundlig. Halvgruppens medlemmar samlades och genomgingo ämnet under vidlyftiga diskussioner och ömsesidig kritik. Först gällde det alltid att finna en lämplig inledning, och redan detta kostade mycken möda. Vi hade fått veta, att inledningen skulle vara 1) kort, 2) på sak gående, 3) för innehållet ej uttömmande, och ut ifrån dessa krav prövades framställda förslag, och det tog lång tid, innan enighet nåddes. Vi skrevo fråga efter fråga och tänkte efter, vilka olika svar vi möjligen skulle få, ty även om frågan var bestämd, var det ju inte säkert, att vi fingo det väntade svaret. Så tänkte vi oss olika möjligheter och utformade eventuellt behöfliga hjälpfrågor under mycket besvär med formuleringen. På begynnarsadiet ansågs det nästan som en dödssynd att framställa en fråga, som kunde besvaras med ja eller nej, och även vissa andra frågor voro bannlysta. Svårigheterna, som vållades härav, kringgingos genom frågor, som med sin krystade formulering skulle kunna liknas vid katten, som går kring het gröt. Det detaljerade arbetet med lektionerna hade sin stora betydelse, ty vi vande oss vid att ge dessa en jämförelsevis god yttre form.

Sedan vi skrivit hela lektionen, vilket vanligen inte medhans på en kväll, återstod inlärandet. Detta skedde i början tämligen mekaniskt, varför vi, när ett väntat svar uteblev, lätt tappade tråden. Därför lärde vi oss snart att förbinda den detaljerade genomgången med ett noggrant aktgivande på lektionens huvudpunkter och dessas fixerande i minnet. Så småningom upphörde vi också med att så minutiöst skriva lektionerna, men då hade detta arbete redan fyllt sin uppgift. — Vi brukade aldrig, såsom det sker vid vissa seminarier, få lämna skriftliga utkast till de lektioner, som vi skulle hålla. I fjärde klass skrevo vi visserligen lektionsutkast, men några lektioner efter dem höllos aldrig.

Det för småskolestadiet mest karakteristiska ämnet var »åskådningsövningen». Kristendomskunskap, modersmålet, räkning och sång fortsatte vi med i folkskolan, men åskådningsövning som ämne tillhörde småskolan ensam. Att se på en plansch, som föreställer t. ex. katten, kan vara mycket trevligt för de små och

när man behandlar den, kunna de själva tala om, vad de se, och således få lite övning i att uttrycka sig, men om man håller en lektion på tre kvarts timme, blir det för mycket av det goda. Åskådning som ämne bör bedrivas med försiktighet; eljest hemfaller man lätt åt pedagogisk humbug. — Jag minns från början av andra klass en åskådningspraktik, som behandlade just katten. Pojkarna visste mycket väl, både vad kattens hud var beklädd med, vad förbindelseledet mellan huvudet och den egentliga kroppen kallades, varmed kroppen avslutades o. s. v., och eleven, som lockade fram allt detta märkvärdiga, kunde inte annat än bejaka, vad han fick höra. »Det är rätt», »det är också rätt», »det är riktigt», »det är mycket riktigt», »det är också riktigt», fingo vi ständigt höra, vare sig det nu berodde på förundran över deras förstånd och svar eller på obekantskap med den didaktiska regel, som säger, att man i allmänhet inte skall bejaka svaren.

Varje gång vi undervisat i småskolan, hade vi omedelbart efter de två timmarna kritik och metodik en timme. För att vi skulle veta, hur vi lyckats vid praktiken, fingo vi, åtminstone under första tiden i andra klass, en gång i veckan reda på huruvida våra prestationer godkäfts eller icke. Betygen lämnades skriftligt till rektorn, som sedan meddelade dem till klassen.

I tredje klass började vi undervisa i folkskolan. Denna var en E-skola, alltså anordnad i överensstämmelse med de flesta folkskolor på landet. Första året undervisade vi i dess nedre avdelning och andra året, d. v. s. då vi voro i fjärde klass, i övre avdelningen. I nedre avdelningen hade vi olika ämnen, såsom räkning och geografi, men vad som särskilt har fäst sig i mitt minne är ett egendomligt slag av »läsövning», som bedrevs där. Vi hade denna så väl som övriga praktiska övningar i klass 3 för läraren i folkskolan, och jag förmodar, att sättet för dess bedrivande var hans uppfinning. Läsningen gick ytterst långsamt, och jag tror inte, att vi behandlade mer än ett stycke i Folkskolans läsebok, helst som vi, om jag minns rätt, inte sysslade med läsövningen i fråga mer än en timme i veckan under en del av läsåret. Stycket, som lästes, var »Haren» eller »Skatan», jag minns inte säkert vilket. Det tillgick så, att eleven först läste upp en avdelning av stycket. Sedan utfrågades den, varvid

man alltid skulle ställa frågan så, att barnen kunde svara med bokens ord. Det var alltså ett rent mekaniskt arbete men ändå inte utan svårigheter. Att i varje fall formulera frågan så, att följande sats, ordagrant uppläst, såsom ett svar väl anslöt sig till densamma, var åtminstone betydligt svårare än att ge detta svar. Av barnen krävdes ingen eftertanke och från deras synpunkt måste metoden anses förkastlig, ehuru de, enligt lärarens mening, genom utfrågningen skulle sättas i stånd att läsa stycket väl! Jag förmodar, att han även åsyftade att driva upp vår frågeteknik, men även från denna synpunkt saknar metoden existensberättigande, ty konsten att fråga skall utvecklas under verklig undervisning och inte under dylikt spegelfäkteri. Till utfrågningen av innehållet anslöt sig rubricering. Härvid var det inte nog att hålla sig till de typografiskt givna avdelningarna, utan dessa skulle sönderplockas i underavdelningar ungefär på samma sätt som ett katekestycke. Troligen härledde sig också denna alltför långt drivna rubricering från katekesundervisningen. Sedan en avdelning på detta sätt genomgåtts, lästes den av pojkarna.

När vi hade praktik för läraren i folkskolan, fingo vi i regel sköta undervisningen utan ingripande från hans sida, men ibland kunde han inte låta bli att göra ett påpekande, att »nu ska eleven inte fråga så» eller »nu ska eleven fråga så» o. s. v. Någon gång tog han undervisningen helt och hållet själv, när han tyckte, att den bedrevs allt för dåligt, eller att pojkarna behövde en särskild duvning, vilket i grunden innebar detsamma. Själv var han en skicklig undervisare men något pedantisk med sina indelningar och definitioner och därför inte lätt att göra till lags. Särskilt hans katekespraktiker i fjärde klass voro fruktade.

I fjärde klass undervisade vi mer än i de föregående klasserna. Kristendom hade vi för rektorn och för läraren i folkskolan och övriga ämnen för adjunkter och övningslärare. För rektorn hade vi dels katekes, dels bibelläsning. Lektionerna voro alltid förlagda till fjärde klassens sal, dit folkskolans övre avdelning för tillfället flyttade upp. Pojkarna sutto på de främsta bänkarna och de seminarister, som voro närvarande, på de bakre. Vid bibelläsningen, en timme i veckan, skulle hela klassen, vid katekeslektionerna blott en grupp vara närvarande. Vi hade ju

fått det ordnat så, att vi själva bestämde, vilka som varje gång skulle undervisa, men förut hade vid katekespraktiken hela gruppen och vid bibelläsningen, åtminstone för längre tid tillbaka, hela klassen måst komma förberedd, varefter rektorn under timmen valt ut de två eller tre, som skulle undervisa. Särskilt bibelläsningen måste under sådana förhållanden ha varit mycket betungande, ty den som varit uppe ena gången kunde, enligt vad jag hört, inte vara säker att inte komma upp även andra och t. o. m. en tredje gång. När rektorspraktik skulle hållas, drogs katedern ett par meter fram i salen, möjligen för att rektorn bättre skulle kunna höra de ofta lågmälda pojkarna. Vidare lade ordningsmannen fram ett stort ark papper, som rektorn skulle skriva sin kritik på, och ett par nyspetsade blyertspennor. Dessa brukade vara av ett särskilt slag, ungefär fyra dm. långa. Det är inte att undra på om man kände sig nervös vid så storartade tillrustningar, särskilt för skrivandet av kritiken. Mot slutet av min vistelse vid seminariet fick katedern dock stå på sin vanliga plats, troligen därför att saken påtalats i en då utkommen broschyr¹⁾. Den, som skulle hålla lektion, stod ett par meter till vänster om katedern, så att han hade rektorn snett bakom sig, och till vänster om honom satt den kamrat, som skulle avlösa honom under timmens lopp. Ombytet försiggick på ett alldeles bestämt sätt. Den, som kommit till slut på sin del av lektionen, gjorde ett steg bakåt marsch, den sittande reste sig samtidigt och tog ett steg till höger, så att han kom på den plats, kamraten nyss lämnat, varefter denne bakom stolen tog vägen ner till någon av sittplatserna i salen. Allt skulle gå med ett väl oljat maskineris precision och ljudlöshet. Utom de uppträdande, som nu nämnts, funnos ännu två, som innehade viktiga fast stumma roller. Det var ett par seminarister, som skulle skriva kritik liksom rektorn men inte såsom han hade rätt att med blyertsarna trumma mot bordet och naturligtvis inte heller hade så förträffliga trum-pinnar. Sedan deras kritik renskrivits, skulle den lämnas till rektorn, som därigenom kunde få ännu ett par att kritisera.

Vid undervisningen i katekes och bibelläsning borde vi till-

¹⁾ Författaren åsyftar tydligen den av "En folkskollärare" [E. KRISTENSSON] utgivna boken *Vår seminarieundervisning* (Sthlm 1904), där detta nämnes å sid. 9—10.

lämpa den metodik, som vi fått av rektorn. Lektionen började därmed, att en vers ur psalmboken eller kanske någon gång ur bibeln lästes av den undervisande. Versen borde försätta lärjungarna i en stämning av andakt och till innehållet vara sådan, att man lätt och osökt kunde komma över till det parti, som behandlades. Innan man gick in på det för dagen nya, skulle man genom frågor förmå barnen att återge huvudtankarna i det närmast föregående, så att det nya inte kom att stå isolerat utan i stället blev inordnat i ett större sammanhang. Detta kallades av rektorn historisk inledning. Men innan man började detaljbehandlingen av det stycke i katekesen eller bibeln, som dagens lektion skulle röra sig om, skulle barnen förberedas på huvudinnehållet i detsamma, så att de redan från början hade vissa grundlinjer givna och inte drunknade i detaljer. Detta var den propedeutiska inledningen. Den historiska och den propedeutiska inledningen skulle naturligtvis på det närmaste sammanhänga och vara varandras komplement. Båda åsyftade att klarlägga sammanhanget, och för detta ändamål kastade den ena blicken bakåt och den andra framåt. Gången, som här angivits, måste dock något modifieras, när lektionen började med förhör. Detta var alltid mycket kort och varade kanske 10 à 15 minuter. Förberedandet upptog alltså större delen av timmen. Huruvida vi anställde förhör på det, som genomgåts vid bibelläsningen, kan jag inte minnas, men säkert är, att katekesen upphördes. Sedan man kommit så långt, att ett nytt katekestycke skulle genomgås, upplästes detta utantill av den undervisande, varefter pojkarna slog upp sina böcker. Stycket behandlades avdelningsvis med sina bibelspråk, varvid först ett bibelspråk och sedan motsvarande del av stycket genomgicks, sedan nästa bibelspråk och dess styckedel o. s. v. Styckets ord skulle för barnen bli en sammanfattning av vad de inhämtat vid bibelspråkens behandling. Men bibelspråken själva voro inte utan vidare förståeliga för pojkarna utan måste illustreras med exempel ur bibeln och historien, helst sådana, som voro bekanta på förhand. I dessa exempel hade vi den verkliga utgångspunkten vid detaljbehandlingen, och det var alltid med en lämpligt vald liten berättelse, som vi började förberedandet efter uppläsningen av katekestycket. Sedan berättelsen utfrågats och slutsatserna dragits med hänsyn till

det föreliggande ämnet och alltså ett av bibelspråken och motsvarande styckedel blivit belysta, förklarade och upplästa, gick man över till ett nytt exempel för att ge barnen en mer eller mindre levande uppfattning av innebörden i nästa moment o. s. v. Så kunde under en enda lektion en hel rad av bibelns bekanta personligheter användas som åskådningsmaterial vid behandlingen av ett eller ett par katekesstycken, och somliga av exemplen kommo också i längden att te sig lite slitna. David fick otaliga gånger passera förbi såsom den ångerfulle syndaren, fariseén i templet fick lika ofta illustrera egenrättfärdigheten och hans motsats publikanen den sanna ödmjukheten o. s. v. Vi seminarister hörde ju inte exemplen lika ofta som pojkarna, men när man tänker på hur vardagliga de nämnda gestalterna till sist skulle förefalla dem, kan man inte undra på att deras intresse ibland sjönk till den punkt, där rektorn ansåg det böra upplivas med trummande mot katedern. — Vid bibelläsningen gick det till på ungefär samma sätt som vid läsningen av katekes. Vi läste Jesu bergspredikan och fingo själva avgöra, hur många verser vi skulle gå igenom. De flesta hunno med sin självtagna uppgift på mindre än en timme, men en och annan behövde längre tid. En kamrat hade fått de verser, som innehålla Fader vår, och som inte gärna kunde uppdelas. Han höll på ett par, tre timmar, ty där hade man stoff i överflöd i katekesen. — Några dagar efter lektionen fingo vi kritik i hela klassens närvaro. Jag har mycket dunkla minnen av kritiken men kommer ihåg, att rektorn tröstade dem, som fingo duktigt på huden, med att säga: »Ju bättre ni undervisar, dess mer kritiserar jag.»

Praktiken för rektorn var det svåraste vi hade, men inte långt efter kom kristendomspraktiken för läraren i folkskolan. Denne var mycket petig, och hans krav på detaljerad noggrannhet vid förklaring och rubricering mildrades inte genom den humor, som utmärkte rektorn, och som kastade sitt försonande skimmer över arbetets svårigheter. Ännu i fjärde klass skrevo vi, åtminstone många av oss, lektionerna i kristendom, och jag minns ett tillfälle i folkskolan, då en av eleverna hade sin lektion i biblisk historia skriven på omslaget till boken. Han stod med händerna andäktigt knäppta kring denna, med högra handens pekfinger inne i boken på det ställe, där berättelsen fanns, och

med tummarna noga följande med på det fullskrivna papperet. För var gång en fråga givits, såg han på konceptet, hur nästa fråga lydde, och sedan lyfte han huvudet, beredd att möta alla svårigheter utom felaktiga svar, ty hjälpfrågorna kunde knappast vara formulerade på förhand. För oss, som sågo, hur det gick till, tedde sig det hela mycket lustigt.

Många muntrande poänger förekommo under dessa lektioner. Under en katekestimme — jag tror dock, att det var läraren själv och inte en elev, som då undervisade — skulle en av de minsta pojkarna läsa upp ett katekesstycke, vari en viss potentat nämndes. Pojken var mycket snäll och väluppfostrad och kunde inte förmå sig att säga det stygga ordet utan utelämnade det helt enkelt. Många händer räcktes upp, och en av pojkarna fick uppgiften att anmärka. »Han hoppade över djävulen», förklarade han. Nu var det strängeligen förbjudet att för läraren i folkskolan säga, att någon »hoppade över» ett ord; det skulle i stället heta »gick förbi». Därför fick ögonblickligen en annan, som bättre hade denna oskrivna lag i minnet, i uppgift att korrigera den anmärkande, och han formulerade satsen till belåtenhet: »Han gick förbi djävulen». — Lektionerna i katekes ansågos, som nämnt, mycket svåra, och en student, som gick igenom fjärde klass, sade en gång, att han var betydligt nervösare, när han satt och väntade på att komma upp i katekes, än när han var uppe i studentexamen. Med det djupa intryck av katekesundervisningens svårigheter, som vi fingo, är det kanske inte att undra över att en nybliven folkskollärare vid ett tillfälle gick ner i en av boklådorna i Lund och begärde att få en katekesutläggning med färdigformulerade frågor.

Vid undervisningen i svenska handleddes vi i klass 4 egenomligt nog av läraren i botanik och zoologi. Han ledde dels läsningen, naturligtvis i Folkskolans läsebok, dels den grammatiska undervisningen och uppsatsskrivningen. Läsningen med åtföljande innehållsbehandling togs här på ett mera förnuftigt sätt än i den nedre avdelningen. Grammatikundervisningen rörde sig, så vitt jag minns, huvudsakligen på formlärans område, och uppsatsskrivningen bestod dels i reproduktionsövningar, dels i författandet av smärre uppsatser över givna ämnen, t. ex. »Nattskattan».

Att jag kommer ihåg detta ämne, beror nog därpå, att en pojke hela sin uppsats igenom talade om nattskatan.

Vår undervisning i historia och geografi leddes av ordinarie läraren i dessa ämnen. Han intresserade sig inte så mycket för den rent metodiska sidan av våra lektioner som för den sakliga och språkliga, och under kritiktimmarna var det särskilt från innehållets och den språkliga formens synpunkt som vår undervisning granskades. För övrigt användes dessa kritiktimmarna till genomgående av skolbokföring, de statistiska uppgifterna angående folkskolorna o. d. Läraren var även folkskoleinspektör och hade således praktisk erfarenhet på området. Han kom ofta att resonera med oss om varjehanda frågor, som rörde folkskoleväsendet, men som inte direkt hörde tillsammans med den till behandling föreliggande mera siffermässiga sidan av detsamma, t. ex. olika skolformer, den allmänbildning, som folkskolan borde meddela o. s. v. Att fattiga kommuner höllo fast vid halvtidsläsningen, fann han förklarligt och berättigat. Dels skulle det för sådana kommuner bli alltför betungande att anordna heltidsläsning, dels blev resultatet vid halvtidsläsning, enligt vad han funnit, ofta synnerligen gott. Om barnen lärde att väl läsa innantill, så att de hade förutsättningar att genom läsning på egen hand efter skoltidens slut ytterligare öka sina kunskaper, om de vidare lärde att skriva och räkna, så att de kunde reda sig med enklare uppgifter, som möta i det praktiska livet, och om de slutligen, och detta var inte det minst viktiga, fingo god kristendoms kunskap, hade folkskolan fyllt alla de viktigaste krav, som kunde ställas på henne. Dessa krav fylldes ofta rätt väl av skolor med halvtidsläsning, och dessa kunde därför inte utan vidare utdömas, helst som enligt hans mening de kunskaper i historia, geografi och naturkunnighet, som folkskolan kunde meddela, voro skäligen obetydliga, även om skolan arbetade under gynnsamma förhållanden.

Om våra praktiska övningar i matematik och naturkunnighet har jag inte mycket att säga. Vid undervisningen i det förra ämnet fingo vi för ovanlighetens skull se matematikläraren sitta i katedern hela timmen. Vi själva fingo vid dessa lektioner som vid alla andra stå nere på golvet vid sidan om katedern.

Kritiken av matematiklektionerna var alltid kortfattad, under-

det att kritiken i naturkunnighet och svenska, vilka båda ämnen vi hade för samme lärare, var mycket utförlig. För att riktigt inskräpa våra fel gav denne oss ibland först kritiken detaljerat och sedan i sammandragen form, och det var knappt, att kritiktimmarna räckte till.

Även i övningsämnen med undantag av trädgårdsskötsel hade vi praktik. Välskrivningsundervisningen, om man kan kalla den så, hade vi som nämnt i samband med auskultationen. I slöjd undervisade vi två och två, i gymnastik var det visst gruppvis och i teckning halvgruppsvis. Gymnastikpraktiken förekom oftast. Vi hade den på folkskolans sal, eftersom seminariet inte hade egen gymnastiksal, och kanske även emedan vi i folkskolesalen kommo att bedriva den under samma anspråklösa förhållanden, som de flesta av oss senare måste nöja sig med. Där funnos två bommar, och för övrigt använde vi skolbänkarna. Även med tillhjälp av sådana enkla redskap kan man utföra en mängd rörelser, men en olägenhet är ju, att platsen i en skolsal är så trång, och att så mycket damm röres upp, där barnen sedan skola sitta. Den sista olägenheten minskades i övningsskolan därigenom, att pojkar alltid hade gymnastiken omedelbart före middagsrasten. Om jag minns rätt, brukade vi också fukta golvet före gymnastiklektionen. Dagövningarna, som vi genomgingo, togos ur Törngrens lärobok, som då nyss utkommit.

Examina.

Inträdesprövningarna till seminariet voro säkert den viktigaste examination, som vi voro föremål för. Sedan man bestått den, gingo alla andra examinationer som en lek, om man blott skött sig någorlunda väl. Att komma in vid seminariet var jämförelsevis svårt men att komma ut därifrån med hyggliga betyg ganska lätt. Svårigheten att vinna inträde berodde på den skarpa konkurrensen. När jag prövade in, funnos mellan 90 och 100 sökande till första klass, och av dessa kunde inte mer än ungefär tredjedelen intagas. Många av de sökande hade redan förut sökt inträde, somliga flera gånger; om en vet jag, att han det året försökte för femte eller sjätte gången ehuru förgäves.

»Det är inte av varje trästycke, man kan göra en Merkuriebild», brukade rektorn på sitt bildrika språk säga, när han kom att tala om dem, som måst avvisas för verklig eller förment undermålighet. Men trots noggrannhet vid provningarna kunde det inte hindras, att ett och annat hårdarbetet och vresigt trästycke kom med in i den pedagogiska slöjdsalen.

Resultaten av ett års arbete vid våra skolor bruka ju framläggas för allmänheten vid examen¹⁾. Då examen hölls på seminariet, brukade andra och tredje klass vara tillsammans på bönsalen, under det första och fjärde förhöret var för sig. Andra klass satt till vänster i den halvrunda salen, tredje klass till höger, och bakom båda och uppe på läktaren hade åhörarna tagit plats. Så snart en lärare slutade, tog en annan vid med sitt ämne, och när den ena klassen examinerades, satt den andra och hörde på. Eftersom inga raster förekommo, hade vi lov att lämna salen när som helst, och härav begagnade sig en stor del, så snart vi kommo till innanläsningen i Folkskolans läsebok. Då avtunnade plötsligt skarorna, och under hela tiden, examen i modersmålet pågick, var det ett ideligt kommande och gående. Folkskolans läsebok, var, såsom jag vid upprepade tillfällen framhållit, en mycket viktig bok på seminariet, ett slags »kunskapsrik skolmästare», som skulle ge besked om allt möjligt, eller, såsom rektorn en gång uttryckte saken, vår »världsliga kodex». Men oaktat en så uppskattad bok behandlades, kunde vi vid examen i svenska inte kvarhållas under fanan. Efter förhören följde gymnastikuppvisning och därefter sånguppvisning i samband med avslutningen. Denna brukade förrättas av seminariets inspektor, som på min tid var professor Ahnfelt, sedermera biskop i Linköping. Med sitt drömmande utseende, sin milda, melodiska stämma och sina av hans blida, humana personlighet präglade avslutningstal kontrasterade han starkt mot den mera robuste, enkelt patriarkaliske och sträve rektorn: det var evangelium vid lagens sida. Särskilt har i mitt minne fäst sig hans minnestal över adjunkten vid seminariet, Johan Natanael Agardh, där han i varma ordalag framställde denne såsom en av dessa »glänsande själar», varom de romerska skalderna sjungit.

¹⁾ Årsredogörelser utgavos aldrig vid seminariet på den tiden.

När jag gick i tredje klass, inspekterades seminariet av kanslirådet Lyttkens. En mörk vintermorgon strax före halv sju satt han nedanför katedern i bönsalen, utan att vi i början visste, vem han var. När rektorn kom in, föreföll han överraskad. Bibelförklaringen gick ovanligt raskt den morgonen, och rektorn hann med två à tre gånger så många verser som eljest. I vår klass inspekterades undervisningen i kristendom, svenska, matematik och fysik. Vid lektionernas slut brukade kanslirådet tacka lärarna, och på hans olika nyanserade tack trodde vi oss kunna se, vilket intryck lektionerna gjort. Vi tyckte oss finna, att undervisningen i kristendom, matematik och fysik var till hans belåtenhet, under det att undervisningen i svenska inte syntes falla honom i smaken. Vi hade där »läsövning» på Oskar Fredriks dikt »Östersjön». Den hör enligt kursfördelningen i Läsebok för folkskolan till fjärde klassen, och att vi läste den redan i tredje, borde ju övertygat kanslirådet, att litteraturstudiet bedrivits med all iver, men så syntes inte vara fallet. Själva behandlingen av dikten senterades visst inte heller. Den genomgicks på vanligt sätt, fast antalet synonymer nog begränsades något. Efter lektionen tackade inte kanslirådet, men från och med följande höstterminen hade ifrågavarande lärare ständig tjänstledighet, vilket enligt vår mening stod i samband med inspektionen.

I tredje klass hade vi avgångsexamen i geografi, räkning och trädgårdsskötsel. Examen i det ena av dessa ämnen var rätt kuriös. Förhöret var grundligt förberett under två timmar, varvid läraren första gången börjat på nr 1 i klassen och andra gången gått i omvänd ordning. Alla frågor voro tydligen skrivna, ty de hade ordagrant kommit igen vid andra förberedandet, och på examensdagen fingo vi höra dem för tredje gången. Särskilt en av frågorna hade fäst sig i vårt minne, och vi hade oss emellan upprepat den många gånger, varför den vid examen möttes med ett glatt leende liksom en gammal kär vän. Den kom omedelbart efter en punkt i lektionen, där det talats om, hur nyttigt det var, att barnen i folkskolan vande sig att arbeta, och lydte så här: »Hur skall man kunna ge dem ett slående exempel på att motsatsen icke är att föredraga?»

Avgångsexamen i fjärde klass var dels skriftlig, dels muntlig. De skriftliga proven började alltid den 2 maj, så vida denna

dag inte var söndag, och fortsatte sedan den 4 och 6, naturligtvis under samma förutsättning. Skrivningen började varje dag klockan sju och försiggick på klassrummet. Första dagen avfattades svensk uppsats, andra dagen skrevs utkast till en kristendomslektion eller också behandlades någon metodisk fråga rörande kristendomsämnet, tredje dagen skrevs utkast till lektion i något profant ämne, eller också behandlades ämnets metodik. Då vi togo examen, märktes bland ämnena för den svenska uppsatsen följande: Jesuitorden; Allitteration och assonans; Svenska riksdagens utveckling; Bartolomeinatten i Paris; Telefonen; Bevisets olika arter i deras användning vid undervisningen; »Given kejsaren det kejsaren tillhör, och Gud det Gud tillhör». Under den andra skrivdagen plögade rektorn bjuda på kaffe och wienerbröd. Det var ett välkommet avbrott i vårt arbete med kristendomsmetodik eller lektionsutkast. Av ämnena, som vi fingo minns jag blott utkast till lektion över Fil. 2:5—8. Tredje dagen fingo vi följande ämnen: metodik för fysikundervisningen, lektion över lutande planet och lektion över blocket.

Den muntliga avgångsexamen hölls i samband med årsexamen, och avslutningen var alltid gemensam för alla klasser. I den rent teoretiska examen var klassen odelad, varför något mera ingående förhör med var enskild elev inte kunde äga rum. — I den praktiska avgångsexamen var klassen delad i grupper, som höllo sina provlektioner på olika lokaler, varje grupp i åtminstone ett par ämnen. Sedan vi undanjort allt detta, hölls avslutningen, som det året fick sin särskilda prägel därigenom, att rektor Wingren efter mer än trettioårig tjänst skulle avgå från rektoratet. Säkert var det för honom en bitter stund, när han offentligt avtackades för det arbete, han nedlagt på Lunds seminarium, ty han hade så intimt vuxit samman därmed, att skilsmässan måste beröva honom ett väsentligt livsvillkor.

Kamratlivet och yttervärlden.

Nästan alla seminarister i Lund voro på min tid skåningar. I vår klass fanns t. ex. inte mer än en enda från annat landskap, och denne var från Bleking, således även han från Lunds stift.

Det övervägande flertalet kom från landet; i vår klass funnos endast fyra stadsbor. Aldern varierade högst väsentligt. En och annan hade vid inträdet den högsta tillåtna åldern, 26 år, men de flesta befunno sig då i åldern 17—19 år. Det hörde till undantagsfallen, att såsom i vår klass över hälften vid inträdet voro blott 17 år. Somliga voro alltså mogna män, andra inte stort mer än barn, och detta var naturligtvis av betydelse vid den kamratliga samvaron särskilt under den första tiden. Åtskilliga av de äldre hade rätt stor erfarenhet av livet. En hade varit missionär i Kina, en var utlärd skraddare och hade arbetat hos sju olika mästare, en hade varit typograf, en timmerman o. s. v.

Under någon av de första veckorna av vår vistelse vid seminariet inträffade en inte oviktig förändring i kamratkretsen, i det att de flesta av dem, som hade namn på -son, utbytte dessa mot andra. Rektorn kom en dag in under en lektion, satte sig på katedern, tog fram en förteckning över klassen och uppmanade vederbörande att bestämma sig för nya namn. Sedan kallade han den ene efter den andre fram till katedern, och på en liten stund fick namnlistan ett helt annat utseende än förut. I allmänhet godkändes de namn, som önskades, men ibland måste rektorn uppträda mot extravaganser i namnväg. En och annan ville högst ogärna avstå från sitt av faderns förnamn bildade efternamn. I ett fall hörde den tredskande till en släkt, inom vilken en viss tradition beträffande namngivningen synes ha fortlevat, så att äldste sonen hade samma både för- och efternamn som farfadern. Men inte ens här kunde rektorn avstå från att kräva namnförändring, och han hade också tillfredsställelsen att se vederbörande antaga ett nytt namn fastän blott för seminarietiden.

Seminaristerna bodde i allmänhet i norra delen av staden, såsom vid Bredgatan, N. Vallgatan och Allhelgona Kyrkogata samt i Möllevången. Vanligen var det familjer i små ekonomiska omständigheter, som hyrde ut rummen. Om en sådan familj hade en tvårumslägenhet med ett rum åt gatan och ett åt gården, uthyrdes ofta det förra till en eller två seminarister. Priset var 40, 45 å 50 kr. pr termin för en, något mera för två. För denna betalning skulle värdinnan även elda (och bekosta eldbranden), bädda och städa. Sängkläder brukade seminaristerna själva hålla. Rummen voro i regel små och ofta inte så lämpliga för

en yngling, som skulle läsa, då nästan allt, som yttrades i det inre rummet, hördes i det yttre genom den tunna dörren. Då voro vindskuporna bättre. De hygieniska förhållandena voro på sina ställen miserabla, t. ex. i somliga av de nu rivna husen vid Allhelgona Kyrkogata, där lasarettets nya byggnader ligga. Seminaristrummens möblering var rätt ensartad: en liggsoffa, ett bord, en byrå, en kommod och ett par stolar voro den vanliga inredningen. Härtill kom i vissa fall en liten kammarorgel, som den musikintresserade seminaristen själv hyrt.

En eller ett par gånger under min seminarietid var frågan om upprättande av ett seminaristernas eget matställe föremål för behandling. Överste Norlander intresserade sig varmt för saken och hoppades, att vi, om en hushållsförening bildades, skulle kunna äta bättre än på de befintliga matställena men för ungefär samma pris. En hushållsförening har också efteråt kommit till stånd. När jag gick vid seminariet, åt det stora flertalet på spisställen ute i staden, andra hade hel inackordering, andra åter, fast mycket få, levde huvudsakligen på kost, som på gammaldags sätt medförts från hemmet. På ett matställe i Stora Gråbrödersgatan kunde man då äta för 25 kr. i månaden, och en klasskamrat till mig hade god hel inackordering för 35 kr. i månaden, vilket dock redan då ansågs billigt. — Bland kaféer, som besöktes, märktes kanske främst Blå bandet, som på den tiden hade lokaler i Lilla Fiskaregatan. Där funnos ganska många tidningar.

De seminarister, som närmare umgingos med varandra, hörde så gott som undantagslöst till samma klass, och därför lärde man obetydligt känna eleverna i övriga klasser. Det kamratliga umgänget var ofta förenat med gemensamt arbete, t. ex. praktik och läxor av olika slag. Ett par, tre eller flera kamrater träffades på enderas rum (eller »kula», som rum på gängse slang hette), och här bevisades geometriska satser, räknades hemtal, lästes pedagogik etc., och till omväxling resonerade man över dagens händelser på seminariet och i staden, över politiska och religiösa frågor o. s. v. När t. ex. vid ett tillfälle en diskussion om kristendom och kristendomsundervisning ägt rum på Akademiska Föreningen, där bland andra Bengt Lidforss och Knut Wicksell framlagt sina åsikter, framkallades ett livligt meningsutbyte oss seminarister emellan. Den förre hade åtskilliga varma beundrare. En elev i

vår klass ansåg honom som vår tids Aristoteles, vars meningar blott den rena förstockelsen kunde motsäga. För övrigt var Lunds vetenskapliga värld oss tämligen främmande. Somliga professorer kände vi till utseendet och hade om de mera originella bland dem hört en del historier, som berättades man och man emellan. Av teologerna sågo vi ofta domprost Eklund promenera längs gatorna, än ensam, än i sällskap med något barn, som han träffat och börjat prata med. Han predikade vid vissa tillfällen, t. ex. första adventssöndagen i domkyrkan och allhelgonasöndagen i Allhelgonakyrkan. Man ansåg honom allmänt som en av Lunds yppersta andliga vältalare, och tillströmningen till hans predikningar var mycket stor. Hans framställningssätt var ledigt, och det föreföll, som om han talade oförberedd. Så var naturligtvis inte fallet, men han var aldrig bunden av något koncept. Vissa tankar återkomme i den ena predikan efter den andra, men formen, vari de kldädes, var alltid ny och omedelbart frisk. På allhelgonasöndagen talade han alltid om Luther och Gustav Adolf, som för honom stodo som den germanska världens och den lutherska kyrkans två stora okanoniserade helgon. »De stora minnena i allhelgonatid» var ett ämne, som han aldrig tröttnade att variera, och som kyrkobesökarna inte tröttnade att höra behandlas. Hans predikningar voro genomgående av ett evangeliskt kynne med, så vitt jag förstod, huvudvikten lagd på tanken om Gud såsom fader. »Evangelisk Fadervårdsyrkan» utgav han under min seminarietid. Åtskilliga av oss läste den, men vi förmådde knappast ur dess kortfattade, grundlinjeartade framställning få fram det innehåll, som författaren velat nedlägga. Jag kan så väl föreställa mig, att var och en av de många underliga rubriker, varav det vimlar i boken, hos honom själv utlöste hela gallerier av bilder, men vi stodo undrande och spörjande, även om vi av vördnad för författaren och i känslan av våra bristfälliga kunskaper i allmänhet hindrades att, såsom en av mina klasskamrater gjorde, rent av förklara boken »flugig».

Professor Ljunggren, litteraturhistorikern och estetikern, sågo vi någon gång. Han var då gammal och böjd. Vi hade hört honom omtalas såsom en mästare i språklig framställning men kände inte till innehållet i hans produktion. — Professor Martin Weibull var en av Lunds mest uppburna personligheter. En eller annan

av oss läste hans Gustav Adolfs historia och tilltalades av den varmhjärtade, fosterländska stämning, som går genom arbetet. Han dog under min seminarietid, och jag minns den väldiga begravningsprocessionen, som gick längs Bredgatan till Norra kyrkogården, och som skall ha varit en av de största, som någonsin förekommit i Lund. — En annan historiker, som vi gjorde en viss bekantskap med, var docent Stille. När vi läste Karl XII:s historia, fingo vi höra talas om hans studier rörande Stenbocks armé och hans vederläggning av den gängse uppfattningen om gossehären i getskinnspälsar och träskor. Hjärnes vid den tiden utkommande »Karl XII. Omstörtningen i Östeuropa 1697—1703» lästes av en hel mängd seminarister. — Professor Quennerstedt, zoologen och Karl XII:s-forskaren, bodde i närheten av seminariet, och vi sågo honom emellanåt. Jag minns honom särskilt från det tillfälle, då Sven Nilssons byst på Lundagård avtäcktes, varvid Quennerstedt höll högtidstalet. — Filosofen Borelius levde ännu, när jag var i Lund. Hans spekulation var oss fullkomligt främmande, men de lustiga historier, som voro i svang om honom, kunde senteras även av de filosofiskt oskolade. Min gamla värdinna berättade t.ex. en gång, att vid ett tillfälle, då det städades i huset, hade jungfrun flyttat professorsn paraply från dess vanliga plats och i stället satt kvasten där. Strax efter gick professorn ut, och han tog naturligtvis kvasten under armen och promonerade neråt gatan. — Professor Blix' undersökningar om nervernas specifika energi resumerades av rektorn vid undervisningen i psykologi. Han dog under min seminarietid. — En annan bekant medicinare var professor Ribbing. Många av oss vände sig till honom vid sjukdomsfall, ty dels var han en ansedd läkare, dels brukade han aldrig taga betalt av skolungdom. En seminarist, som en gång sökt honom för någon sjukdom, fick på sin fråga, hur mycket han skulle betala, följande svar: »Av de fattiga tar jag ingenting, och av seminarister bara hälften så mycket.»

Seminariet och seminaristerna voro ganska isolerade gentemot andra skolor och även gentemot stadens invånare. Vi umgingos så gott som uteslutande med varandra. Till att förmedla den sällskapliga samvaron tjänade bl.a. ett par föreningar, nämligen en avdelning av S. S. U. H., som omfattade kanske hälften

av seminariets elever, och Lunds seminariums elevförbund, som omfattade praktiskt taget alla lärjungar. Elevförbundet hade bildats några år före min ankomst till Lund. En av seminaristerna hade på grund av ekonomiska svårigheter ställts inför nödvändigheten att avbryta sina studier, men kamraterna hade då genom en frivillig insamling åstadkommit tillfällig hjälp, och i samband härmed hade tanken på en sammanslutning uppstått och elevförbundet bildats. Dess uppgift var tvåfaldig. Dels skulle det ekonomiskt hjälpa sådana medellösa lärjungar vid seminariet, som hörde till förbundet, dels skulle det bereda sina medlemmar glädje och trevnad genom att anordna möten. Förbundets medlemmar voro dels aktiva, dels passiva eller understödjande. De förra voro seminarister eller också folkskollärare, som vid sin avgång från seminariet tillhört förbundet och sedan erlagt en avgift av 5 kr. en gång för alla. Dessa sålunda kvarstående medlemmar voro fåtaliga. De understödjande medlemmarna voro företrädesvis att söka bland seminariets lärare. De betalade, vill jag minnas, antingen 25 kr. en gång för alla eller också en årsavgift av 3 kr., men som de i allmänhet inte krävdes av kassören och de inte självmant betalade, voro deras årsavgifter en osäker post. Inkomsterna utgjordes huvudsakligen av de 75 öre, som medlemmarna bland seminaristerna varje termin erlade. Det blev ungefär 180 kr. om året. Utgifterna voro så gott som inga, varför kapitalet ökades relativt snabbt. När jag slutade på seminariet, hade förbundet, om jag minns rätt, nära 2000 kr. Av kapitalet skulle 100 kr. alltid innestå i bank för oförutsedda utgifter, det övriga brukade vara utlånat. En och samme elev fick inte låna mer än 200 kr., och pengarna skulle återbetalas senast två år efter avgången från seminariet. Lånen voro räntefria.

Elevförbundets möten höllos i allmänhet varannan lördag kl. 7,30 i seminariets bönsal eller ibland i något av de större klassrummen. Ordföranden skulle för varje gång fråga rektorn om lov att använda salen, och sedan tillåtelsen givits, annonserades mötet på svarta tavlan i de olika klassrummen. En särskild »programkommitté» brukade tillsättas vid samma möte som styrelsen valdes, och denna kommitté skulle under hela följande år sörja för att programmet vid mötena blev omväxlande och innehållsrikt. Ordföranden började alltid med att »hälsa de närvarande hjärt-

ligt välkomna», varefter sekreteraren uppläste föregående mötes protokoll, som vanligen godkändes oförändrat. Sedan behandlades föreningsärenden. Frågor om lån skulle avgöras av förbundet, inte av styrelsen, och ibland kunde angående dem vidlyftiga diskussioner uppstå. Andra ärenden voro t. ex. frågor om stadgeändringar, om terminavgiftens storlek, formen för de reverser, som utfärdades till förbundet o. s. v. I denna sista fråga beslöts på min tid, att reverserna alltid skulle vara löpande, därför att förbundet inte var en juridisk person och således inte kunde föra talan inför domstol, ifall en låntagare skulle tredska. Jämte de rena föreningsärendena förekom musik på alla möten, ofta därjämte sång och deklamation och emellanåt föredrag och diskussioner över ämnen, som på förhand, om jag inte missminner mig, bestämts av förbundet. En gång försökte man beträffande deklamationerna införa den ordningen, att vi i tur och ordning skulle deklamera, för att var och en skulle få lite vana att uppträda offentligt, men detta kunde inte förverkligas.

Bland diskussionsämnen kan jag nämna följande: »Vad kunna folkskolans lärare göra för att hindra emigrationen?» Det behandlades så utförligt, att debatten måste utsträckas över två möten. Orsaken härtill var framför allt den, att en av seminaristerna i anslutning till vissa nationalekonomers åsikter om förefintlig eller hotande överbefolkning först upptog till diskussion frågan, huruvida det över huvud taget vore önskvärt att hindra emigrationen. Hans åsikter om utvandringens nödvändighet vunno dock föga anklång, och de flesta syntes vara eniga om att rörelsen borde bekämpas och åtskilliga medel föreslogos härför. Andra ämnen, som diskuterades, voro t. ex. freds rörelsen, patriotism och kosmopolitism. Vid behandlingen av sådana frågor framträdde på sina håll starkt radikala och kosmopolitiska åsikter, och stundom lågo dessa över vid meningsutbytet. Vår nationella självkänsla befann sig på den tiden i nedan, och såsom ett exempel härpå kan jag nämna, att sex dagar efter norska stortingets förklaring, att Oskar II upphört att fungera som norsk konung, kunde i samband med årsavslutningen på Lunds seminarium sjungas »Norges bedste».

På elevförbundets möten höllos emellanåt föredrag antingen av seminariets lärare eller av utomstående, som av intresse för

förbundet kunde förmås att utan ersättning ställa sin tid och sina krafter till förfogande; någon gång uppträdde också seminarister som föredragshållare. Läraren i historia föreläste en gång över 1700-talets principalatsfråga, och en annan gång höll han ett föredrag om »Nykterhet och värnkraft». Vid ett tillfälle uppläste han Viktor Rydbergs »Den nya grottesången» och vid ett annat Pontus Wikners »Min moders testament». Andra föredrag, som höllos av lärare vid seminariet, voro t. ex. »Rousseau», »Pestalozzi», »Psykopatiska företeelser hos barn». En folkskollärare från Malmö uppläste en gång delar av Holbergs »Jeppe paa Bierget» och beredde oss därmed en mycket angenäm kväll, och en annan lärare från samma stad höll vid ett möte ett föredrag över kemiens elementer. Han mindes från sin egen seminarietid i Lund, hur pass bristfällig undervisningen i kemi var, och ville förmodligen bota på våra kunskaper i ämnet genom att förtälja om de kemiska rön, han gjort, sedan han kommit till den stora staden i sydväst. — Av de föredrag, som höllos av seminarister, erinrar jag mig särskilt ett om Kina. Eleven, som höll det, hade vistats något år i detta land såsom missionär men lidit av klimatet och begivit sig hem strax före boxarupprorets utbrott. Han berättade om sina långväga färder i det stora riket och om underliga saker, som han sett och upplevat. Vid ett tillfälle hade han under en resa tillsammans med en kamrat besökt ett kinesiskt tempel, där massor av gudabilder voro uppställda. De hade undrat över vad slags material som använts till dessa, och för att skaffa sig visshet hade de slagit näsan av den ena bilden och därvid funnit, att den var tillverkad av lera. Detta intresserar dock mindre än deras uppfattning rörande det mått av hänsyn till folkets religiösa känslor, som en missionär bör visa. Att de höllo på att bli skjutna, när de sedan redo från platsen, förvånar mig inte. I en trakt hade han vandrat över ett stort område, där marken utgjordes av bara stenkol, och på ett ställe hade han hittat en stor, gul klump, som han trodde vara guld. Han skickade den till en stad vid kusten för att få den närmare undersökt och fick efter en tid bekräftelse på sin förmodan, att det verkligen var guld, men guldklimpen fick han inte tillbaka. I stället frågade man honom, var han funnit kostbarheten, men »ni kan väl begripa, att jag inte sade det, när de

voro så oförskämda, att de behöllo guldklimpen». Vi fingo också veta, hur en missionär skulle uppträda för att ha det rätta anseendet bland landsens barn. När han visade sig ute, skulle han gå med värdig hållning och mot marken sänkt blick, seende varken åt den högra sidan eller åt den vänstra, på det att kineserna skulle få intrycket av en man, som var helt försänkt i sig själv, och som intet behövde se och intet höra, emedan han på förhand visste allt. — Bland övriga föredrag av seminarister kan jag nämna ett om egypternas mytologi.

Omkring den 1 maj valdes enligt stadgarna ny styrelse. Denna utsågs huvudsakligen ur den blivande fjärde klassen, varför dess medlemmar i de flesta fall inte fungerade mer än ett år. Den nya styrelsens första omsorg var att anordna årets avslutningsfest, som firades på seminariet en av de sista lördagarna under vårterminen. Programmet var då särskilt rikhaltigt med körsång, ibland även solosång, orgel-, piano- och fiolmusik, deklamation m. m. — Efter elevförbundsmötena tågade vi under den vackra årstiden ofta ut till monumentet och sjöngo där ännu ett par sånger. På den tiden stängde ingen grind tillträdet till minnestenen, utan sångarna kunde ställa upp sig på själva postamentet, under det en del av de övriga i pojkkaktig uppsluppenhet blev upp på mörsarna, som stå kring obeliskens. När tonerna då klingade ut över Sliparebackens historiska mark, där minnena tala om gångna släktleds fredliga och krigiska arbete i landskapets eller rikets tjänst, stärktes i våra ungdomliga sinnen den känsla av förpliktelse mot fosterlandet, som hör till våra bästa andliga ägodelar. Och kamratkretsen, som vuxit allt fastare samman under år av gemensamt arbete, firade här ute en av de högtider, kring vilkas minne vi ännu efter många års skilsmässa i tankarna mötas.

En dag på seminariet i slutet på 1890-talet

av

N. H—r.

Allhelgonaklockan slår en kvart över 6 f. m. Vakthavande seminarist för dagen drager några kraftiga tag i samlingsklockans sträng. Det är — enligt rektor Wingrens uttolkning — lystringssignalen. En del seminarister ha redan anlänt, och nu komma andra i smågrupper. Några stanna utanför trappan. Det är de, som skola vara åhörare i övningsskolorna, samt den som har vakten för dagen. Denne har inställt sig redan kl. 6. Alla dessa skola rapportera sina uppdrag för rektorn och stå därför med ögonen riktade mot rektorsbostaden. Nu träder han ut, sakta och högtidligt, jag höll på säga majestätiskt, vanligen iklädd hög hatt, någon gång svart slokhatt, nedviken stärkkrage med svart rosett. Denna sitter alltid snett med ena snibben instucken under vecket, den andra utanpå. Så stega eleverna fram vanligen en i sänder, men rektorn stannar ej för att åhöra deras andraganden utan vankar sakta gårdsplanen fram och åter. Lärjungen går fram med mössan i hand till vänster om rektorn, några steg bakom. Så följer den ena rapporten efter den andra ungefär så här: »Herr Rektor, jag ska be få anmäla, att jag skall ha vakten i dag.» Ibland svarar rektorn endast med ett »jaså», men ibland har han något särskilt på hjärtat att en stund tala med eleven om, och då säger han vanligen: »Sätt mössan på, min påg!» Men stundom fick »pågen» följa med åtskilliga varv med mössan i hand. Då gällde det vid vändningen göra rätt omgång, ty ibland roade det rektorn göra vänstervändning, dvs. *mot* eleven, som gick ett par steg *bakom* rektorn, och då låg den frestelsen så naturlig för eleven att antingen göra helt höger

om och i så fall hamna på rektorns högra sida eller också sticka genaste vägen, dvs. *framför* rektorn över på rätt sida. I dylika fall påpekade rektorn felet.

Stundom kunde rektorn ropa till sig en yngling, som han mött i staden kvällen förut. Då kunde det låta så här: »Dä' va' ryseligt granna byxor du hade i går kväll, och sen så fin käpp du lagt dig upp med! Och cigarr i munnen! Hemmavävt tyg ä' mycket starkare, och så tycker jag inte en seminarist ska ståta i käpp och cigarr.» — Hade han mött en elev i flicksällskap, ljöd varningen: »Hör du, min lille påg, de' ä' inte klokt skaffa fågel förrän man har bur, och så ska du inte bry dig om stabotöserna, för de kan inte ens koga en gryda panntofflor».

Nu ringer det igen. Klockan fattas 5 minuter i halv 7. Det betyder samling i bönesalen. På slaget halv 7 ringes tredje gång. Då träder rektorn in, mottagen vid dörren av närmast stående elev, som hjälper honom av med rocken. Alla stå upp och buga djupt. Ordningmännen rapportera turvis sjuka, m. m. var för sin klass. »Jaså, S. är — — se, där ligger en pappersbit, kanske du vill vara snäll ta upp den! Jaså, S. är sjuk ännu, det förefaller lite misstänkt; han får väl vara beredd skaffa läkarintyg.» Så kliver han upp på katedern följd av kustos, som bär en annan ytterrock, som hänges löst över rektorns axlar. Efter 1/2 timmes bibelförklaring går var klass till sitt lärorum. Vi vänta på rektorn eller »Petter», som vi vanligen benämna honom. I dag är det bl. a. repetition av de olika temperamenten. Rektorn vänder sig i högtidlig ton till V, med frågan: »Vecket temperament töcker du e' löckliast?» V. efter något funderande: »Sangvinikern». Rektorn fixerar honom något, sätter därpå händerna på höfterna och utbrister leende: »Jaså, töcker du de'? Ja, de' kan ju hända du töcker så. Men ja' töcker flegmatikern e' den löckliaste, ja, de' e' han. (En kort paus). Men flegmatikern behövde ha en propeller i ändan, som kunde driva honom framåt», o. s. v.

När vi efter rasten åter samlats och suttit i väntan en stund, höra vi de så välbekanta trästegen i trappan. Det är adjunkten Gunterberg, som med käppen liksom markerar ett tredje steg. Hans smeknamn var »Gunter» (eller »Kunter», emedan han uttalade g som k liksom d som t och b som p). I dag ha vi

läst Torparsonen, och stycket skall omsorgsfullt utfrågas. »Gunter» lägger särskilt vikt vid, att vi kunna nämna en massa ord, liktydiga med dem, som stå i stycket. Han har utgivit en hjälpredda i ämnet, och de som lagt sig till med denna ordbok, hoppas få betyget något höjt. Såsom exempel på utfrågningen må anföras följande.

Gunter: »Vat var det — S.? — S. Afton — G. Vem var det då som befann sig ensam hemma — R.? — R. Modern — G. Och moder är liktydigt med — —? — Mamma — Vem befann sig modern ensam hemma med — E.? — Sin lille son — Nej, svara bara på själva frågan! — Sin son — Hurudan var denne med avseende på beskaffenheten? — Liten — Liten är liktydigt med — A.? — Oansenlig — Vat är son liktydigt med — K.? — Pojk — Nåkot annat på p? — Pilt — Ha vi inte fler på p? — K. ??? — Vi ha ju parvel och pys. Vat står där sedan — V.? — Den lille grät, ty han var hungrig — Och grät är liktydigt med — B.? — Lipade, skrek — Är då skrek och grät alldeles detsamma, nej för allt i världen — skrek är ett starkare uttryck, men ha vi inte något annat på g — B.? —? — Vi ha ju grinade, vet ja. Vat var den lille — H.? — H.?? — För allt i världen, kan inte H. se, att det står att han var hungrig, och hungrig är liktydigt med? — Svulten — Ha vi inte något mer på s? — H.?? — Vi ha ju sugen, vet jag. Vat kom då modern att tänka på — O.? — Handkvarnen — I vat kom hon att tänka på den? — O.?? — Kan inte O. se att hon kom att tänka på den i sin förtvivlan. — Hurudan var kvarnen med avseende på beskaffenheten F? — Gammal — Gammal är liktydigt med — ? — Bedagad — Nej, de ordet kan ej användas här, men vi ha ju åldrig. — Vat gjorde modern då L? — Sopade ihop några sådor — Vat gjorde hon sedan — K.? — Bakade en kaka — Vat gjorde hon därpå — M.? — Stekte den — Vat stekte hon den på? — Ett grytlock — Vat gjorde Sven under detta — P.? — Han teg.

Klockan ringer till rast. Under lektionen har ej en enda vågat så mycket som dra' på smilbandet, men nu, då Gunter tagit sin hatt, rock, käpp och paraply och gått lika allvarlig som han kom, kan det hända att vi med mindre allvar repetera

åtskilligt utan att reflektera på att G. säkerligen var besjälad av varm kärlek till svenska språket.

Följande timme ha vi naturlära för adjunkten Agardh. Då känna vi oss mycket obundna. A. går gärna kors och tvärs i klassen, ty frågorna framställer han vanligen på mycket nära håll, ofta i samband med en grimas i avsikt att locka oss att skratta, och i samband med grimasen vidrör han den utfrågades näsa med pekpinnen.

För den följande timmen äro vi ganska bävande. Vi ha nämligen repetition i historia och geografi för doktor Nils Larsson. På rasten smiter därför en del av oss in på bönsalens läktare för att läsa över, ty vem vet vad han har i hägen i dag! Till att börja med rensade »utköraren» obönhörligt bönsalen, ut måste vi med undantag av B., som lyckats gömma sig i en vrå. Rasten är slut, klockan ringer, vi ha intagit våra platser. Doktorn inträder fint och sirligt med en vänlig nick, och med raska nättasteg intar han sin plats i katedern. Så blåser han på bordet, kustos förstår meningen och skyndar fram och torkar bordet, doktorn tar upp ett sämskskinn, andas på sina glasögon och putsar dem; därpå lägger han armarna i kors över bröstet, funderar ett par ögonblick, så kommer det: »Vilket datum landsteg Gustaf Adolf i Tyskland?» Aj, aj, ska' vi in på tyskt område, kan det bli hett nog, innan timmen är slut. Visserligen var första frågan ej så svår, men det lär bli tysk geografi också, och kommer han in på det ämnet, så kunna vi vara beredda på att han om en stund frågar efter någon biflods biås bibäck kanske med tillägget: »Ja, bäcken är ej större än den torkar ut under sommarna, men det är ju intressant veta vad den heter». Den, som klarar sådana frågor, har vuxit betydligt i doktors ögon. Frågorna gå raskt i tur och ordning, och vi förstå, att det blir värre, alltefter varje fråga. Doktorn har redan visat sin missbelåtenhet med karakteristiska huvudskakningar och ett och annat »fy», då svaret ej varit rätt. Plötsligt reser sig H. och frågar: »E' de' nån grund i vad jag läste en gång, att Gustav Adolf skulle varit osedlig?» Frågan återställde i ett ögonblick mångas hjärtan i naturligt läge och normal takt, ty nu visste alla, att förhöret var slut. Nu skulle i stället börja en intressant diskussion över den framkastade frågan. Att framkasta frågor

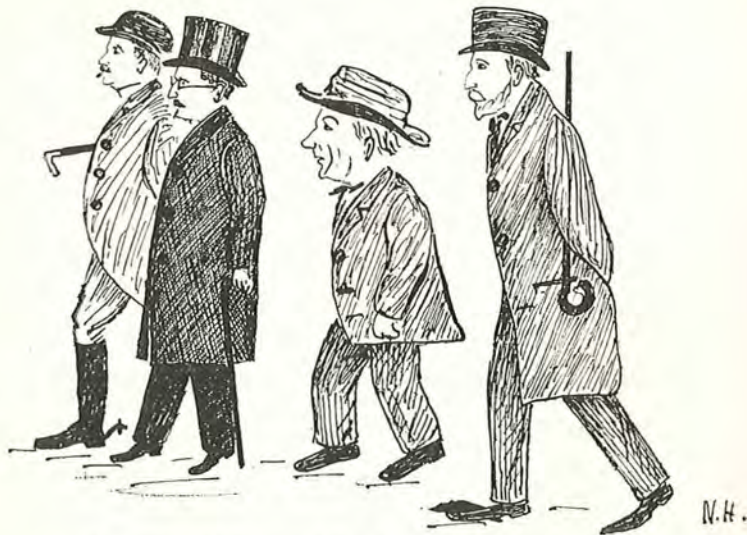
Rektor Wingren förrättar morgonbön.

Adj. Gunterberg och dir. Norlind.

A. H. Lindquist.

Översten, Doktorn, Adj. Agardh, L. Th. Larsson.

var nämligen ett beprövat knep, som vi använde oss av i farliga situationer under doktors timmar.

Doktor Larsson var nämligen alltid intresserad av diskussion, även om våra framkastade frågor gingo något vid sidan om ämnet för dagen. Politiska och sociala spörsmål voro mycket tack samma. Den, som ville yttra sig, anmälde sig vanligen på så sätt, att han sträckte på halsen och liksom lyfte lite på gumpen samt såg intresserad ut. Då frågade alltid doktorn: »Vad vill N. säga?» Doktorn var en varm fosterlandsvän, mycket konservativ i sin åskådning, och därför hände ofta, då någons åsikt gick i motsatt riktning, att vi fingo höra, att dylika åsikter voro »vansinniga» eller »ursinniga». Men dessa starka uttryck använde doktorn ej alls i vrede utan i all gemytlighet, ty han blev visst ej ond för en motsägelse. Glädjen över att vi räddats från långt förhör, resulterar i att någon »vräker sig» och bjuder räddaren, dvs. frågoframkastaren, på kondis. Ibland »skramlas» till nämnda bjudning.

Så troppa vi av till gymnastiksalen, som låg bakom biskops- huset. Vi ställas upp. Giv akt! God dag, seminarister! God dag, major! Major Norlander talar lugnt och vederhäftigt om gymnastikens betydelse. Inför honom voro vi ej beväringsspojkar — snarare kamrater, men ändå brast det ej i respekt från vår sida. Gymnastiken gav matlust. Hushållsskolor bestodo vi oss ej med, men på några platser voro s. k. »mathå», där vi för cirka 30 kr. i månaden hade hel kost.

Efter frukostrasten skall adjunkten Theodor Larsson känna oss på pulsen i räkning. Något av doktors »fina» sätt förekommer ej, nej läraren höres ganska barsk, går med mycket kraftiga steg med händerna antingen på ryggen eller under tröjfläckarna i byxfickorna fram och åter mönstrande oss med sina barska blickar. Det var endast det yttre, som var strävt.

Följande timme ha vi ritning för ritmästare Lindqvist. Där ha vi våra muntraste stunder tack vare, att läraren är till ytterlighet tankspridd. Denna svaghet utnyttjade vi i vår tanklöshet till varjehanda tokiga påhitt, som säkerligen ej voro välgörande för »Ritis» nerver. Vi förstodo ej den tiden vad nerver var, men, sedan ha kanske åren lärt oss något även i den vägen. »Ritis» träder emellertid in, och vi göra den obligatoriska bugningen.

Det är en särskilt varm dag, vadan P. har dragit tröjan av sig. »Ritis» går några varv med vänstra handen under tröjan vilande på höften och fixerar P. Han ser, att något oegentligt finnes, men det dröjer en stund, innan han har klart för sig, vari det består. Så frågar han: »Hä, varför sitter ni barärmad — hä?» P. reser sig och svarar med djupt allvar: »För ja' har drat tröjan av mig.» Och »Ritis» går ett par varv, innan han tänker på det komiska i svaret. Men då blir han arg, vänder sig till P. och säger: »Hur va' de' ni svarade — hä — så ska' ni inte svara mig, det duger inte, begriper ni, ta' tröjan på er genast — hä!»

Fastän detta endast är några plock från de olika lektionerna känner jag på mig, att utrymmet redan blivit för strängt anlitat. Det beror således ej på förakt för de övriga lärarna, att de ej kommit med. Icke ett ord har jag skrivit för att förlöjliga eller klandra någon lärare. Det är deras karakteristiska, originella sidor jag sökt påvisa. Jag vill vörda minnet av alla mina lärare, vilka alla här omnämnda med undantag av adlj. Th. Larsson vila i jordens sköte. Frid över deras minne!

Folkskolans Minimum.

Med ledning af 7e § i Kungl. stadgan för
folkundervisningen i Riket

af

Carl Cramér.

Lector, föreståndare för Seminarium i Wisby.

Wisby i April 1850.

[Avskrift gjord under seminarietiden
av eleven

Jacob Petter Pettersson.]

Hvilken Skollärare, som utrustad med nödig bildning friska krafter och redlig vilja, första gången ser sig i skolan af sina skolbarn omgifven, skulle icke föresätta sig, att, med Guds hjälp, för dessa barn uträtta så mycket godt han förmår? skulle icke tillika hoppas, att kunna i deras hjerta nedlägga dygdens frö, fruktgifvande för himmelen, i deras förstånd tända någon kunskapsgnista, nyttig för lifvet? Hvilken erfaren lärare har dock ej efter år af arbete och mödor, oakadt de bästa föresatser och allvarliga sträfvanden funnit, att arbetets frukter icke alltid svarat mot hans väntan och hans förhoppning? Orsakerna härtill äro många, och ligga antingen inom eller utom skolan, eller kanske oftast både inom o. utom.

Läraren tillträder sitt ansvarsfulla kall ung och oerfaren. Den goda viljan saknar sitt fastaste stöd: vana och öfning. Miss-tag äro oundvikliga. De rättas efter hand. Öfning gifver vana; och så förenar sig med den goda viljan stadga och erfarenhet. Arbetet blir nu lättare, hoppet att kunna uträtta något växer med fliten och mödan.

Men ojämnheten i barnens skolgång hämmar undervisningens

fortgång: föräldrar, fördomar, oförstånd eller ondska, hemmets oseder, som i skolan visa sig i barnens sjelfsväld, lättja, liknöjdhet, olydnad, lögnaktighet och råhet, lägga nya hinder i lärarens väg. Han finner ofta odygdens frö, djupare rotadt i barnens hjerta, än att han förmår uppryeka dess rötter, och hemmet, der han borde kunna påräkna den bästa hjälpen, nedrifver allt för ofta hvad han med möda lyckats uppbygga; kunskapens frö vill icke heller skjuta upp till någon lefvande planta, hur sorgfälligt han ock söker bereda jordmänen. Han måste vara beredd på allt detta, så vida han icke skall förtvifla om sig sjelf och sitt verk.

För sin verksamhet inom skolan måste läraren alltid hafva för ögonen det *högsta* mål, hvartill han syftar; men han måste derjemte hafva för sig klargjordt det *minsta* mått, som måste fyllas, innan han får se sig berättigad att vara belåten med sig sjelf, innan han med lugn och utan förebräelser kan skilja ett skolbarn ifrån sig. Han skall ej engång förmå att lära *alla* ur hans skola utgående barn tillräckligt af minimum.

Men felet får då åtminstone ej ligga hos honom Huru mycket hör nu till detta minsta mått, detta *minimum*? Det är denna för den samvetsgranna skolläraren viktiga fråga, vi vilja söka att utreda och besvara.

1. Folkskolans ändamål kan i få ord så uttryckas: *barnet skall i skolan, genom vana och undervisning, uppfostras såsom människa, medborgare och kristen.*

Hos hvarje människobarn ligger människan lika som i sitt frö. Anlagen, möjligheten att blifva människa, äro hos barnet af Skaparen nedlagda. Anlagens väckande, utbildning, öfning hvarigenom möjligheten först kan förvandlas till verklighet, måste tillkomma utifrån.

Denna väckelse utbildning, öfning, fordra vi af skolan¹). Människan, såsom människa, skall ledas till en klar insigt af naturen och lifvet.

¹) Att skolan icke ensam förmår uppfylla dessa fordringar utan att dertill flera krafter måste samverka, det hör ej hit. Skolans ändamål är intet annat hvarken mer eller mindre än det här ofvan antydda.

Människan, såsom medlem af det borgerliga samhället, skall lära erkänna, värda och älska lagarna, och hon skall vinna en sann *samfundsanda*, utan hvilken hon i hvarje samhällsställning blir endast en oduglig del af det hela, utan förmåga att öfva en rätt lydnad eller en sann människokärlek.

Människan, såsom kristen, skall lära sig lefva så, att »hennes vandel är i himmelen»; hon skall ega tro men en tro som visar sig i gerningar; hon skall sätta sitt hopp och förtröstan till Gud allena; hon skall med ett ord vara *from*. Sannolikheten, hoppet, att kunna leda sina lärjungar så, att de engång i lifvet må blifva, hvad de, såsom människor, medborgare, kristna borde blifva: det är högsta målet för lärarens arbete. Hvarje lärostund måste bidraga till främjandet af detta ändamål. Men skall detta kunna ske, så måste barnens krafter väckas, stärkas och de nödvändigaste färdigheter öfvas, de viktigaste kunskaper dem meddelas.

Krafter, färdigheter, kunskaper — på dessa tre beror allt. Men hur mycket af hvarje? det är här frågan.

2. Först fordra vi, att intet barn borde komma ur skolan, som icke lärt sig *gifva-akt* på och *vilja förstå* allt, som förekommer. Den människa hos hvilken lusten att se och begripa icke vaknat, är ännu till hälften, och mer än till hälften, djur. Människan skall icke såsom djuret kunna låta ett nytt föremål gå sig förbi, utan att det väcker hennes uppmärksamhet; och till och med vid det vanliga, det alldagliga skall han icke vara tanklös slumrande. Människan sjelf måste vara i ständig verksamhet, så att hon har fullt medvetande af det, som föregår inom henne sjelf. Derpå skall skolan arbeta.

Barnet måste derföre, från första stunden det inträder i skolan, lära sig, att med uppmärksamhet lyssna till hvarje lärarens ord, att noga betrakta hvarje bokstaf, hvarje siffra, hvarje figur, som visas. Barnets själ skall under denna första skoltid liksom bo i deras ögon och öron, dessa äro de portar, genom hvilka kunskaper ingå.

Det är ock derföre hos läraren en icke ringa sak, att han förmår hålla barnens uppmärksamhet vaken, så att de med öga

och öra hänga fast vid orden från hans läppar, likasom fruktade de att förlora något enda deraf, ifall de ett ögonblick vände sig från honom. Förmår han genom sin undervisning, genom sitt tal, sitt sätt så fångsla sina lärjungar; då har han öppnat tillgången till deras förstånd och hjerta för de lärdomar, hvilka han skall meddela dem; han har och derigenom arbetat, icke blott för sig sjelf, för den korta tid dessa barn äro anförtrodda åt hans ledning — han har andligen väckt dem för hela lifvet. »Såsom ett barn vänjes i ungdomen låter det icke af då det gammalt varder».

— — — — — Om barnet deremot icke från första skoldagen vänjes, att med uppmärksamhet följa undervisningen; lära att noga gifva akt på det, som förevises dem, såsom föremål för deras åskådning; vänjes att uppmärksamt höra på det, som säges dem; tillhållas och ledas, att söka begripa hvad de se och höra; då skola de och sedermera alldrig förmå att uppfatta de lärdomar hvilka naturens betraktande eller åhörandet af Guds ord i templet dem erbjuder. Naturen, erfarenheten och ordet talar då till blindade och döfva. Ty »med hörande öron höra de intet och med seende ögon se de intet.» Christus säger; *vaker!* det vill säga, att vi skola gifva akt på allt utom och inom oss, som kunde blifva farligt för vår framtid och dygd. Detta lära aldrig de drömmande själar, som från barndomen icke blifvit i detta afseende väckte och värdade. Den lärare, som icke vänjer sina barn vid uppmärksamhet, gör dem således oskickliga att lyda Christi bud och kastar dem, såsom ett lättfånget byte, i händerna på den första förföraren som möter dem.

Barnen måste ock lära förstå hvad de se och höra. Wi böra arbeta derpå, att folkets barn, bonden, arbetaren, dagakarlén, tjenstehjonet, icke må vara döfva för hvarje förmaning, känslolösa för allt, som talar till förstånd och hjerta. Såsom människor måste det vara dem en plågosam känsla, att höra och icke förstå; såsom Christne måste de bedröfvas om Bibelns ord, Davids, Johannes, Pauli, Jesu egna härliga läror äro för dem endast en död bokstaf; såsom medborgare, undersåtare måste de kunna med lätthet och säkerhet förstå öfverhetens och lagens bud.

Den som i skolan icke härtill fått förmågan, han har hvarken såsom människa, Christen eller medborgare i skolan blifvit hvad hon skulle blifva; och har han genom lärarens förvållande det icke blifvit, då har den läraren på det svåraste försyndat sig mot den Gud, i hvilkens vingård han och är en ringa arbetare, svårt förbrutit sig mot den ungdom, som af honom skulle handledas till förmåga att blifva sina egna ledare genom lifvet, mot de föräldrar eller vårdare, som åt hans värd, för detta ändamål, anförtrodde det dyrbaraste de ägde.

*Minnet*¹⁾ eller den själskraft, genom hvilken människan förmår att fasthålla och bevara det, som hon sett, hört, känt, o. s. v. och frivilligt erinra sig detsamma — öfvas vanligen mycket i våra skolor. Barnen öfvas (tvingas) att lära utantill Catechesen, böner, bibelspråk, årtal, namn på berg, floder, länder, Konungarne m. m. Det är godt och nyttigt emedan derigenom en visserligen dyrbar själskraft sättes i verksamhet. Men att denna minnesöfning i de flästa fall, icke leder till en fri och fullt medveten erinring, utan snarare framkallar en erinring, som lik djurets, måste utifrån väckas, och som, när denna yttre väckelse uteblir eller afbrytes, icke förmår leda sig sjelf: — det borde till öfverflöd bevisas deraf, att vid den vanliga skol-utanlexan endast ett ord behöfver borttagas eller sättas på orätt ställe, för att det hela skall förvirras eller rent af upplösas: det yttre tecknet (märket) är borta. För att undvika detta bör läraren, vid all minnesöfning, och framförallt vid all utanlexa, med sorgfällighet se till, att ingenting annat åt minnet anförtros, än det, som barnet, så vidt möjligt är kan förstå eller åtminstone förmår skilja den ena saken ifrån den andra. Människans minne får nemligen icke betraktas såsom ett skåprum, der likt och olik, utan reda och ordning kan iakttagas; utan såsom ett väl ordnad

¹⁾ Det menliga minnet skiljer sig ifrån djurets erinringsförmåga deruti, att människan begagnar sitt minne frivilligt och med fullt medvetande derutaf, att det föremål, som af minnet framhålles, någon gång förut förekommit för hennes åskådning; men djuret deremot föres till erinring genom yttre väckelse: åstadkommen utan dess vilja eller medvetande. Det alldagliga uttrycket: "drager sig till minnes", gifver just tillkänna den frihet, hvarmed människan handlar vid erinringen. Detta uttryck kan ej begagnas om ett djur.

förrådsrum, ur hvilket egaren bland de der förvarade skatter förmår för hvarje särskilt tillfälle, utan att misstaga sig, framtaga hvad henne behof göres. Minnet kan förvara inlärd ord-följder tillika med de tankar, hvilka i orden ligga, eller endast orden utan tanken, men minnet kan och förvara hela tank-följder, händelser, saker utan att behöfva binda sig vid vissa ord.

Nu är ordet (språket) endast tankens sinliga omklädnad, eller den sinliga form, under hvilken tanken framträder; således är ordet visserligen viktigt, men viktigare är tanken. Förmågan att tala är en herlig Guds gåfva, och bör med all omsorg i skolan vårdas och öfvas; men förmågan att tänka är ändå kostligare, och får framförallt icke försummas.

Liksom under den grofva drägten mången gång klappar ett godt och ädelt hjärta då ondskan och bedrägeriet döljer sig under en prälände glans; så bor mångengång i det grofva obildade talet, en hög och ren tanke, då ofta deremot både höghet och renhet förgäfves sökes under de granna ordens bländande yta. Förmågan att finna ord för tanken är icke lika för alla. Säkert är likväl, att den redlige tanken alltid finner någon utväg att göra sig förstådd, och för lifvets vanliga förhållanden är detta allt hvad vi kunna fordra. Är derföre frågan om minnets öfning eller rättare om lärarens åtgärd i afseende på minnets odlade antingen såsom förmåga att bevara ord, eller såsom förmåga, att oberoende af ordet bevara tanken; då kan icke en tänkande lärare stadna villrådlig.

Utanlexan, en nödhjelp för skolan, upp hör med den; men nödvändigheten för menniskan att gifva akt på allt, som föregår, och lägga på minnet det iakttagna, upphör aldrig. Och denna för lifvet så viktiga vana vid uppmärksamhet, denna förmåga att klart uppfatta och redigt ihågkomma, öfvas vanligen i våra skolor allt för litet, eller för ensidigt. För *litet*; ty barnets egen förmåga tages härvid litet eller intet i anspråk; *ensidigt*; ty öfningen sträcker sig vanligen ej utom utanlexan i Catechesen, historian, multiplicationstabellen o. s. v. Det är ju ingenting ovanligt, att höra skolbarn med den mest beundransvärda säkerhet ur minnet upprepa en hel mängd olika saker; men när de af en främmande tilltalas eller frågas om den enklaste småsak, sitta de gapande och förvånade, liksom hade de hvarken öron eller

förstånd. Gif dem den enklaste uppgift, det enklaste förstånds- och minnesprof, utom den vanliga kretsen; det är då ofta likasom både minne och förstånd med ens tagit till flykten. Det måste ej så förblifva. Vi måste såsom lärare, med fast vilja arbeta derpå, att de barn, som ur våra skolor utgå, må hafva vunnit vana och öfning att märka till och redigt uppfatta, förmåga att i minnet troget bevara hvad de se och höra eller läsa, hvarigenom de först blifva duglige för lifvet, skickligen att arbeta för sin bestämelse såsom menniskor, medborgare och Christne. Genom dessa krafter: *uppmärksamheten*, *förstånd*, *minne*, blir menniskan *skicklig att mottaga* det, som henne i andligt afseende meddelas. Detta är redan icke litet. Men nog är det på långt när ännu icke. Menniskan skall icke blott emottaga, hon skall äfven sjelf förvärfva: hon skall föras till sjelfverksamhet, hvarmed vi här mene: förmåga, att tänka sjelf på egen hand, förnuftigt och fritt. Att väcka, leda öfva denna förmåga är hufvudsaken, målet hvartill all skolordning bör sträfva, den gode grund hvarpå lifvet sedan skall bygga. På denna hufvudsak göres i våra skolor för litet, om ens något afseende. Mången anser skolans egentliga ändamål vara, att proppa barnens hufvud fullt med hvarjehanda lärdomar, som tros komma dem till nytta i lifvet.

Man behandlar derföre detta stackars hufvud nära nog såsom en reskoffert i hvilken man tid efter annan inpackar så mycket den möjligen kan rymma af allt, som anses kunna komma till nytta under färden genom lifvet. Genom denna vådliga välmening få derföre våra skolbarn ofta en hel mängd kunskaper, men föga kraft att dem bibehålla, och ännu mindre förmåga att dem sjelfständigt använda, eller sjelfva vidare öka det en gång erhållna förrådet.

För detta fel måste hvarje skollärare förstå att akta sig. Den lärare, som hos sina barn förmår öfva och stadga kraften, att på egen hand öka sina kunskaper och förvärfva sig nya, han har, i andan af sitt kall, gjort mer, än de många, som åtnöje sig med att fullproppa barnens hufvud och minne med hvarjehanda kunskaps-skatter.

Lärarens hela uppmärksamhet, hela hans arbete måste rigtas derpå, att barnen lära sig eftertänka, pröfva och dömma, om

hvad som är sant och falskt, godt och ondt, nyttigt eller skadligt. Derigenom gifver han dem med sig ut i lifvet det osvikligaste medlet, att bevara sig från alla de lögnens, onskans, och begärens lockelser, som der skola omgifva dem.

Den lärjunge, som från barndomen blifvit ledd att sjelf se, pröfva och dömma, han skall och sedermera, såsom menniska o. medborgare, veta att upprätthålla sitt värde såsom förnuftig och fri; han skall, såsom kristen, hvarken stelna af likgiltighetens köld eller försmägta af svärmeriets hetta. Läraren skall, äfven i afseende på den jordiska kunskapen, söka att likna den Gudomliga mästaren, som sade: »*hvar och en, som dricker af det vatt-net, jag honom gifva vill, det skall vara honom en springkälla till evinnerligt lif*».

Så skall skolläraren hos sina barn söka framkalla den andliga kraft, som genom ett rätt bruk af förstånd, omdöme och förnuft, sätter människan i stånd att blifva sin egen målsman, sin egen ledare genom lifvet. Härigenom får den kunskap, skolan förmår meddela, något verkligt värde, emedan den sålunda kan blifva en lefvande källa, ur hvilken lifvets andliga behof sedermera skola tillfredställas på ett sätt, som är människan och den Christne värdigt.

Den lärare, som icke förstår detta, eller icke framför allt har vid sin undervisning till ögonmärke att väcka, stärka och stadga denna andliga sjelfständighet i förstånd och omdöme, han misskänner vigten af sitt kall, och förspiller sitt mål. Med denna sjelfständighet i *förståndet*, måste och sjelfständighet i *viljan* sättas i närmaste förening. Kraften att af drift (fri vilja) välja det rätta, och goda måste hos barnen väckas och ledas. Stadgas skall denna kraft sedermera genom striden med lifvets stormar; ty stark blir först den vilja som af fröstelser är pröfvad. Liksom den nyss uppvoxande eken småningom stärkes att trotsa de stormar, som skola raså igenom dess krona; så ock människobarnet. I skolan måste redan barnet lära att vilja det goda, icke af tvång eller fruktan, utan af lydnad, först för läraren och i känslan deraf, att han vill dess bästa. Derigenom blir det goda småningom en vana; och det är liksom kunde det ej vara annorlunda. Wanans magt är stor; den skall läraren till sin fördel här begagna. Barnen lyda och genom den påtagliga fördel och belåtenhet de-

ras lydnad bereder dem, komma de otvunget till den för lifvet viktiga erfarenhet, att man måste vara god, om man vill vara glad och lycklig.

De känna att det nyttiga sålunda är förenat med det goda, och de göra således detta af en omedveten, liksom instinktartaad klokhet, hvori genom uppkommer småningom öfvertygelsen, att hvad lagen fordrar är just det goda, nyttiga, nödvändiga, och att de sjelfva, äfven om ingen lag bjöde det, borde fordra det-samma. Så förenar sig en villig och glad lydnad med aktning, förtroende och kärlek för läraren och alla dem hvilka barnen erkänna och veta hafva rätt att befalla, leda och lära dem. Men denna lydnad och kärlek för föräldrar, för lärare, för ålderdomen, för alla, af hvilka barnen finna sig älskade, värdade, *kan* och *skall* helgas af den tanken: *Gud vill så*. Menniskans förhållande till Gud kan af barnet icke fattas annorlunda, än såsom förhållandet mellan en kärleksrik fader och sitt barn. Kärleken till Gud, kan icke barnet lära utan genom kärleken till fader, moder, lärare och andra af hvilka det kärleksfullt vårdas. *Älskar icke barnet fader, moder, lärare, som det ser; hur kan det då älska Gud, som det icke ser?* We således dem, som förakta denna oskuldsfulla kärlek eller genom ord och exempel leder dem från Gud, grumlar den rena källan i barnahjertats Eden, så att det återspeglar icke Guds eget beläte, utan dess förvridna bild! — skolan har i detta afseende (på viljans ledning och stadga) uppfyllt sin kallelse, om den i barnens hjertan, genom vana, exempel och lära inplantat en glad och villig lydnad för Guds bud, grundad på en oskrymtad kärlek. Dessa barn skola då sedermera blifva gudfruktiga, mennisko-älskande, sanningsälskande, ärbara. De göra det godt och rätt är för hvar man, icke af fruktan för straff eller af beräkning på timlig fördel, utan af kärlek till Gud och människor: ty Gud vill så, och måste så vilja, så sant han är Gud, som älskar oss alla. De skola lägga bort lögnen och tala sanningen utan fruktan för människor: ty Gud vill så, och måste så vilja, så sant han är rättvis och helig.

Äfven den *menskliga känslan*, känslan för allt, som är stort, skönt och ädelt i naturen och människolifvet, är en kraft, som läraren bör hos alla sina lärjungar söka, väcka och lifva. Den

lärare, som icke förstår, eller föraktar att väcka, leda och vårda känslan för det passande, för det redliga, goda och rena, för människovärdet, för det sköna i naturen eller konsten (så vidt detta är möjligt), för allt, med ett ord, som egentligen låter människan känna, att hon är människa — han är icke en lärare, sådan vår ungdom bör hafva.

Gåfvorna äro mångahanda, liksom i allt annat, mångahanda. Men andan, viljan att äfven i detta afseende låta skolan verka, allt hvad den förmår, borde hos alla vara en. Ingen lärare borde därför vara obekant med de medel, som han för ändamålet alltid eger i sin magt att använda. Några allmänna grundsatser må här framställas.

Skolan skall fordra och strängt upprätthålla en hjertlig höflighet, anständighet och välvilja. Intet oanständigt eller sårande ord, ingen ofördragsamhet, icke afundsjuka icke sqvaller får tålas. Jemte sitt eget lifvande exempel, finner läraren väl nästan alltid, till sitt biträde i detta afseende, ett eller annat barn, som från hemmet medför goda vanor, rena ord och seder. Exemplet af det goda lockar lätt till bättring och efterföljd, om icke alltid så lätt, som exemplet af det onda. Barnen bör vänjas och tillhållas, att bemöta hvarandra med okonstlad vänlighet och tillgifvenhet, utan att derföre strängt bindas med ord, yttre former eller föreskrifter.

— — — — — Endast den genom lydnad och kärlek vunna *vanan* vid det goda, som slutligen verkar äfven på våra sinnen, förmår att gifva kraft åt de lagar, hvilka skolan stiftar för detta ändamål. Helt och hållet kunna väl icke alltid förgöras de svåra följderna af hemmets vanor och exempel, der dessa äro onda; men skolan kan och bör dock alltid i barnens hjerta och minne kvarlemnade ett för hela lifvet verksamt intryck, ett medvetande, en känsla af det passande, det rena, det goda och älskvärda i människors umgängelse med hvarandra. I en skola, som ur denna synpunkt uppfattar sin kallelse, kan mången gång kunskapsmålet vara ringa, och för mången synas bristfälligt. Likväl är det möjligt, att bristen kan betydligt motvägas, oftast fullt uppvägas, af den fria, glada och rena ton och hållning, som otvunget röjer sig i allt, den fläkt af kristlig samhällsande, som uppträskar och lifvar det hela. Då är det godt.

Ty denna skolvana blir en vana för lifvet, och skall för hvar och en, som vill och kan rätt bedöma de svårigheter, emot hvilka en lärare i folkskolan oftast har att kämpa, dock alltid blifva ett kärkommet bevis, att läraren, såsom sig bordt, uppfattat vigten af sitt kall och skolans ändamål.

Hos hvarje skolbarn måste känslan för det sköna i naturen väckas, eljest är skolan ingen skola för människor och kristna. Den, som drager plogen, har ej sinne för morgonrodnaden, lärkan eller nektergalen; den som styrer plogen måste hafva sinne derföre, eljest är han den förre allt för lik. Den lärare, som låter barnen uppväxa utan sinne för det sköna, det stora i Guds skapelse, han till stoppar för dem den rikaste källa till renaste och minst kostsamma nöjelser. Fästet med sina stjernor, jorden med sina i oändlighet växande alster, regnbågens lysande färger, den fallande vattendroppen, snöflingan, sandkornet, masken liksom åskans majestätiska dån och blixstens krossande stråle — sådana och tusende dylika, äro de föremål, som bjuda honom ämnen till de rikaste betraktelser, de skönaste lärdomar, de varmaste väckelseord till förstånd och känsla. Gud vill skådas i sina verk; och icke blott med häpnad och fruktan skådas, han vill kännas och älskas i naturen, liksom i nådens under.

Samma ordning som barnen lära sig beundra i naturens rike måste äfven i menskliga sammanlefnaden och inom *pligternas* rike tala till deras känslor. Allt, som stör den ordning, hvilken Guds rättvisa och godhet fordrar, och hvilken lag och samvete äro satte att vårda och värna, måste hos ungdomen väcka känslan af förtrytelse, harm och förakt men allt deremot, som med lagens och samvetets bud öfverensstämmer, väcka dess lifliga deltagande, bifall och kärlek.

En ungdom, som med samma känslor kunde höra berättas om Jesu kärlek och Judas Iskariots förräderi, är icke ledd till känslan af rätt och pligt så, som sig borde. Känslan för det goda och onda, visar sig först vid andra människors handlingar, öfverflyttas sedan på våra egna; och när det heter, att *kärleken är lagens fullbordan*, så vill det väl ej annat säga, än att endast kärleken gör oss skickliga att uppfylla lagens bud. Våra skolbarn böra således läras och vänjas, att med kärlek bemöta, med mildhet och skonsamhet bedöma sin nästa; och djupt i deras

hjertan bör inpräglas den gudomliga lefnadsregeln: »*allt det i viljen människorna skola göra eder det gören i ock dem*».

Menniskan eger förmågan att känna, att det gifves en Gud öfver henne och en evighet framför henne, och denna känsla af det andliga, eviga, den religiösa känslan, skall skolan väcka, vårda och leda.

En skola i hvilken religions undervisningen icke väcker eller befordrar andra känslor, än undervisningen i hvilket annat läroämne som hälst, kunde utan skada genast tillslutas, emedan den åt menskligheten uppfostrar dåliga människor, åt fäderneslandet dåliga medborgare, åt kristenheten endast namn kristne. Böner, sånger, sjelfva lärarens ton och hållning vid kristendomsundervisningen måste, hvar för sig, bidra till den religiösa uppfostran, vi ha rätt att fordra. Härtill fordras ingen djupare teologisk lärdom hos läraren, inga långa eller lärda förklaringar öfver Bibeln och Katekesen, men ett fromt, kristligt sinne, kärlek till barnen och en ödmjuk bön till Gud, att han ville välsigna det lilla frö, som läraren nedlägger i barnens hjertan. Barnen skola väl glömma mycket af det de lärt i skolan. Men om de under en gudfruktig och samvetsgrann lärares ögon, 6 eller 8 år lefvat och lärt i Jesu anda, så hafva de derigenom förvärfvat sig en skatt för lifvet, som för dem af inga andra lärdomskatter uppvägas: *en kristlig fromhet en ödmjuk förtröstan och en barnslig tro*.

Af allt detta borde intet eftergifvas; det borde uppfyllas af hvarje barn, som skolan skall kunna med glädje och förhoppning sända ifrån sig, för att vid kärlekens och nådens altare invigas till de pligter, hvilka lifvet af den kristne medborgaren fordrar.

3. I afseende på de tvänne öfriga punkterna: *färdigheter* och *kunskaper* föreskrifver lagen¹⁾ såsom minimum följ. Första) ren och flytande innanläsning af svenska språket, så latin som svensk stil. Andra) Religions kunskap och biblisk-historia, till den grad som erfordras för att kunna hos Presterskapet börja den egent-

¹⁾ Kungliga stadgan om folkundervisningen §:7.

liga Nattvards-läsningen. Tredje) kyrkosång med undantag för dem, som dertill sakna allt anlag. Fjerde) skriva, och Femte) de fyra räknesätten i hela tal. Härvid bör läraren märka.

1:o Det minsta, som fordras, är *ren och flytande innanläsning*. Detta är ingalunda litet, om det skall noga uppfyllas.

Barnet måste tidigt inhämta och göras förtroget med det mekaniska af läsningen.

Detta är för barnet hvarken mödosamt eller tråkigt, när saken med lif bedrifves. Barnet lär sig såsom lek, hvad det vid äldre år icke skulle lära sig utan ansträngning och dertill osäkert. Läraren skall derjemte från första stund barnen börja dermed sysselsättas, strängt hålla dem till att läsa högt, rent och tydligt. Följer han dessutom den för barnskolan viktiga regel, att icke sysselsätta barnen med många saker jemte hvarandra, i synnerhet innan den outhärliga läsefärdigheten är vunnen, så blir det snart rättläsning. Dess ändamål är, att den läsande skall sjelf förstå hvad han läser, och kunna göra sig under läsningen förstadd af andra. Hvar och en lärare vet, att detta dubbla ändamål icke vinnes endast genom rättläsning. Den förra är möjlig utan den sednare: men denna aldrig utan den förra. Derföre böra båda, såsom rättläsning utgörande ett helt, med lika omsorg vårdas.

Att *förstå* och *tala* ren svenska är en färdighet, som med läsningen nära sammanhänger, och genom den förberedes och grundlägges. Denna färdighet får icke fattas något barn, som utgår ifrån skolan. Bibeln, Psalmboken skall folket ju läsa på svenska; Presten, Domaren talar ju svenska.

Om barnen af läraren alltid höra ett rent språk, om de sjelfva strängt tillhållas, att utan onödiga biljud, vanställande brytningar eller oriktiga tonfall, läsa modersmålet, så går saken, kanske lättare än någon föreställer sig. Wisseligen lägger vexelundervisningen i detta afseende stora hinder i vägen, helst i stora skolor, der läraren icke, så ofta det behöfves, får tillfälle att controllera sina monitorer, af hvilka omöjligen tillräcklig egen uppmärksamhet och urskillning kan fordras. Men det går; blott läraren med öfvertygelse om sakens vikt, sjelf *aldrig tål annat*. Otjenligt och orätt vore det, att härigenom vilja, eller tro sig kunna till-vägbringa en förändring i hvarje Orts särskilda folk-

språk. De olika provinsernas munarter (dialekter) hafva en djupare grund, än att de genom skolundervisningen låta sig förändra; ehuru det är påtagligt, att skolan, äfven i detta afseende, skall arbeta på att förädla och sammanhålla.

Hufvudändamålet är emellertid, att söka meddela folkets barn *vana* att i skrift och tal förstå sitt modersmål, samt *förmåga* att, der så fordras, sjelfve på modersmålet, rent och tydligt skriftligen uttrycka sina tankar.

2:o För att kunna hos presterskapet börja den egentliga nattvardsläsningen, är på långt när icke nog, att barnen kunna utantill katekesen och bibliska historien. Den tid, som egnas nattvardsbarnens undervisning, är kort. Den måste, såsom väl och vanligen sker, först upptagas af förhör och repetitioner af de nödiga kristendomsstycken, hvilka barnen måste förut inhämtat. För detta förberedande ändamål läses katekesen och bibliska historien i skolan. Men presten skall derutöfver utveckla, reda och inskräpa kristendomsläror, så att ordets utsäde må kunna gifva skörd för tiden, för evigheten. Äfven för detta högre ändamål skall skolan arbeta. Ty är icke den jord i hvilken under några korta stunder, religionsläraren skall nedlägga den himmelska säden förut väl beredd; hur skall någon skörd deraf kunna väntas? Om skolan endast åtnöjer sig, med att lära barnen ord, och lemna åt presten att sedan gifva andan; då betraktar han kristendomen endast såsom en sommarvext, hvilken inom loppet af några dagar eller veckor skall både planteras, vaxa till, och sätta frukt. Så borde det ej vara. Att det ofta möjligen så är; dertill hafva mångfaldiga omständigheter skulden. Att det icke så får förblifva, derpå bör skolan i sin mån, träget arbeta.

Skolan måste för detta ändamål gifva barnen enkla, men bestämda begrepp af religionens viktiga sanningar, jemte en tydlig framställning af det oupplösliga sammanhang i hvilket dessa sanningar står med våra gerningar, vårt hopp, vår salighet. *Skolan är barnens kyrka*. Den, som rätt uppfattar och behjertar denna sanning, han förstår och vigten af det arbete, som är läraren uppdraget. Religionskunskapen är det högsta och heligaste, hvarmed läraren har att sysselsätta sig. Han måste känna, att han arbetar i Guds tjänst; barnen måste märka, att han känner det. Detta ämne får derföre ej behandlas med den sorglöshet och

köld, som, ty värr! är allt för vanlig. Läraren får ej undskylla sin knapphändighet vid förklaringen eller förhöret af katekesen och bibliska historien dermed, att barnen ej kunna förstå det ämne som afhandlas.

Mycket kan ej af barnet fattas, liksom mycket alltid är för högt, äfven för det utbildade förståndet, men mycket mera, än man vanligen tror både kan och skall af barnen fattas, blott undervisningen är sann och liflig. Det högsta ligger barnen närmare, äu det lägsta; derföre kan och bör barnet icke föras för tidigt till lefvande kunskaper om Gud, fadren i himmelen, om Jesus, brodern, som är barnens bästa vän. *Låter barnen komma till mig*: så lyder hans kärleksfulla ord till föräldrar, lärare och alla som hafva barn under sin vård och ledning. *Ser till I lärare! att I föraktet ingen af dessa små*, så att i en gång mågen med förtröstan kunna säga *Fader! här är jag, och barnen, som du mig gifvit hafver*.

Innan barnet lemnas till presterskapets undervisning, borde det kunna besvara frågor, sådana som dessa: hvad tror du? hvilken är grunden för din tro? hvad fordrar pligten? hvarföre måste den fordra det? hvad hoppas du? grunden för ditt hopp? Dessa och dylika frågor, förberedda genom en fullständig bekantskap, med allt ur bibliska historien, som grundlägger tros läran och upplyser pligtens bud; besvarade enkelt, klart hjertligt och fromt; svaren grundade på och befastade genom välförstådda språk och utsagor ur den heliga skrift: det fordrar vi af den kristliga folkskolan. Sådan bör den grund vara, som af skolan skall förberedas för presterskapets nattvards-undervisning. Antingen *så* eller alldeles *icke*, bör kristendoms-kunskapen i folkskolan meddelas. Kristi lära är anda och lif: den kan icke, utan skada själen meddelas endast såsom en bokstafskunskap; den skall upplysa förståndet, leda viljan, värma hjertat, nedslå högmodet, stärka kraften, lifva hågen för allt, som är heligt, rätt och godt.

3:o Att sången på mångfaldigt sätt, kan och skall bidra till folkets sanna bildning, till väckande af känslan för det sköna, till närande af smaken för renare nöjen, än dem umgänget ännu vanligen erbjuder, och att sång-öfningarna således verka för skolans högre ändamål, är otvifvelaktigt. Detta bildningsmedel, bör således icke vanvårdas eller försummas. Dock måste det, af många

skäl, särdeles med afseende på den korta undervisningstiden, inskränkas inom måttliga gränser.

Öfning i kyrkosång, för att med uppbyggelse kunna deltaga i sången vid gudstjensten, måste här vid blifva hufvudsak för mängden af skolbarn, och särdeles för dem, som med det minsta kunskapsmått lämna skolan. Naturlig fallenhet röst och sinne för musik, måste bestämma lärarens vidare undervisning, och afgöra hvad som, samtidigt med öfriga nödvändiga minimi-kunskaper, kan medhinnas.

4:o För folket hör *skönskrifning* icke till minimum; *rätt-skrifning*, är ganska önskvärd, men kan sällan medhinnas. I afseende på sjelfva handstilen är hufvudändamålet vunnet, om den är läslig: och för att vinna detta ändamål, är alldeles oundgängligt, att barnen tillhållas att skriva stort. I afseende på *rätt-skrifning* måste vi låta oss nöja med, att barnet kan, utan allt för grofva staf-fel, begripligt, om och ej språkrätt, i skrift uttrycka sina tankar. Likväl måste färdighet här uti eftersträfvast, icke såsom en för minsta kunskapsmålet nödvändig hufvudsak, utan såsom en högst nyttig och önskvärd bisak.

5:o De fyra räknesätten i hela tal, fylla icke det minimum i räkning, som folkskolan borde meddela. Ty till hvad ändamål läras de fyra räknesätten? För att begagnas såsom grund för all räkning. Men grunden är icke byggnaden, till hvilkens säkerhet den likväl lägges. Är meningen, att på denna grund ingen byggnad skall uppföras, då är det väl synd och skada, att med grundläggning upptaga en dyrbar tid, som bättre kunde användas: att på den samma förslösa krafter, som nyttigare kunde öfvas. — — —

Hvad är således minimum i afseende på räkning?¹⁾ Så mycket, som för folklifvet är oundgängligt. Detta oundgängliga är visserligen oberoende af flerfaldiga omständigheter och förhållanden, och torde således icke kunna i allmänhet rätt noga bestämmas. Så mycket är dock till en början påtagligt, att hvad folket ej kan umbära, är en jemn färdighet i lösningen af sådana frågor, som man och man emellan, i allmänna lefvernet, kunna dagligen förekomma.

¹⁾ Räkning, här såsom färdighet betraktad; ty att den äfven i annat afseende kan i skolan öfvas hör ej hit.

Erfarenheten visar noggsamt, att det sunnda förståndet, utan all undervisning här reder sig, klart är emellertid, att förståndet skall reda sig än lättare, om det sjelft rätt ledes att inse de förhållanden, som kunna komma under dess pröfning och bedömande. Nödvändigheten, att i folkskolan utsträcka minimi-kunskaper i räkning till åtminstone de allmännaste begreppen af bråk och sorter, utväcklade och bestämda genom tillämpning på frågor ur dagliga lifvet, torde således få anses vara tillräckligt ådagalagd. Att derjemte de grunder på hvilka räkningen stödjer sig enkelt framställes; räknereglorna af barnen uppfattas med fullt medvetande, och aldrig endast såsom utanlexa; att förmågan, att sjelfständigt och utan misstag, vid förefallande frågor använda reglorna, säkert meddelas; anse vi dessutom såsom en fordran, hvilken folkskolan icke kan, eller får förbise, såvida han icke vill förakta sin kallelse, att äfven i det minsta arbeta för något annat, än stundens materiella behof.

Med dessa kunskaper och färdigheter är det minsta kunskapsmått, som den Kungliga stadgan fordrar uppfyllt.

Härtill *kan* och *bör* likväl en samvetsgrann och nitisk lärare lägga mycket annat nyttigt, för hvilket väl ej någon bestämd tid eller ordning, kan i skolans läse-schema utsättas: men hvilket han dock kan få många tillfällen att framställa och inskräpa. När man betänker, att de barn, som med det minsta kunskapsmättet utgå ur skolan, knappast hafva någon vidare undervisning för lifvet att vänta: att den bildning till förstånd och hjerta, hvilken de under den korta skoltiden erhållit, sannolikt är den enda, de för lifvet har att påräkna; då må man med skäl tillstå, att det ofvan fastställda kunskapsmättet, väl behöfver till sin grund befästas, för sin tillämpning vidgas och fyllas. När vi ofvanföre redogjort för vår åsigt i afseende på skolans pligt, att arbeta på barnens *intellektuella* och *moraliska* krafter utveckling och bildning, antyda vi de viktigaste omständigheter, på hvilka läraren har att fästa sin uppmärksamhet.

Några ytterligare anvisningar i detta viktiga ämne må här finna en plats.

Barnet skall bildas både till kropp och själ: det fordrar den sunda Pedagogiken. Kroppen får därför icke försummas. Men hvad man skall vårda och akta, måste man väl känna; den herrliga Guds skapelse, som är vår kropp, kan väl häruti icke göra något undantag. Barnet bör därför lära inse, huru vist och kärleksfullt Gud sørjt för människan i alla kroppens delar, i alla de verktyg, han gifvit oss för uppfyllandet af våra behof; huru han i vår själ låtit afspeglas sitt eget väsendes afbild. Barnet bör bildas till förstånd och hjerta; och derjemt läras akta sitt öga, sitt öra för det, som kunde skada, eller ohjelpigen förstöra dessa dyrbara verktyg för våra ädlaste sinnen. De enklaste medel att afvända de skador, som kroppen kan lida af köld, värma, fukt, giftiga djur och örter; enkla reglor för förhållande under åskväder, vid badning, kroppslekar, vid smittosamma sjukdomar o. s. v. äro här på sin plats. Lägges härtill några enkla under rättelser, om en förnuftig behandling af drunknade, qväfde, ormbitna, o. s. v. så torde man medgifva, att förklaringen af 5te budet derigenom skall vinna i både liflighet och kraft. Än 7de och 8de budet? skola de ej gifva den uppmärksamma och samvetsgranna läraren osökt anledning att genom exempel ur dagliga lifvet, klarare, lifligare, än det endast genom katekesens ord är möjligt, stadga begreppen om ärlighet, arbetsamhet, sanningskärlek? Begreppen om ärlighet, om *mitt* och *ditt*, äro i våra dagar temmeligen lösa. För djupt kan därför icke heller hos ungdomen inplantas aktning för andras rätt och egendom. Lögn och förtal, blottande af andras svagheter, eller deras framhållande, såsom föremål för åtlöje, sqvaller, afundssjuka, lösprat, som ofta åstadkommer mera ondt, än man någonsin tänker; alla dessa, så många och allmänt kända förvillelser, eller såsom oskyldiga ansedda samhällssynder, böra de ej motarbetas allvarligt och kraftigt? Och saknar läraren härtill anledning?

Dessa och dylika föremål för skolans verksamhet, få icke föraktas eller försummas, äfven med afseende på de barn, som med det minsta mått af kunskaper lemna skolan.

Nödvändigt för dessa barn, mer kanske än för dem, som hafva tillfälle, att längre fortgå i kunskaper, är det att de ej lämnas i okunnighet om något, som kan bidraga till utrotande

af vantro och vidskepelse, okunnighetens eller den missförstådda bildningens vanliga följeslagare.

De natur företeelser, som ännu allt för ofta äro föremål för fruktan och en vidskeplig fasa, böra enkelt förklaras, så att barnen derigenom vänjes, att i stället för förskräckande under, naturens dålda krafter och synliga verkningar, igenkänna och värda lika många bevis på Guds allmakt, vishet och faderliga godhet. Och näst det, som väcker kärlek till Gud, står allt, som befordrar kärlek till fädernesland och Konungen, aktning för lagar och öfverhet, gladt mod att, om det gäller, för dessa dyrbara föremål offra lif och blod.

Frukten Gud! ären Konungen, älsken bröderna! I dessa tre gyllene reglor innehålles all den samhällsvishet, folket för sin lycka behöfver, men hvilken den och har rätt att för sina barn af skolan fordra. Sådant är, det minimum folkskolan måste meddela. Först när af detta nödvändigaste intet är försummat, bör läraren tänka på det öfriga, som tid, omständigheter lefnadsförhållanden fordra, och, som lagen föreskrifver, Sålunda är det godt, om liniarteckning och Geometri, för praktiskt behof lämpad, om en någorlunda utförlig fäderneslandets- Historia och Geografi, hufvuddragen af allmänna geografin och historien, jemte en för folkets behof lämplig naturlära kunna medhinnas. Och hvem skulle ej dessutom önska och såsom nyttig anse en säkrare kännedom af modersmålets användning i tal och skrift, än den ringa, som kan skäligen begäras af de barn, hvilka med det minsta kunskapsmättet utgå ur skolan. Men tiden räcker sällan till; och det mindre väsentliga måste stå till baka för det nödvändiga. Redan detta minsta fordrar om det skall vinnas, ett ockrande med tiden, en flit och en möda, som endast kan underlättas, genom en klok och omtänksam fördelning af hithörande läroöfningar. Dock; mycket blir möjligt för den, som anser mycket för nödvändigt.

Wisby den 28 April 1850.

J, P, Pettersson.

Tal till skolungdomen.

I älskade barn! ären ännu för unga att fullt uppfatta och förstå vigten af det ändamål, hvarföre I här ären samlade; men så mycket bören i dock inse, att det måtte vara maktpåliggande, och att det åsyftar allenast er egen fördel. Staten gör stora omkostnader derför, edra föräldrar beröfva sig kanske ofta det nödvändiga för att här underhålla er, eder lärare uppoffrar sin dag för eder. Så stora bemödanden kunna ej åsyfta något obetydligt, och det göra de ej heller. Hvad de åsyfta, det är det högsta för er sjelfva, det är edert lifsvärde, det är er framtidens lycka. Ert lifsvärde; ty den, som går okunnig ut ur ungdomens skola, han är intet värd, han har förfelat sitt lifs bestämmelse. Er framtidens lycka; ty det är kanske falskt hvad någon månggång kan inbilla er, att det skulle finnas genare och säkrare medel till fortkomst och befordran i statens samhälle, än kunskaper och dygd. Tiden är väl ond; men likväl icke så ond, att ej duglighet och heder, hvar de finnas i någon utmärktare grad, öfver allt gör sig plats. Staten har i detta afseende ej att beklaga sig öfver något öfverflöd, vi behöfver ej ännu frukta vanpris på dessa fordringars utöfvande. Men det beror af eder sjelfva, huru vida i förvärfven dem, eller ej. Tillfället är öppnat, läraren gör hvad han kan; Men den säd, som faller på hälleberget, är förlorad, ett håglöst sinne gör all undervisning fåfäng; skall afsigten vinnas, måste vi fordra flit och uppmärksamhet å er sida. Försummen derföre icke er tid; ty den förlusten låter aldrig ersätta sig. Arbeten ty menniskan är född till arbete och verksamhet, och utan bemödande vinner ingen framgång. Gåfvorna äro mångahanda; men den som med redlig vilja utvecklar och använder dem han fått, han har infriat sin förbindelse till fäderneslandet, till föräldrar, till lärare och till sig sjelf. Han är värd heder och ära, och saknar ej heller sin lön i framtiden. Ansträngen derföre edra krafter, gripen tiden i

flykten, och släpper honom icke, innan han lärt er sin vishet. Utom det i gagen er sjelfva, så besinnen huru många i kunnen glädja med er sedlighet, med er lefnad, med edra framsteg. I glädjen derigenom först edra föräldrar, som ej ha någon större glädje att förvänta af sina barn än den goda bildning de i skolan åtnjuta, ingen varmare önskan att önska än ert bästa, som genom er framgång se sig belönta för sin kärlek, all sin omsorg, alla sina bekymmer. I glädjen der näst edra lärare, som äro er själs föräldrar, som ideligen arbetar för er, som i derföre ären skyldige vörndnad, hörsamhet och erkänsla; i glädjen släktningar och anförvanter, i glädjen det land som födt er; ty mannens ära återfaller på hans fosterbygd, liksom frukten faller åter på den jord, der trädet uppskjutit. I glädjen slutligen hvar och en medmänniska äfven den främmande den i ännu icke kännen men framdeles skolen komma att känna. I hafven kanske hört, att jag älskar ungdomen och det är också sant. Men det är endast den ungdom, som visar vörndnad för lärare, Föräldrar och alla dem som sig om dem vårda, äfven vörndnad för det heliga sanna och rätta samt äfven visar flit och läraktighet.

Låten mig framdeles finna er sådana. Då kan jag glädjas öfver det ansvar mig anförtrott är, som annars blifver mig tungt; då skall jag glädjas, som en fader glädes, när det går hans barn väl¹).

¹) Med några uteslutningar och omflyttningar är detta Tal ett utdrag ur Esaias Tegnér's första skoltal såsom eforus, hållet å Växjö läroverk 1824 (då han var stadd på resa till Uppsala för att invigas till biskop). Att talet är efterbildning och efter vem eller av vem, det antydes emellertid icke. Handstilen och t. o. m. bläcket äro alldeles desamma som i föregående avskrift.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
Förord	3
A) Ur Lunds seminarii historia s. 6—122.	
a) Ur Lunds seminarii historia 1838—1863	6
b) Dagboksanteckningar 1846 (med noter).....	15
c) Seminarieminnen 1870—1873	27
d) ” 1901—1905	43
e) ” från 1890-talet.....	117
B) Till Visby seminarii historia s. 123—144.	
a) C. Cramér: [Allmän pedagogik och] Folkskolans minimum	123
b) [Tegnér — Cramér?] Tal till skolungdomen	142

Medlemmar av "Föreningen för svensk undervisningshistoria" erhålla "Årsböcker i svensk undervisningshistoria" mot medlemsavgiften: 5 kronor pr år samt 35 öres porto pr årgång jämte eventuellt erforderlig postförskottsavgift (25 öre). Medlemskap och böcker kunna förvärfvas genom hänvändelse till *Lektor B. Rud. Hall, Lund*. Vid valet av ämne för en volym tages hänsyn till anslagsgivandes önskemål.

- Årg. I (1921): 1. *B. Rud. Hall*, Om Sveriges första läroverksstadga. Rör. reformations-tidens skola och skolfrågor. 156 sidor. Kr. 3: —.
 2. *G. A. Frykholm* m. fl., Ur Fryksände, Upplands-Lena, Skultuna, Snavlunda och Vålinge skolhistoria. 78 sidor. Kr. 2: —.
 3. *J. Karlsson, G. F. Lagerström, D. Nyström, J. C. Sandgren*, Självbiografier av lärare I—IV. 75 sid. Kr. 1: 50.
 4. Sveriges allmänna läroverksstadgar I—III: 1561, 1611 och 1649 års skolordningar i avtryck och översättning. 191 sid. Kr. 3: 50.
- Årg. II (1922): 5. Johannes Rudbeckii akademiska högtidstal översatta. 156 sid. Kr. 3: —.
 6. Lankasterskolor (i Dala-Husby, Huskvarna, Valleberga, Göteborg, Hamrånge, Åsheda, Wallby o. s. v.). 187 sidor. Kr. 3: —.
 7. Sveriges allmänna läroverksstadgar IV—VI: 1693, 1724 och 1807 års skolordningar. 124 sidor. Kr. 3: —.
- Årg. III (1923): 8. Folkundervisning i Garpenberg, Levede, Strömsholm, Tådene, V. Vingåker, Västerhaninge, Västerljung. 187 s. Kr. 3: —.
 9. Sveriges allmänna läroverksstadgar VII: 1820. 117 sidor. Kr. 3: —.
 10. Till Rudbeckii karakteristik. Urkunder; kommentar. 96 sidor. Kr. 3: —.
- Årg. IV (1924): 11. Sveriges allmänna läroverksstadgar. VIII, IX: 1856 och 1859 års stadgar för elementarläroverken. 125 sidor. Pris 3 kronor.
 12. Ur Husby-Rekarne, Kroppa, N. Björke, Älvdalens, Silleruds, Odensjö, Tådene och Garpenbergs skolhistoria. 156 sidor. Kr. 3: —.
 13. Sveriges allmänna folkskolestadgar 1842—1921. 124 sidor. Kr. 3: —.
- Årg. V (1925): 14. Ur Växjö stifts folkundervisningshistoria 1795—1865. 190 sidor. Kr. 3: —.
 15. *K. F. Karlson, K. Thunander*, Minnen från Örebro, Ny- och Jönköpings läroverk samt Uppsala universitet. 99 sidor, Kr. 3: —.
 16. Ur Malmöhus läns folkundervisningshistoria. 100 sidor. Kr. 3: —.
- Årg. VI (1926): 17. Erasmi Gyldene Bok, Matthiæ adelsskoleböcker. 108 sidor. Kr. 3: —.
 18. *Agardh, Fryxell* m. fl., Enhetskoletankar. 156 s. Kr. 3: —.
 19. *B. Rud. Hall*, Acta till folkdisciplineringens hist. I. 156 s. Kr. 3: —.
- Årg. VII (1927): 20. *Oskar I, Geijer* m. fl., Enhetskoletankar. 140 s. Kr. 3: —.
 21. *B. Rud. Hall*, Acta till folkdisciplineringens hist. II. 157 s. Kr. 3: —.
 22. Sveriges allm. läroverksstadgar. X: 1878 års stadgar. Bilaga: 1820 års Anvisningar. 150 s. Kr. 3: —.
- Årg. VIII (1928): 23. *B. Rud. Hall*, Rudbeckii kyrkodisciplin m. förebilder I. 208 s. Kr. 3: —.
 24. Askersunds goss- och flickläroverk. Acta till 1817. 128 s. Kr. 3: —.
 25. Eneroths pedagogik. Valda uttalanden. Med biografi. 128 s. Kr. 3: —.
- Årg. IX (1929): 26. Askersunds goss- och flickläroverk. Acta 1817—1859. 128 s. Kr. 3: —.
 27. Folkpedagogiska stiftsstatuter. I: Tyskl., Balt., Finl. Kr. 3: —.
 28. Om Lunds och Visby folkskoleseminarier. 144 s. Kr. 3: —.

PRIS 3 KRONOR